MIHAIL SADOVEANU

Amintirile Căprarului Gheorghiță

BUCUREȘTI
—
„Minerva" Institut de arte grafice și editură
6, Strada Regală, 6
1906

RECRUŢII

Cînd au intrat în companie la Noemvrie recruţii permanenţi, — soldaţii vechi — deştele — şi gradaţii i-au primit rîzînd şi i-au luat la vale. Recruţii sălbateci se grămădeau la un loc ca oile şi priveau sperioşi la lucrurile nouă de prinprejur. Se gîndeau: Trei ani de zile!

«Vai de capul lui 902! zise dînd din cap căprarul Florescu. Cînd am primit noi la corp, erau oameni mai zdraveni, mai chipeşi... Tot unul şi unul! Altfel era nouă sute ş'un cîrlig (901)!

— Tea... ce vorbă! erau oameni straşnici, dom' căprar! izbucni o deşcă; da'ăştia? uite la dînşii, toţi îs buni de flancul stîng, afară de cel de colo din colţ, lung şi slab...

— Lung şi rece! zise cu duh căprarul, în hohotele soldaţilor vechi. Vai de capul lui nouă sute ş'un ţăpoiu (902)!»

Alte hohote de rîs urmară. Iar recruţii se uitau nedumeriţi şi înfricoşaţi la mutrele bătăioase ale deştelor, la capelele puse pe o sprînceană, ascultau minunaţi o limbă cu înfloriturі şi cu tîlcuri necunoscute pentru dînşii.

Nu cutezau nici să se mişte în hainele acestea străine; şi cînd păşeau, umblau ţapeni, parcă le bătuse cineva pari prin trup. Cizmele bocăneau pe asfalt: călcau sfioşi, în vîrful picioarelor, ca în odaia unui bolnav.

«Mă *răgălie!* cuvîntă iar cu ifos căprarul Florescu, nu murdări, mă, asfatul că ai să intri *pă mîna mea!»*

După vorbele acestea, nimeni nu mai îndrăzni să se scoale de la locul lui.

Cînd sfîrşiră de privit pe sus, pe pereţi, afară, — începură să se uite unul la altul. Mai întăiu începură să vorbească cei dintr'un sat; pe urmă se amestecară întrebările şi răspunsurile în şoaptă: «Măi, pe tine cum te chiamă? — De unde eşti? — Mai ai fraţi?»

Fiecare, după aceasta, scoase cîte o legăturică cu de-ale gurii. Atunci şi căprarii şi soldaţii vechi se apropiară de recruţi şi începură să-i întrebe cum îi chiamă şi de unde sînt.

Se dezlegară, mîncînd, şi gurile deştelor. Începură vorbă lungă şi

lată. Rămîneau îngroziţi, cu gura căscată, bieţii băeţi!

Acu, deocamdată, n'are să fie nimica; dar cînd or începe mînuirea de armă, e-he-hei, atunci e greu! Mai de mult era *mai* greu, dar erau oameni mai ceva! Au să vadă ei *răcuţii* cît chin şi cît necaz! Pe urmă la teorie! Mamă-mamă! Te îngrozeşti cîte sînt de învăţat! Nici în trei ani nu le poţi deprinde! Şi trebue să le spui bine — ca tatăl nostru, — şi prin somn să le ştii! Uite, jurămîntul, de pildă: în numele lui Dumnezeu a tot puternicul eu soldatul Murariu Gheorghe jur credinţă regelui Carol întăiu supunere legilor şi *îndatoriilor melitare* în toate *caziunile* în timp de pace ca şi în războiu aşa să-mi ajute Dumnezeu! — Vezi? aşa de repede trebue să spui, — ba încă şi mai repede! Pe urmă: linie de ochire se numeşte linia dreaptă care pleacă din ochiul drept a împuşcătorului trece prin mijlocul crestăturii înnălţătorului prin vîrful cătării pînă la punctul *numit ochit* ţintă! Pe urmă *traectorie*, părţile armei, şi cîte şi cîte! Pînă ce s'or vedea învăţaţi recruţii, le trece părul prin capelă! Că doar le cere! şi domnu' colonel, cînd vine la inspecţie, întreabă — phii! şi ia să nu ştii! — D'apoi la primăvară! cînd or eşi la cîmp! Ce mai pas alergător! Cîte o jumătate de ceas, în căldura şi'n arşiţa soarelui, de-ţi vine să te pui jos şi să mori! Şi să vezi, şi să mai vezi! Sînt ofiţeri ai dracului, te poartă şi te mînă cu sabia de dinnapoi, — şi ia să rămîi în urmă, să slăbeşti... Vai-vai! Pomeneşti şi ţiţa pe care ai supt-o de la maică-ta! Aşa, măi frate, e greu de trăit!

Bieţii recruţi ascultau cu ochii mari şi cu gura căscată, nemişcaţi. Şi'n vremea asta, gradaţii şi soldaţii vechi făceau pîrjol prin legături.

Înnainte de jurămînt o înghiţitură cît patru; după jurămînt patru, una după alta; la *linie de ochire* iarăşi trei. La *pas alergător* se duce şi ce-i în legături, pe gîtul lor, tot în pas alergător!... Şi cînd au sfîrşit mîncarea, se mai moae miliţia...

«Ei, de voi are să fie bine; domnu' căpitan e om bun ca zaharul; domnu' sergent-major iar e bun care nu se mai află! Aţi avut noroc. — Măi camarade, ia dă şi la mine tutunul cela să-mi răsucesc o ţigară; dă, voi acu aţi venit de-acasă, aveţi de unde... — Ei, aşa-i în oaste... da' încă acu-ma-i bine; a slăbit meliţia... Aşa... dă s'aprind acu... şi să-mi mai fac una, să am mai pe de-seară... vorba ceia: dă-mi o ţigară de tutun ş'o leacă'n mînă...»

Dacă s'a sfîrşit ce-i în legături, şi vorba a cam slăbit. S'a sunat adunarea la masa de seară; cei vechi s'au sculat şi au eşit. Au rămas recruţii singuri.

Se mai uită iar la paturile aşezate în rînd, aşternute întins, cu pături curate pe ele; se uită la asfaltul curat...

«Mult avem să ne năcăjim noi la asfaltul ăsta!» zise un recrut negricios cu ochii vioi.

Nu răspunse nimeni. De-afară veneau murmure omeneşti şi glasuri de trîmbiţă. Recruţii se gîndeau, în tăcerea camerei.

Prin luncile Moldovei şi ale Siretului bate vînt de toamnă, pe şesuri a îngălbenit iarba, prin prunduri vinete nu mai trec cîrduri de fete. Dar va bate vînt de primăvară în lunci, vor înflori cuiburile dragostelor, iarba va înverzi, şi pe prunduri iar vor trece cîntînd fetele... Ei vor alerga toată ziua mînaţi de biciul comandei: vai de tinereţa lor înlănţuită! Au intrat tineri, fără mustaţă, vor eşi cu mustăţile cît vrabia... Trei ani de zile!

Începură să vorbească în şoaptă de-o-cam-dată. Se întrebară de mamă, de tată, de fraţi.

Împrejurul lui Ion Holeaucă se făcuseră recruţii roată.

«Eu n'am nici tată, nici mamă,— zicea el, — am crescut la călugări, în mănăstirea Rişca. Slujeam acolo. Cînd m'am făcut băeţandru, am prins a îngîna la strană, pe urmă am învăţat slova bisericească, m'au pus călugării la carte şi m'au scos dascăl.»

Unul cu faţa rotundă, cu ochii fricoşi bătînd în lături, întrebă:

«Ştii să cînţi bine?

— Ştiu. — Da' tu de unde eşti? şi cum ai zis că te chiamă?

— Ion Lăzăroi... din Botoşani, din tîrg...

— Da' tatu-tău, ce-i? întrebă Holeaucă.

— Tătuca? Ei!... tătuca e un biet moşneag, munceşte cu palmele... Mamă n'am... Eu am crescut aşa... Tătuca se ducea la lucru şi mă lăsa singur. Mai am un frate, da' acela nu şedea de loc acasă. Acu e încolo, în jos, departe.

— E la închisoare, şopti unul; eu ştiu, că şi eu îs din Botoşani.

— Da, la închisoare!» murmură Lăzăroi.

Vorbea moale, cam peltic, şi ochii umezi niciodată nu se ţinteau asupra omului; se roteau încet, parcă căutau ceva.

După un răstimp de tăcere vorbi iar:

«Zici că ştii să cînţi bisericeşte; ia cîntă o leacă...

— Da' de ce?

— Aşa. Îmi place. Eu totdeauna mă duc la biserică ca să ascult cum cîntă.

— Las' c'oiu cînta mai pe urmă, zise Holeaucă zîmbind. Acu să mai vedem ce or zice şi oamenii iştialalţi. — Dar tu de unde eşti?»

Cel întrebat era un flăcău nalt, deşirat (cel lung şi rece), bălan, cu părul şi puful de mustaţă galbene. Avea ochi vioi şi deştepţi; totdeauna părea că zîmbeşte.

«Dănilă mă chiamă, şi-s de la Ruginoasa, — vorbi el cam pe nas; — eu îs cel care prindeam fetele prin zăvoi şi le spuneam vorbe bune la ureche...

— Cum dracu, bre? zise rîzînd Holeaucă.

— Dacă vă spun!... De-altminterea, gospodar, gospodar care nu se mai află: casa cu trei păreţi, cu tinda'n pod şi cu ferestrele pe unde ese fum!...»

O undă de veselie hohoti uşor printre recruţi şi vorba se mai dezgheţă puţin.

«Iaca, Guraliuc e dintr'un sat cu mine, zise Dănilă rîzînd şi arătînd pe un băiat cu buzele mari şi cu ochii şterşi; el poate să vă spue în cuget curat: noi am fost tovarăşi la o negustorie: am furat o vacă cu funie cu tot şi am împărţit-o: el a luat funia şi eu vaca....

— Hea!... de asta eşti tu bun, nici vorbă! zise cu voe-bună Guraliuc.

— Şi puteţi să mai întrebaţi şi pe Simina! Iacătă-l-ăi colo, cel cu dinţii negri şi cu obrazul alb ca fundul ceaunului. Cînd a trimete scrisoare Ilenei şi i-a spune că i-i dragă ca dinţii din gură, la mine are să vie să-i fac scrisoarea...»

Dănilă i-a mai descreţit oleacă pe bieţii băeţi. Pînă seara s'au cunoscut, au vorbit, s'au împrietenit şi le-au mai venit inimile la loc.

Soldaţii vechi îi împresurară iar, să vadă «dacă mai au tutun *răcanii»*. Seara veni încet, cu cer înnourat, cenuşiu şi rece. Un vînt aspru se izbea în geamurile mari, cu înfiorări de durere, şi, în amurgul vînăt, părea că aduce oftări de la căminurile părăsite.

Tîrziu, cînd intrară pentru întăiaşi dată sub păturile de lînă, Lăzăroi mormăi cu glasul lui moale:

«Holeaucă, cîntă oleacă... Încet.»

Plantonul — soldat vechiu — se plimba printre paturi, şi potcoavele cizmei ţăcăneau regulat pe asfalt.

«Poţi să cînţi dacă ştii, zise el, dar încet.

— Încet, încet!» şopti Holeaucă.

Şi începu să cînte psalmi cu glas slab, subţire, tremurător. Sfîrşiturile răsunau în camera rece, ca suspinele vîntului de toamnă, — grele, trăgănate. Toţi ridicaseră capetele în sus şi ascultau cu ochii ţintiţi în gol. Plantonul se răzimase de-un stîlp, sub lampa mică, care împrăştia fire de aur în umbrele de prin prejur, — şi parcă se gîndea adînc la ceva.

Holeaucă îngîna:

Omul ca iarba, zilele lui
Ca floarea cîmpului, —
Aşa va înflori!...

O clipă stătu. Se auzi oftatul adînc al lui Lăzăroi, pe urmă murmurul slab şi înnăbuşit de trîmbiţă al cornistului de serviciu, de-afară, — apoi vuetul de apă al vîntului de toamnă. Şi Holeaucă iar începu cîntările, trist şi înnăbuşit.

Din noaptea aceia Holeaucă a fost poreclit *Dascălul.*

A doua zi începu îmblînzirea sălbatecilor. La început recruţii sînt priviţi, la corp, ca nişte copii. Li se arată cum să se îmbrace, — şi e nevoe de învăţătura aceasta, pentru că nu de puţine ori se întîmplă ca flăcăii noştri de la ţară să tragă pantalonii cu dinnapoia dinnainte şi să se închee la spate; sînt purtaţi apoi prin curtea *cazărmii* : li se arată cu deamănuntul toate localurile; şi încetul cu încetul — după ce cîteva zile sînt lăsaţi în linişte — se începe teoria: cum să se spele, cum să se gătească, cum să-şi aşeze efectele pe poliţă... Şi teorii de alt soiu: se deprind cu înjurăturile ostăşeşti, cu jargonul căzărmii şi cu alte multe lucruri războinice.

În cele dintăiu săptămîni mai ese şi muzica; le cîntă; sînt puşi să joace, să se veselească, ca să mai uite de-acasă. Toată lumea se poartă moale cu ei, nimeni nu-i atinge, în toată vremea aceasta bieţii băeţi

oftează şi stau pe gînduri: muzica, vorbele bune şi arătările cu binişorul îi deprind cu cazarma; dar ia să dea un vînt aspru, cu ghionturi, sudălmi şi iuţeală, — la Crăciun, cincizeci dintr'o sută ar fi daţi dezertori. — Dar nu, ghionturile şi sudălmile vin la vremea lor... Şi armata îşi are şmecheriile ei!

Încet-incet şi instrucţia îşi făcu loc. Doi căprari: Florescu şi Ciobanu, şi doi fruntaşi: Creţu şi Mihăilescu, fură daţi ca instructori în plutonul recruţilor.

Parcă văd şi acum pe căprarul Florescu: strîmb şi slab ca o coromîslă, cu gîtul lung, cu faţa osoasă în care doi ochi răi îşi sfredeliseră două găuri adînci. Era adus de spate, cam ghebos cu alte vorbe, sau mai soldăţeşte: avea raniţă în spate. Vorbea lat şi tare.

Ciobanu era flăcău bun; bun instructor şi tare în serviciu. Era mititel şi negricios, păşea legănîndu-se, vorbea şi rîdea mult în repaosuri.

Cum începu mînuirea de armă, se înăspri miliţia. Mergeau greu lucrurile pentru-că recruţii lucrau fără tragere de inimă. Cît stăteau ofiţerii în pluton, era cum era; dar cum eşeau ei, căprarul Florescu începea să mugească ca un bivol.

Se înăspri şi teoria. Seara, băeţii cădeau de somn, pe cînd căprarul bolborosea cuvinte neînţelese. Dar este leac împotriva somnului: atunci cunoscură recruţii pentru întâia oară amărăciunea pumnului străin, — căci nimeni nu te crede, nimeni nu te plînge.

Cu instrucţia era cum era, — dar cu teoria greu de tot! O seamă aveau ţinere de minte, — dar unii degeaba! Le intra pe o ureche şi le eşea pe cealaltă. Bietul Guraliuc făcea pozne; la instrucţie mergea binişor, dar la teorie era ca lemnul. Lăzăroi din potrivă: la teorie se pricepea, după mintea lui slabă, dar la instrucţie era ca o cîrpă, ca un mort, de-abia se mişca.

Într'o dimineaţă, scoate domnul sublocotenent pe Guraliuc. Era pe după Bobotează; recruţii erau aproape soldaţi vechi.

«Guraliuc, vino 'ncoace!»

Guraliuc făcu doi paşi, aşa cum era, cu arma gătiţi, şi rămase nemişcat ca o stană. Faţa i se îngălbeni şi ochii se ţintiră înnainte, fără să privească nimic. Nu-l mai cunoşteam. Altfel era Guraliuc al nostru; ochii tot spuneau ceva cînd vorbea cu toţi ceilalţi, şi nu-l

puteam deosebi de alţii. D'apoi cînd era vorba de teorie, — cu alţi ochi privea atunci Guraliuc lumea.

«Guraliuc, întrebă blînd sublocotenentul, din cîte părţi se compune arma?

— Din patru! zise înnăbuşit şi repede Guraliuc.

— Nu.

— Din cinci.

— Nu.

— Din şase.

— Ei, din şase. Poţi să mi le spui?

— Pot.

— Spune!»

Guraliuc se gîndi - adică păru că se gîndeşte; apoi începu să-şi mişte buzele, mai domol întăiu, apoi mai repede, fără ca vre-un sunet să iasă dintre ele.

«Spune, Guraliuc!

— Întăiu vine ţeava... are cătarea şi *năţătoru.*

— Înnălţătorul... bine. Pe urmă?

— Al doilea, vine *maganistru...*

— Ce-e? ce spui?

— Maganistru! zise repede şi cu jumătate de glas Guraliuc.

— Cum? A! mecanismul vrai să spui! me-ca-nis-mul! mecanismul, Guraliuc! strigă sublocotenentul, muşcîndu-şi buzele.

— Da, maganistru'.

— Greu, Guraliuc, greu de tot. Pe urmă?

— După maganistru vine... ăăă... (Buzele iar începură să i se mişte repede, mute). După maganistru...

— Lasă dracului maganistrul! Mecanismu, omule!... Spune: al treilea, magazia cu repetiţie.

— Da, *ripiţitu*!

— Eh! las-o moartă, dă dracului şi maganistru şi ripitiţ! Altceva. Cine a făcut arma asta, Guraliuc?...

— Nu ştiu, s'trăiţi dom' sublocotenent.

— Să-ţi spun eu, Guraliuc: Manlicher!» Buzele lui Guraliuc se mişcară iar; apoi se auzi desluşit:

«Malinchi!

— Man-li-cher, Guraliuc!
— Ma-lin-chi!
— Nu aşa, bre! Man...
— Ma...
— Li...
— Lin...
— Cher...
— Ceri...
— Manlicher!
— Malinceri...
— Ei spune: cine a făcut arma asta?
— Malinchi!»

Sublocotenentul oftă greu, îşi dădu chipiul pe ceafă, oftă iar, scuipă şi zise, plin de năduf:

«Du-te dracului! îmi scoţi sufletul! Marş!»

Apoi se întoarse spre căprarul Florescu:

«Bine, bre, n'aţi fost în stare să-l învăţaţi, barim cît de cît?

— S'trăiţi dom' sublocotenent, ăsta e un soldat care nu se mai află... de cît doară cercăm noi ca şi pe ceilalţi, îl învăţăm, dar e un om care-i... nici... nici nu mai este.... e.... e.... e prost s'trăiţi dom' sublocotenent!...

— Greu, bre, greu!— Guraliuc, ştii tu cine e mai mare peste oştire?

— Nu ştiu, s'trăiţi, dom' sublocotenent!

— Regele, bre!

— Da, Regiul şi cu Prenţasca sa Maria...

— Cum?

— Maistatea sa Regiul şi Prenţasca sa Maria!»

Aici, bietul sublocotenent nu se mai putu ţine. Începu să rîdă cu lacrimi, să se bată cu mînile peste genunchi, să rîdă, să rîdă de se înnăduşea.

«Cum bre? cum?

— Prenţasca Sa Maria!» zise Guraliuc repede, tare şi foarte vesel.

UNELE ÎNTÎMPLĂRI

Tot într'o companie cu noi era şi un normalist, — un băeţel purice la stat, cu ochii vioi. Îl chema Pantelimon. Se purta de sus cu ceilalţi soldaţi — ca toţi cei proşti cari pun preţ mare pe persoana lor. Pentru dînsul tîrgul era ce era şi dispreţul pentru bieţii soldaţi cu cari trăia la un loc şi-l arăta printr'un cuvînt, cumplit de batjocoritor după el: Ţărane!

După întîmplarea cu Guraliuc, sublocotenentul eşi icnind de rîs. Pantelimon, ştergîndu-şi lacrimile veseliei, cu o mutră foarte îngrijată, zise:

«Bre, da' prost eşti tu, măi Guraliuc! Nici nu te ştiam, bre, în aşa stare!

— Ei vezi? rînji Dănilă, cel nalt şi bălan; de trei luni stai cu dînsul într'un pluton şi n'ai putut să preţueşti omul...»

Pantelimon era să-şi zvîrlă cuvîntul lui cumplit, la şfichiul lui Dănilă; dar soldatul nu-i lăsă timp, şi-şi acoperi îndată înţepătura cu rîsul:

«Domnu' Pantelimon, dumneata nici nu ştii cine-i Guraliuc! Iaca, cît îi el de prost da' a făcut de rîs pe un profesor ca dumneata; încă era mai ceva, mai zdravăn, om cât muntele...»

Pantelimon se înroşi, apoi zise, fără a privi la Dănilă:

«Taci, bre, că-i prost tureatcă!

— Domnu' Pantelimon, nu te lua după *maganistru* că-i păcat; nici nu ştii dumneata ce zace în Guraliuc!... — Ce rîzi, Guraliuc? Ce-ţi întinzi gura pînă la urechi? Adică te-ai pricepe tu să-i faci felul şi lui domnu' profesor?

— He, apoi cu mine are de-a face! zise Pantelimon îngroşîndu-şi glasul.

— Nu te prinde! Să vezi cum a fost, domnu' Pantelimon. Acu, la noi în sat, era un profesor cu ochelari, mergea totdeauna cu capul pe sus şi învîrtea un băţ în mînă. Da' pesemne că omu-i om, şi cît era el de

învăţător şi de fudul, şi-a croit cărare prin grădini, pînă la o vădană — Ancuţa — care şedea la marginea satului. Acu nu ştiu ce-a fost, adică nu ştiu dacă a fost ceva între ei, — da' Ancuţa trăia bine cu... Guraliuc... Uite la dînsul, ia uite cum rîde... Măi tată măi! — cum zice domnu' căpitan — închide gura, măi tată măi, c'a întra un cîne într'însa, mai tată măi!

— Şi cum îl chema? întrebă Pantelimon rîzînd.

— Pant... asta... Todirescu îl chema!... Todirescu! —Să vezi... — Guraliuc nu se uita cu ochi buni la profesor, se uita, mă rog, cum te uiţi la un om care-ţi ia bucăţica de dinnainte! Într'o sară, iarna, era şezătoare la Ancuţa. Iaca şi Guraliuc; da' nu şede mult. «Da'und'te duci, bre? — Am o leacă de treabă!»

Se ia şi se duce. Bun. Da să vezi că a fost frumos. S'a pornit şi profesorul la Ancuţa văduva. Da' avea o căciulă, bre, frumoasă şi mare, — tea! — Şi era un nour greu şi negru în sara ceia de nu se vedea om cu om. Da' Guraliuc de mult îl păştea pe cel cu ochelari. Să vezi. S'apucă şi s'aşază frumos afară, lîngă uşă, în dosul păretelui. Bun. Într'un tîrziu, iaca s'aude: dup! dup! dup! Guraliuc se lipeşte de părete. Profesorul pune mîna pe clampa de la tindă şi deschide uşa. Cînd să păşească în tindă — da' în tindă era întunerec al dracului!—, Guraliuc numai se lipeşte binişor de uşori, întinde mîna şi repede scoate căciula din capul ochelarilor, — da' şi el, hoţ al dracului, a tras-o încolo, în spre tindă, nu încoace, afară..., adicătelea ca-şi-cum i-ar fi luat-o cineva din lăuntru. După ce ia căciula, se trage binişor pe după părete şi pe ici ţi-i drumul! Da' domnu' Todirescu închide uşa la tindă şi deschide pe ceialaltă. Cînd s'a luminat, şi el s'a uitat prin toate colţurile. Cei din casă se zgîiau la el cu mirare: Ce are profesorul de se uită aşa prin colţuri? Pe semne că i-au crăpat ochii cei de piele ş'au rămas numai cei de steclă! Da'Ancuţa întreabă:

«Ce-i? Ce cauţi?

— Ei, care a făcut astfel de şagă şi mi-a luat căciula? Daţi încoace căciula!

— Care căciulă, omule? Ce căciulă?»

Tocmai atunci bagă cei din casă de samă că cela-i cu capul gol.

Măi, mare comedie! — Cum? ce s'a în-tîmplat?

«Iaca, zice profesorul, cînd am păşit în tindă, unul mi-a tras căciula

din cap. Era ascuns în tindă, doar l-am văzut eu!

— Cum dracu? zice Ancuţa, doar aici eram cu toţii...»

Es toţi în tindă, caută, cotrobăesc, pun scara la pod, caută prin ştiubee, prin ţoale, — nimic! A pus dracu'coada pe dînsa şi pace!

A-doua-zi domnu' profesor s'a dus cu pălăria la şcoală, pe un ger de crăpau ouăle corbului. Apoi au avut oamenii ce rîde!»

Şi Pantelimon şi recruţii hohoteau. Guraliuc numai icnea şi gura-i sta întinsă pînă la urechi.

«Ei vezi? zise Dănilă, mai pune-te cu Guraliuc. Maganistru, maganistru, da' al dracului!»

Seara, după aprinsul lumînărilor, veni Simina la Dănilă, să-i facă o scrisoare la Ileana lui. După părerea tuturor, Dănilă era mai meşter de cît învăţătorul Pantelimon.

Dănilă se aşează greceşte pe asfalt, puse călimara şi cartea poştală pe pat, dinnaintea lui, îşi dădu capela pe ceafă, muie condeiul în cerneală şi începu să însemne roate şi flori în aer pe deasupra cărţii poştale. Simina, foarte mişcat, se uita cu luare-aminte la mîna lui Dănilă. Unii din soldaţi se făcuseră roată prin prejur.

în sfîrşit Dănilă începu să scîrţie, — scîrţ-scîrţ — şi începu să tragă nişte slove groase şi ochioase de-a mai mare dragul. La literile mari se oprea şi iar începea să facă roate multe şi încurcate pe deasupra; apoi cădea cu nasul de-asupra cărţii poştale şi trăgea slove ca cu plugul.

Pe urmă, după ce sfîrşi, îşi şterse sudoarea de pe frunte, se curăţi pe degete şi pe obraz de cerneală şi citi lui Simina scrisoarea:

«Scumpa mea iubită — Mai întăiu de toate doresc ca mica mea epistolă să te întîmpine în momentele cele mai fericite ale vieţii d-tale despre mine vei şti că sînt bine sănătos şi o duc bine cu serviciul melitar. Şi aş vrea să ştiu cum te afli d-ta. Vei şti că eu petrec bine iar pe tine poate teoi vedea la Paşti cînd are să ne dee concedie, eu sînt sănătos, aş vrea să ştiu şi despre tine şi nu uita ca să-mi trimeţi şi mie scrisoare Al tău Simina Gheorghe soldat în regimentul...»

«Bun, măi Costachi, zise Simina arătîndu-şi dinţii negri, las' că Duminică mergem noi la domnu' Ilic, să cinstim o garafă de vin... Da' pune colo, să meargă iute!

— Nu te teme!» zise Dănilă. Şi muind condeiul în călimară, adăogi lîngă adresă: *f. f. f. urgent Melitar.* Trase o linie groasă de desupt, făcu o pată mare de cerneală alături, se repezi într'un colţ, scociorî gunoiul cu degetul şi-l presură de-asupra, apoi întinse mulţămit scrisoarea, lui Simina.

Se apropia inspecţia domnului colonel; instrucţia şi teoria se întăreau. Căprarul Florescu, cel cu raniţa în spate, mugea mai aprig de cît oricînd; căpitanul Năstase într'una răcnea: — «Măi tată măi, să nu mă faceţi de ruşine, măi tată măi, că vă strămut fălcile, măi tată măi!»

Sublocotenentul Leonescu, cît ţinea serviciul, nu părăsea recruţii; vorbea blînd cu dînşii, îi învăţa, le arăta. Seara, după apel, băeţii vorbeau ei în de ei: «Bre, bun om e domnul sublocotenent!» Dar cu atîta rămîneau, cu bunătatea; cu învăţătură multă nu s'alegeau. Ei ştiau că e omul bun şi nu mai luau seama la ce spune el; destul luau seama, seara, la căprarul Florescu care-i deştepta şi le vîra teoria în silă, cu ciomagul de alun.

Guraliuc rămăsese tot la *maganistru* şi la *Malinchi;* Lăzăroi făcea tot moale mînuirea de armă: parcă se temea să umble mai repede şi mai zmuncit cu puşca. O lua încet de pe umăr, tot încet o punea, se uita la dînsa, o mai aşeza pe urmă, o *mîngîia:* o mulţime de păcate grele în oaste, pe care căprarul Florescu le răsplătea cum îl tăia capul.

Dar Guraliuc mai ales nu se sinchisea că nu ştie cum se chiamă meşteşugul de închidere şi deschidere, şi cine a făcut arma asta sprintenă. Într'o seară după apel, cînd era teoria mai înfocată, cînd căprarul Florescu tuna şi dîrdîia în gura mare ca o moară hodorogită — se auzi un semnal de corn.

«Pst! răcni căprarul, i-auzi!»

Toţi rămaseră cu gurile căscate şi cu urechia aţintită, într'o linişte de biserică. După ce cornul tăcu, se auzi lămurit, în tăcere, un sfîrîit ciudat, ca un tors de motan. Toţi ascultară cu luare-aminte, nedumeriţi; pînă ce Dănilă zîmbi şi strigă:

«Bată-l să-l bată! parcă-i un paşă!» Apoi, uitîndu-se prin prejur la soldaţi, strigă iar:

«El e! mă miram eu să nu fie el!

— Cine-i? ce-i?» răcni căprarul minunat.

Un soldat se plecă şi se uită pe sub paturi, apoi făcu semn căprarului să se plece şi el.

«Guraliuc! mugi înnăbuşit Florescu; eu îmi bat gura şi el doarme! mămulică-maică, rău am să-l bat!

— Trăiţi, dom' căprar, şopti Dănilă, lasă-l în seama mea; dacă nu ţi-a plăcea, să-mi tai capul!

— Să văd!» zise căprarul.

Soldaţii se plecară curioşi sub paturi. Guraliuc dormea răstignit,, cu gura căscată, şi horăia ca pe cuptor la tată-său.

Dănilă eşi afară şi se întoarse îndată c'o teică de apă. «E cu ghiaţă, zise el; am să-l răcoresc bine!» — Căprarul zîmbi şi-şi frecă mînile; soldaţii aşteptau, gata să izbucnească.

Dănilă se apropie de patul sub care dormea Guraliuc, se plecă şi deşertă teica cu apă rece ca ghiaţa pe obrazul înfocat al somnorosului.

Se auzi ceva frămîntîndu-se greu, pe urmă un «Haaa!» lung şi răsunător; patul săltă ca fulgerul de la pămînt şi Guraliuc speriat se arătă la lumină, ca un mort cu sicriul în spate. De pe obraji îi curgeau şiroae de apă. Căprarul Florescu se tăvălea de rîs.

«L-ai răcorit bine, zise încet Holeaucă lui Dănilă; da'ncaltea l-ai scăpat de bătae!»

Bietul Guraliuc s'a ales cu atîta.

Dar cu Lăzăroi era mai rău. Alţii adormeau cîte-odată numai, dar el într'una părea că doarme. Aşa-i era firea lui pe semne; părea că o boală grea îl muncise odată, toate mişcările îi erau grele şi încete ca ale unui somnoros, ochii îi erau totdeauna pe jumătate închişi. Nici vorba blîndă, nici ameninţarea nu-l puteau scoate din amorţeala trupului şi a minţii. Acuma mai cu seamă, de cînd se înăspriseră treburile, vorbea încet şi cu greutate, şi ochii ori se dădeau peste cap, ori fugeau în lături, ori cătau în jos, niciodată nu se uitau la omul dinnaintea lor. Faţa-i era totdeauna necăjită şi tristă.

«Ce ai tu, Lăzăroi? întrebă într'o seară, după stingere, Ion Holeaucă, după ce căprarii adormiră. Ce ai tu de eşti aşa, abătut, greoiu? Poate eşti bolnav!»

Lăzăroi oftă:

«Hei!... numai unul Dumnezeu ştie ce am...»

Apoi tăcu.

Plantonul umbla ca o umbră prin semiîntunerecul camerei şi pasu-i suna regulat ca o limbă de ceasornic. Se auzeau, în tăcere, horăiturile înnăduşite ori răsuflările şuerătoare ale soldaţilor. Un vînt cumplit de Fevruarie zguduia ferestrele mari, chiuind în întunerecul adînc de-afară. Groaza tuna în văzduhuri.

«Doamne, ce vreme! zise Holeaucă; vai de drumeţi acu... Mare cumpănă!

— Da, şopti Lăzăroi cu frică, cumplită viforniţă!

— Tu eşti Holeaucă? întrebă încet plantonul; n'ai adormit?

— Nu; i-auzi ce vreme, bre Simina.

— Da, urîtă vreme.»

După un răstimp de tăcere, Lăzăroi începu să vorbească înfiorat, în şoaptă.

«Oare-ce o fi făcînd acu tătuca, acasă la noi? Se vezi, bre Holeaucă, ce căsuţă avem noi... Vai de capul nostru! De cînd a murit mămuca, nu s'a mai ales nimic de traiul nostru! Tata, şi vara şi iarna umbla la crîşmă şi pe mine mă lăsa acasă pe vremuri de acestea... I-auzi cum ţipă vîntul... iiii! ia aşa ţipa prin podul nostru, de mă apuca groaza!... În casă era întunerec beznă şi frig... Eu şedeam amorţit cu genunchii la gură, pe cuptor, — singur singurel în toată casa... şi prin pod, şi prin horn ofta şi ţipa vîntul... Şi mă gîndeam eu în gîndul meu: Ia aşa trebue să fie în iad! Acolo, spunea mămuca, că-i ţipet şi scrîşnirea dinţilor... Doamne, Doamne, i-auzi cum ţipă vîntul!»

Lăzăroi vorbea aţiţat, mai repede ca de obiceiu, şi tremura sub cerga de lînă.

Stătea drept, cu faţa în sus; ochii sticleau şi priveau în pod. În turburarea lui, glasul şoptitor avea înmlădierile grele ale vîntului de-afară.

«Să vezi, oftă el iar, ce casă avem noi... umblă prin ea vîntul ca prin şură... Totdeauna mă dezvălea vîntul de ţolul sub care mă grămădeam cu genunchii la gură... Cum tremuram şi oftam!... Mă temeam de vînt, tare mă temeam!... Ş'acu mă tem de vînt! — Într'o noapte, l-am văzut... tremuram şi mă uitam ascultînd, în întunerec, şi l-am văzut: şedea pe horn..... era ghemuit acolo, sub grindă, şi avea nişte ochi, Doamne, mari cît paharele! şi licăreau verzi şi fioroşi, — iaca, îi văd

ş'acu... Se uita la mine şi tot deschidea o gură mare, cu nişte colţi mari... Avea aripi negre la umeri, şi le tot desfăcea, parcă se pregătea să sară la mine... şi cînd se pregătea să se răpadă, atunci îl auzeam şuerînd mai tare... Am închis ochii de frică, şi tremuram şi oftam şi chemam pe mama... Da' mama, săraca, era în ţărna rece, şi ei îi era frig şi tata era la crîşmă... Doamne, Doamne, tare mi-a mai fost frică în noaptea aceia... Ia aşa ţipa, ia-auzi... iii! tare mai şueră vîntul!

— Ce ai, Lăzăroi? de ce tremuri aşa? întrebă îngrijat Holeaucă.

— Aşa tremur eu, aşa tremur eu, nu mă întreba... of! oof! aşa tremur eu... Tata m'a bătut, frate-meu m'a bătut... mă lăsau singur noaptea în casă... aşa tremur eu... Dacă mămuca a murit! Şi ea, săraca, a murit de inimă rea... Cît am plîns ş'am oftat eu! şi ziceam: Mămucă, mămucă, tare-s necăjit şi chinuit pe lumea asta! Nimeni nu mă vede, nimeni nu m'aude!... Plîngeam şi oftam, dar nimeni nu mă vedea, nimeni nu m'auzea! Mămucă, mămucă! I-auzi cum geme vîntul!

— Taci, Lăzăroi, nu striga, că s'or scula căprarii...

— Nu strig, nu... Aşa tremur eu... of-ooof! mămucă!

— Taci, bre Lăzăroi, că se scoală căprarii...

— Taci, Lăzăroi, taci! zise şi Simina.

— Tac, iaca tac...»

O clipă rămase liniştit cu ochii în bag-dadie, apoi oftă greu şi gemu:

«Holeaucă!

— Ce-i?

— Cîntă-mi o leacă, bre Holeaucă, cum ai cîntat în sara întăia, da' încet, încet, să nu se scoale căprarii...»

În jăluirile grele ale vîntului de iarnă, Holeaucă începu, cu glas moale şi tremurător, psalmii. Glasul lui suna ca o adiere tristă, avea înmlădieri jalnice ca răsunetele depărtate ale unui bucium într'un amurg de toamnă. Lăzăroi se grămădise sub pătură şi asculta înfiorat, cu ochii maţi.

Într'un tîrziu, glasul tăcu; numai pasul plantonului se auzea răsunînd regulat pe aslfalt ca tictatul unei limbi de ceasornic. Şi vîntul de Fevruarie tot se izbea gemînd în geamurile mari.

CÎŢIVA PUMNI

A doua zi, înnainte de începerea instrucţiei, Simina se apropie de Dănilă. «Măi Danilă măi! înc'odată, măi Dănilă...

— Da' nu ţi-am citit-o eri de trei ori? Acu ar trebui să ştii s'o spui pe de rost, ca la teorie!

— O ştiu eu, măi Dănilă, dar tot mai citeşte-mi-o odată...»

Cu vorbele acestea, Simina scoase o hîrtie unsuroasă şi boţită şi o întinse lui Dănilă.

«Hai, măi Dănilă, c'apoi mergem iar la Ilic!»

Dănilă îşi şterse mînile de genunchi, tuşi, apucă hîrtia din mîna lui Simina, mai tuşi odată şi începu să citească.

«Scumpul meu iubit! Mai întăiu de toate doresc ca mica mea epistolie să te întîmpine în momentele cele mai fericite ale sănătăţei d-v. Despre mine veţi şti că sînt bine sănătoasă şi aşi vrea să ştiu şi despre d-ta cum o duci cu serviciul militar. Să ştii ca a venit pe la tătuca Ion a Petrei şi mo cerut de la tătuca şi tătuca a zis că cum oi vre eu aşa să fie da eu am vrut să te întreb întăi pe tine aş vrea să ştiu cum te afli a venit Ion a Petrei da eu vreau să-ţi spun întăi ţie să văd ce zici tu şi aşi vrea să ştiu cum o duci cu miliţia dar eu numai de cît am vrut să-ţi spun şi ţie, a ta iubită Ileana Cumpătă. Scris de mine Gheorghe Băluţă.»

«Bun, zise Simina, vezi, bre Dănilă, că tot ţine Ileana la mine! Las' că mergem noi la domnul Ilic!»

Instrucţia începu. Sergentul-major Anton intră în cameră şi zise căprarilor:

«Florescu mă! şi tu Ciobanu! luaţi seama, azi are să dea domnu' căpitan prin plutoane!

— S'trăiţi, dom' sergent-major, am înţeles.

— Ei, ia să vă văd!»

Sergentul-major era un bunduc scurt şi gros, cu capul mare; faţa bună cu ochi căprii, umezi şi turburi, şi c'o pereche de mustăţi castanii bine răsucite. Totdeauna mirosea a vin. Era în reangajarea a treia — soldat vechiu, vulpe bătrînă, ştia cum să învîrtă treburile; el era totul în companie. Povestea de o bucată de vreme despre o campanie în Dobrogea contra lăcustelor, campania 77—78, zicea el... Vorbea

colorat şi frumos, cu multe glume şi observaţii frumoase. Venise de-acolo cu o amintire înduioşătoare mai cu seamă: vin bun şi eften!

Căprarul Florescu comandă cîteva mişcări. Lăzăroi rămînea la urmă.

«Măi Nevoe! zise Anton, ai să ne dai de ruşine, măi! Ce ai, măi? dormi în front?

— Trăiţi, dom' sergent-majur, îngînă Lăzăroi, cu ochi pe sus; aşa-s eu din fire...

— Eşti bolnav?

— Nu-s bolnav...

— Ba nici sănătos nu-i, dom' sergent-majur! zise Holeaucă.

— Da' ce are, Dascăle, îl doare vătămătura?

— Nu. Din frică i se trage asta dom' sergent-majur.

— Taci, bre!...

În clipa asta un glas gros izbucni în sală, la intrare:

«Antoane!

— Ordonaţi! strigă cît ce putu sergentul major, prăbuşindu-se pe uşă.

— Domnu' căpitan! zise după o clipă căprarul Florescu... Apoi se încruntă şi arătă pumnul lui Lăzăroi: Măi săracu, să dea dracul să greşeşti cînd o fi domnu' căpitan aici.,., c'apoi cu mine ai de-aface. Să dea dracu să... să... să... greşeşti... na, eu ţi-o spun... să... să... să mă pue la închisoare pentru tine...»

Lăzăroi oftă şi nu zise nimic.

«Măi Săracu! da' să lucraţi, măi...

— Iaca vine! şopti căprarul Ciobanu.

— Pss! luaţi seama! şueră Florescu, îngălbenindu-se. Drepţi! Pentru onor, *arm*'/»

Căpitanul intră, voinic şi gros cît un taur, cu cap mare tuns scurt, cu bărbia rasă, revărsată peste guler, cu mustăţi stufoase. Ochii negri şi lucitori ca două picături de păcură, de-abia se vedeau sub fruntea sprîncenată.

«Ei, ia să văd, măi băeţi, zise el, să nu care cumva să mă daţi de ruşine! — Comandă, Florescu!»

Florescu începu să bîlbîie.

«T...trăiţi, dom'căpitan, să... să... să comand mînuire...

— Da, mînuire de armă. Să văd!»

Căprarul comandă cîteva mişcări. În tăcerea adîncă, se auzea numai şuerul şoaptelor şi tactul armei.

«M'dă, zise căpitanul, cam moale, cam moale, dar tot ar merge, că-s recruţi...»

(În urma lui, Anton dădu din cap, ca-şi-cum ar zice: «Fireşte!») «Dar, urmă căpitanul, este unul, colo, la mijloc... cel negricios... Cum te chiamă?

— Lăzăroi! trăiţi, dom' căpitan!

— Lăzăroi, de ce lucrezi aşa de moale?

— Aşa-s eu, trăiţi, dom' căpitan.

— E fricos, şopti Anton, lungind puţin capul spre căpitan.

— Ei, fricos pe dracu! e moale, domnule! e adormit! Deşteaptă-te, Lăzăroi, că are să fie rău dacă nu te vei deştepta. Căprarul Florescu, iaca, ţi-1 dau pe seamă!

— Am înţeles, s'trăiţi, dom' căpitan!

— Bine, te-oiu vedea!» Anton dădu iar din cap: Aşa-i!

Căpitanul eşi; în urma lui eşi şi sergentul major, după ce şopti rîzînd: «Ţi-am spus eu!»

Florescu gemu, îşi culcă arma pe un pat, se încruntă şi îşi puse mînile în şolduri. La frică şi la mînie, bîlbîia totdeauna:

«Ei, ce... ce... ce ţi-am spus eu, măi Săracu?— ce ţi-am spus, măi... ţ... ţi-am spus... să... să lucrezi mai viu... mă!...»

Un rînjet ciudat prefăcuse faţa căprarului: ochii sticleau răi şi aprigi, fruntea se încreţise, sprîncenele se lăsaseră pe ochi, în gura cu buze răsfrînte dinţii sticleau ca la o fiară. Spatele i se corogise mai tare. Aşa, cu mînile în şolduri, se apropie de Lăzăroi.

«Trăiţi, dom' căprar, nu mă bate, aşa-s eu din fire... nu mă bate!

— Lasă-1, dom' căprar, îngînă Holeaucă, uite cum tremură... vai de capul lui!...

— He-he! nu!...»

Cînd ajunse lîngă soldat, odată îşi ridică amîndoi pumnii şi-i repezi în obrajii galbeni de frică. Lăzăroi începu să tremure ca o frunză.

«Lasă-1, dom' căprar! cercă iar Holeaucă.

— Nu!» icni Florescu.

Pumnul se abătu în pieptul lui Lăzăroi, deasupra pîntecelui. Soldatul

şovăi şi se lăsă pe vine, cu mîna la inimă.

«Vai de mine! vai de mine!» Mugea plin de spaimă, nu vorbea. «Vai de mine!...

— Vai de mine? te faci? Las' că-ţi arăt eu vai de mine!» Şi poc! poc! poc! pumnii începură să cadă ca ciocanele, în capul soldatului.

«Vai de mine? te faci, hai? Vai de mine? Din pricina ta, să mînînc eu închisoare?»

Lăzăroi scoase un ţipăt înnăduşit, ascuţit, şi se întinse ca fulgerul cît era de lung, pe asfalt—sub faţa întunecoasă a căprarului. Şi deodată începu să horcăiască, ca un porc înjunghiat, care îşi varsă sîngele şi pe gură şi pe rană: Hu! hu! hu! hu! — La fiecare horcăitură corpul tresărea şi se ridica tremurînd de la pămînt; o spumă gălbie eşea pe gură şi pe nas şi-l înnăduşea.

Florescu se îngălbeni şi se trase, fără de nici-o vorbă, într'un colţ de pat. Ciobanu se repezi afară s'aducă apă. Pantelimon eşi din rînd, scuipă îngreţoşat şi se alătură de o fereastră; acolo începu să privească cu luare aminte în curtea căzărmei. Holeaucă se strîmbă şi două lacrimi îi izvorîră în tăcere din ochi.

«Măi Lăzăroi, zise el, moale, măi Lăzăroi, scoală, măi; scoală, că iaca, acuşi vine domnul căpitan; scoală, bre!»

Dar Lăzăroi horcăia înnainte şi se zbătea, şi spuma se grămădea necontenit pe faţa lui. Deodată ţipă iar ascuţit:

«Vai de mine! vai de mine!» Un spasm mai greu îl zgudui. Începu să bată cu pumnii în asfalt şi printre horcăituri ofta: «Of! hof! ooof! Vai de mine, vai de mine! of! hof! ooof! mamă-mamă-măiculiţă, mămucă, of! of! mămucă-mămucă!»

Soldaţii se uitau miloşi, cu feţele încreţite. Cîţiva plîngeau în tăcere. Florescu încremenise, nu zicea nimic.

Ciobanu aduse apă, udă pe Lăzăroi,— degeaba! Bătea înnainte cu pumnii şi cu capu'n asfalt, ţipa şi gemea.

«Ce să fac? zise Ciobanu; mă duc să chem pe domnu' sergent-majur.» Şi eşi.

Faţa căzutului era îngrozitoare: galbenă ca de mort, încreţită, plină de spumă galbenă, cu gura strîmbă. Din ochii închişi curgeau lacrimi. «Vai de mine! vai de mine! of! hof! ooof! mămucă-mămucă!»

«Ce-i? ce este? strigă sergentul-major, intrînd; ce s'a întîmplat,

ha?» Toţi întoarseră spre el feţe speriate, dar nimeni nu răspunse.

Anton se apropie, se uită plecîndu-se puţin, şi se trase înnapoi cîţiva paşi. Normalistul se alătură de umărul lui şi zise încet: «Florescu... domnule sergent-major...

— El lasă, lasă! întrerupse Anton... Ce să mai facem bucluc şi tărăboiu? E bolnav omul şi pace! — Lăzăroi! strigă el după aceia; Lăzăroi! — Scoală, Lăzăroi! E ruşine, bre, om voinic ca tine, să se pue jos! Scoală, bre!»

Lăzăroi stătea acum nemişcat şi ofta greu numai. Zguduiri treceau prin trupul slăbit. Din cînd în cînd şoptea: mămucă-mămucă! cu un accent de desperare nemărginită. «Lăzăroi! zise iar sergentul-major, scoală!

— Ia luaţi-1 doi, urmă el zîmbind, — şi du-ceţi-1 la *fermelie,* să vadă doftoru' ce are... Dac'a vedea că-i bolnav, îi dă drumul acasă!

— Ei nu, nu, nu se face, zise el încet, după o clipă. Se cunoaşte că nu se face! Ia ridicaţi-1 doi şi puneţi-1 pe-un pat, s'a linişti el!»

Pe pat Lăzăroi se mai linişti. Rar, tresăriri ca izbiri de unde-îl munceau. Într'un tîrziu rămase nemişcat, aşa, cu ochii lipiţi, şi gura se închise. Holeaucă îi şterse spuma de pe obraz. În tăcere i se auzea răsuflarea grea şi regulată.

«Doarme, zise Holeaucă, să-l lăsăm să doarmă; i-a trecut!»

Căprarul Florescu încremenise în colţul lui de pat, galben, îngrijat, şi raniţa din spate parcă era mai mare ca de-obiceiu.

După o jumătate de ceas, bolnavul deschise ochi rătăciţi, dureroşi şi crunţi de sînge. Soldaţii tăcură deodată. În tăcere, Lăzăroi se ridică în capul oaselor şi vorbi cu greutate, cu privirile rătăcite:

«Unde mi-s cizmele?

— Iacătă-le-s, în picioare, Lăzăroi! zise Holeaucă.

— Unde-s cizmele?»

Holeaucă tăcu. Dar după o clipă îl întrebă:

«Ce-i Lăzăroi, ai visat poate?

— Da, am visat, vorbi cu greutate bolnavul; am visat! Şi ochii priveau nemişcaţi înnainte.

— Ce-ai visat, Lăzăroi?

— Am visat... Doi moşnegi bătrîni-bătrîni cu nişte bărbi mari... mi-au luat cizmele şi mi-au tras cu nişte topoare mari-mari în cap...

Doamne, Doamne!

— Nu-i nimica, Lăzăroi, iaca, cizmele-s aici.

— Hei, am vizat, da... Am văzut pe mămuca... A venit şi m'a luat de mînă şi m'a dus departe, departe, încolo, în jos... Şi eu îi ziceam: Mămucă! mămucă! tătuca m'a bătut şi m'a chinuit! Şi ea-mi spunea: Hai cu mine, Ionică!»

Oftă şi tăcu. Vorba îi era rară, ostenită, grea. Rămase cu ochii ţintiţi înnainte, aiurit ca un nebun. Apoi murmură iar: «Mămucă-mămucă!», se lăsă cu capul pe perină, închise ochii şi adormi din nou.

După ce se sculă, nu-şi mai aduse aminte de nimic. Două zile umblă ca un nebun, istovit, prostit, moale ca o cîrpă. Pe urmă începu să-şi vie în simţire.

O INSPECŢŢIE

Ne ajunse şi inspecţia domnului colonel, pe la sfîrşitul lui Fevruarie, pe o ploae rece şi măruntă de te pătrundea la ciolane. Pentru întăiaşi dată, am fost duşi în hala cea mare, în care se îmbulzesc, pe vremea concentrărilor, dorobanţii cu schimbul. Glasul căpitanului vuia ca un tunet, supt acoperişurile înnalte.

Am fost aliniaţi frumos, la marginea unei scînduri, am fost inspectaţi la haine, la centiroane, la arme, pe urmă ni s'a dat pe loc repaos. Începurăm să suflăm în pumni şi să vorbim în şoaptă.

Ofiţerii — căpitanul, locotenentul şi sublocotenentul — se plimbau pe dinnaintea frontului nerăbdători, tremurînd puţin în tunica de ceremonie. Sergentul-major Anton pîndea la uşă.

«Nu mai vine moşneagul, zise locotenentul Ioan, şi noi ne învineţim de frig aici...

— Serviciul, serviciul, camarade! gemu căpitanul răsucindu-şi o ţigară.

— Ce mai serviciu! răspunse locotenentul, mîngîindu-şi mustăţile lungi roşcate şi frecîndu-şi vîrful nasului mare; ce-ai muncit într'o vară, dai într'o seară.»

Sublocotenentul Leonescu rîse încetinel şi făcu, şuerînd, cîţiva paşi de vals.

«Domnu' colonel! strigă înnăbuşit Anton, alergînd într'un suflet la front.

— Moş-Tăgîrţă! moş-Tăgîrţă!» şopti sublocotenentul, aşezîndu-şi chipiul bine pe o sprînceană şi ştergîndu-şi tunica de un fir nevăzut de praf. Apoi făcu doi paşi mari-mari ca un clovn şi se aşeză ţeapăn la dreapta plutonului nostru. Locotenentul trecu răsucindu-şi mustaţa la plutonul soldaţilor vechi, şi căpitanul Năstase zvîrli ţigara, trase sabia şi-şi drese glasul.

«Drepţi!... Pentru onor — *arm'!*— capul la dreap-*ta*!»

«Pst! nimeni nu mai mişcă!» — şopti sublocotenentul.

Domnul colonel era un om mititel şi gros, cu mustaţa căruntă; se uita ciudat, cu ochii totdeauna pe jumătate închişi.

Căpitanul raportă. Colonelul, urmat de maiorul batalionului nostru,

trecu în revistă plutoanele, privind de aproape pe soldaţi. Se oprea, făcea cîte-o observaţie asupra hainelor, asupra ţinutei; căpitanul răspundea încet, moale, cu capul plecat pe un umăr, şi maiorul, legănîndu-se ca o raţă, însemna într'o condicuţă.

«Sublocotenent Leonescu, comandă pe umăr arm'!»

Sublocotenentul eşi din front şi comandă.

«Comandă la picior arm'!» zise iar colonelul.

Sublocotenentul îndeplini porunca. Glasul lui limpede răsuna înnălţindu-se, învăluindu-se supt acoperişul negru.

Colonelul ridică mîna, cu arătătorul înnainte:

«Soldatul acesta are poziţie defectuoasă...» Maiorul, legănîndu-se ca o raţă, scrise observaţia în condicuţă.

«Comandă pe umăr. Stînga 'mprejur. Aşa. Soldatul acesta... cum te chiamă? Dobinciuc Costache!... nu poate face stînga 'mpre!»

Maiorul însemnă: Soldatul Dobinciuc Costache nu poate face stînga 'mpre.

Sublocotenentul mai comandă cîteva mişcări şi domnul colonel trecu repede la plutonul celor vechi.

«Locotenent Ioan, comandă pe umăr arm'! Locotenent Ioan, comandă la mînă! Aşa. Acest soldat, — cum te chiamă? Bamboi Vasile! are poziţie defectuoasă...»

Maiorul se legăna şi scria.

Încă vre-o cîteva mişcări şi domnul colonel vorbi repede, privind înnainte:

«Destul! Ei apoi? Nu-s mulţămit. Ei apoi? mai multă silinţă în executarea reglementelor militare, da, mai multă silinţă! Ei apoi? Nu ştie soldatul să facă stînga'mpre! Ei apoi? Nădăjduesc că pe viitor...

— Am înţeles, domnule colonel!» zise căpitanul Năstase, căci şi el era grăbit.

Domnul colonel plecă, mai degrabă lunecă ca o bombă spre eşire; maiorul se legăna ca o raţă în urmă, zingănindu-şi sabia.

«Ei apoi? Ce v'am spus eu? zise locotenentul Ioan; executarea reglementelor militare, frate!

— Nu faci o ţigară, camarade? vorbi tainic căpitanul Năstase. Trecurăm şi această inspecţie! — Antoane! ia oamenii şi-i du în plutoane. Altădată mai bine, măi băeţi, mai bine!»

Eşirăm prin ploae, dădurăm în noroiu şi'n bălţi de apă, intrarăm în plutoane, şi într'o clipă asfaltul se făcu vînăt.

«Florescu, zise sergentul major, pune oamenii la frecat, să facă pe jos oglindă! oglinda lui Dumnezeu! Hea, am mai văzut noi de-astea, zise el apoi. Pentru astfel de treburi ia domnul colonel atîtea sute de franci pe lună şi soldatul un franc — un franc cincizeci de bani, nici mai mult, nici mai puţin — da! un franc cinci zeci de bani! — Ia să mă mai duc la cantină... Zicea domnu' Mendel că a adus un vas cu vin... aşa zicea domnul *maior* Mendel... hm! un vas de vin... Mă duc să-i fac inspecţie lui domnu' Mendel!»

Şi astfel s'a sfîrşit întăia noastră inspecţie.

VIEAŢĂ LINĂ

Pe urmă vieaţa începu să curgă regulat, ca mînată de o maşină.

Dimineaţa răcnete şi înjurături la sculat; la instrucţie înjurături şi răcnete; tot asemenea la mîncare şi seara.

La suplimentul de dimineaţă, căprarul Florescu totdeauna — asta era lege — vîra mîna în suplimente pîn'la cot şi-şi umplea apoi gura şi buzunările. Dacă erau măsline, lua cît îi trebuia, şi lui îi trebuiau multe al dracului; dacă era cafea, nici nu mai vorbesc, bea cu gamela, parcă era vorba pe întrecute. La masă, se repezea ca leul, apuca polonicul, cotrobăia prin cazan şi îşi umplea strachina cu ce era mai bun. Apoi, după începutul lui April, cînd se făcu sergent — dom' sergent Florescu! — era comedie! Cine-i mai sta împotrivă? Acu venea cumplit, lucrînd cu pumnul şi cu cotul, şi se punea să aleagă cu mare băgare de seamă, ca un doctor, grăsimea ori oloiul de de-asupra mîncării. Mai rupea pînea dela soldaţi, mînca cu mare poftă, apoi îşi aprindea o ţigară din tutunul unui răcan, se ducea în pluton, se răsturna pe un pat, dădea ordin să nu intre nimeni, şi, trăgînd cît un beiu din

lulea, prindea să cînte un cîntec iscat nu de mult prin regiment. Pe cînd soldaţii trudiţi căutau odihnă pe sub pereţi, îi auzeai răcnetul, ca un boncăluit înt'o oală spartă:

Dimineaţa i se dă
Suplimentul cu cafè,
Şi la luna'n jumătate
I se dă şi solda'n parte...
Soldatul de reuşeşte
Solda lui i se măreşte,
Căci la jumătat' de an
El se face caporal,
Şi ceva mai *feligent*
Poartă gradul de sergent!

Pentru buna lui purtare
Zece zile de 'nchisoare.
Au venit şi l-au luat
Şi'n carceră l-au băgat.
El acolo ar şedea
Dar e strîmtă carcera;
El săracu-ar şedea jos
Dar îi trece os prin os...
Şi-aşa vieaţa îşi petrece,
Cavaler cu sînge rece!

Pe cînd el răgea aşa de cumplit, Holeaucă, afară, într'un colţ de zid, murmura cîntece bisericeşti, şi Lăzăroi îl asculta cu gura căscată şi cu ochii închişi, răpit, dus în alte lumi. În altă parte, Dănilă, împresurat de o ceată, îi zicea cîntece de-ale noastre:

Foiliţa trei ardei,
De ce plîngî, copilă hăi?
Da'cum Dumnezeu n'oiu plînge
Dacă rochiţa mă strînge?

Foae verde de cicoare,
Sui în deal, cobor în vale,
La Mariţa-i lumînare...
La Mariţa-s cînii răi,
Sar la drum ca nişte zmei!

Dar cînd erau băeţii mai înfocaţi şi mai plini de voe-bună, atunci urla cornul adunarea.

«Bat-o-Dumnezeu de goarnă,
Cum ne pune ea pe goană!»

«Ba de geaba lehăeşti — zicea Dănilă, că nu ştii s'o nimereşti!

Cornul sună adunarea
Cornul sună şi culcarea!...»

Atunci eşea şi *sergentul* Florescu din pluton, cu capela pe o sprînceană, buhăind:

«Şi-aşa vieaţa îşi petrece,
Cavaler cu sînge rece!»

Ofiţerii veneau plictisiţi la cazarmă. Ori în plutoane, ori pe pajiştea pe care făceam instrucţie, se plimbau cu paşi leneşi şi grei.

La cîmp am eşit odată cu venirea primăverei şi cu cele dintăiu zbiciri; şi sublocotenentul Leonescu şi locotenentul Ioan de-abia călcau pe iarba răsărită; ochii lor urmăreau perduţi mişcarea compăniei; se aprindeau numai cînd trecea pe drum, pe departe, vre-o umbră uşoară de fată.

În repaosuri, soldaţii se trînteau cu spatele la pămînt şi stăteau cu capul pe raniţă, ca pe-o perină. Fulgerări de rîndunele treceau pe sus, prin albastru. Pe dealuri înverzite şi pline de soare lunecau, însem-nînd pete întunecate, umbrele mari ale nourilor de canură.

În fiecare Duminică aproape erau inspecţii: «Vine domnul căpitan să facă inspecţie!» Soldaţii se necăjeau, se curăţeau, se pregăteau. Iată şi Duminica; domnul căpitan nu vine, dar a însărcinat pe domnul

locotenent, ori pe domnul sublocotenent cu inspecţia.

Domnul locotenent se arată căscînd plictisit:

«Anton! ia vezi de fă inspecţie la oameni...

— Am înţeles, domnule locotenent!»

Locotenentul pleacă, zîngănindu-şi leneş sabia şi Anton răcneşte:

«Florescu! Ciobanu! Axinte! ia faceţi inspecţie la oameni!

— Am înţeles, domnule sergent-majur!»

Şi inspecţia se face.

Pe sergentul major Anton cădeau toate însărcinările: apoi el ştia cum să le ducă la bun sfîrşit. La inspecţiile la îmbrăcăminte şi la cameră ale domnului maior, ori ale domnului colonel, căpitanul Năstase chema pe major:

«Antoane! vezi să fie oamenii curaţi: dar e ordin să iasă oamenii în garnitura de cazarmă... Nici un efect de serviciu. Ai înţeles?

— ’Ţeles, s’trăiţi, domnule căpitane!»

Şi după ce pleca căpitanul, Anton răcnea la magazioner:

«Miroane! ia vezi, cei cu mantălile mai aşa, îmbracă-i de inspecţie pentru ziua de mîni — cu garnituri de serviciu.»

Şi totdeauna inspecţiile eşeau bine.

Oamenii trebuiau să se ducă pe răceală la bae. Ordin să se dea flanele soldaţilor. Căpitanul Năstase e în cancelarie. Anton se aşează în uşa magaziei şi răcneşte: «Veniţi pe rînd, să vă dau flanelele!» — iar cu mîna face semn să nu se mişte nimeni. Apoi şopteşte: «Ce să ne mai năcăjim cu îmbrăcatul şi dezbrăcatul? Doar nu sîntem cucoane!» —După cinci minute, răcneşte iar: «Au luat toţi flanele?

— Toţi, toţi!» strigă soldaţii; apoi se uită unii la alţii, rînjind fericiţi, cu mînile la gură. Anton îşi freacă mînile: «Bun, bun!» apoi, cînd ese căpitanul din cancelarie, raportează: «S’trăiţi, domnule căpitane, s’au dat flanele la oameni!

— Bun, bun!» zice şi căpitanul căscînd.

«Aşa se face serviciul!,., murmură Anton răsucindu-şi o ţigară. Ia să mă duc eu să văd ce mai zice domnul Mendel. La dînsul mă duc să mă jăluesc eu totdeauna... Ce bae? ce bae? Vinul lui Mendel face mai mult de cît zece băi!»

Dacă vre-un soldat vra să se ducă pe vre-o şapte, opt zile acasă — pe răspunderea lui bine înţeles, se duce, vorbeşte cu Anton, se înţeleg

la domnul Mendel, şi a-doua-zi cînd întreabă căpitanul: «Un om mai puţin azi? — La infirmerie, domnule căpitane!»

Aşa se face serviciul! şi toată lumea cască şi e mulţămită.

CÎTEVA ICOANE

Erau multe fiinţi de seamă în compania noastră. Afară de domnul sergent-major Anton, care avea aşa de mare slăbiciune pentru cantina lui Mendel şi care îşi amintea cu duioşie de *campania* din Dobrogea, cu vinul «care se aducea cu căldăruşile, domnule; afară de «cînele roş», celălalt sergent de la cei vechi, Axinte; şi afară de uriaşul Miron, magazionerul, — multe, multe alte făpturi ale lui Dumnezeu trăiau cu frica de inspecţii şi de pedeapsă, priveau cu grijă la gradaţi, îşi văcsuiau curelele şi raniţele, mîncau pînea tare şi gustoasă şi oftau gîndindu-se şi la casa bătrînilor şi la fetele din sat, la fetele cu care trăiau ei bine.>

Dimineaţa, după ce suna de cornişti şi galonaţii începeau să strige prin plutoane, toată lumea eşea în răcoarea dimineţii, cu *teicele* de apă în mîni şi cu ştergarele pe umeri, ca să se spele. Se adunau apoi grămezi-grămezi pe sub ziduri şi, în aşteptarea suplimentului, prindeau a vorbi de una de alta. Pe dealul de dincolo de iazul lui Măciucă se arăta soarele mare, roş-înfocat, incendiind apa, umplînd valea de pulbere de aur. Deşteptarea, cîntată de cornuri, suna limpede în văzduhul curat, întovărăşită de duruitul adînc al tobelor. Toţi o ascultau în tăcere: unii fluerau încetinel, pe gînduri, după dînsa; după aceea iar începeau sfaturile domoale.

Dănilă cel lung şi rece descreţea cîte-odată frunţile cu năzbîtiile lui; Guraliuc şi Lăzăroi ascultau tăcuţi şi vorbeau rar; Dascălul îngîna

cîntece bisericeşti cu gîndul la mănăstirea în care-şi trecuse tinereţa, şi la călugării arşi de soare, cu burţile rotunde şi cu nasurile roşii.

Elisei, băiat cuminte şi aşezat, deşcă bună, care începea să numere pînile pe care le mai avea pînă ce-i va suna şi lui *rezerva*, spunea despre fata lui Antohie din sat de la el, de pe malul Siretului. Se înţelesese cu ea de mult, şi de doi ani şi jumătate îl aştepta. Trebuiau să întemeeze o gospodărie bună; părinţii erau cu dare de mînă şi le dădeau pămînt destul; şi liniştea care-l aştepta la casa nouă, gîndul la pămîntul în care trebuia să tragă brazde adînci ca moşii şi strămoşii lui, îi încălzeau inima şi-i luminau ca de soare ochii verzi cari priveau cu bunătate pe obrazul smolit şi uscat. Cu glas aşezat dăscălea pe cei mai noi: «Aşa-i miliţia, bre... Are şi ea năcazurile ei, dar la urmă te deprinzi.... La urmă, toate trec.... Iaca şi eu am dezertat odată, la început: socoteam că n'o să mai pot răbda, — dar pe urmă am văzut că trebue să trec şi prin nevoia asta... Şi iaca, am trecut... Cînd ai intrat în al treilea an, te lasă toţi în plata Domnului, că nu mai au ce te învăţa...»

Altă deşcă, Muraru, dădea din cap cu aceiaşi linişte, grămădindu-şi trupul măhălos în colţul zidului. Obrazul mic, spînatec, ochii albaştri şterşi, aveau o pace adîncă, ca după mari plictiseli. La ei în sat era pămîntul lutos, fără must, pînea săracă şi puţină. Acasă creşteau în necazuri copii o droae; tatu-său, rotar, îşi închina petecul de pămînt, se ţinea numai cu lucrul mînilor, se îmbăta des şi-şi bătea nevasta. Pentru flăcău armata avusese un bine, îi adusese zile lipsite de teama foamei. Pînea cazonă şi borşul îl îngrăşaseră, îi făcuseră nişte fălci de egumen. În tăcerea lui cuminte acuma se gîndea ce va face, încotro se va îndrepta, după ce se va întoarce în sărăcia de-acasă.

«Măi Elisei! spunea el celuilalt; tu ai s'o duci bine după liberare... Da' eu ce-o să fac? La noi, bre, e mare năcaz... Eu mă gîndesc, după ce mi-oiu face serviciul, să intru vardist aici, la primărie... Atunci o să am şi eu un drept... Cu treizeci de franci pe lună, — ehe-he! cîte nu poţi face!...»

Elisei îşi răsucea gînditor mustaţa castanie.

«Bre Murariule... e greu... Treizeci de franci e sărăcie într'un tîrg... Aici nu-i ca la noi, la sat...

— De ce, bre omule?

— Cum de ce? uite-aşa... Pe urmă, crezi c'au să te pue?...

— De ce să nu mă pue?... Doar serviciul mi l-am făcut... Am şi eu un drept!»

Cellalt clătina din cap şi tăcea. Iar Muraru scotea tabachera şi-şi răsucea încet, cu grijă, o ţigară de tutun negru, «de cel care se vinde zece bani căruţa». Apoi întorcea privirile spre dulăpar, care, sub privirile sergentului Florescu, tăia suplimentele pe un ţol întins jos, în praf.

Gură mai multă făcea unul Cristescu, mahalagiu de prin Botoşani. El dădea totdeauna dracului miliţia, puţin îi păsa de închisoare şi de bătae; întîrzia regulat în congediu, fusese dat dezertor de trei ori şi stătuse la răcoare la Galata şase luni. Cam colţos, cam cu dispreţ pentru galon, dar altfel bun camarad. Vorbea cu nemiluita, ş'avea un glas limpede şi puternic, de-ţi era mai mare dragul să-l asculţi, cînd porneai în marşuri, pe căldură ori pe umezeală, cu raniţa plină în spate. Scund, uscat, cu obrazul tras, fără pic de sînge, grăia moale, cu duhul blîndeţei parcă; dar avea mînii iuţi şi dese, în care ochii îi scînteiau străpungători, dintr'odată măriţi pe faţa palidă lungită, iar glasului îi dădea drumul ca unui gemăt aspru şi rău. Nu ştia de tată, nici de mamă; o singură soră avea, măritată cu un frînar dela gară. Despre dînsa vorbea cu dragoste şi cu ochii luminoşi, şi despre doi nepoţei, pentru care de multe ori furase jucării şi acadele de pe la negustorii din mahala. Vorbind despre asta, rîdea arătîndu-şi dinţii ascuţiţi, încreţindu-şi obrazul fără sînge şi privind drept, la cei cari-l ascultaţi.

Sergenul Florescu îşi puse într'un rînd mînile în şolduri şi-l privi de sus în jos:

«Măi săracul dacă n'am fost eu pe acolo... Să fi fost eu acolo la poliţie... să fi pus mîna pe tine... Ştii tu ce bătae îţi dădeam? Mămulică-maică! Cum să furi tu, mă?

— Trăiţi, domnule sergent! Eu fur aşa, altul altfel... Parcă cine-i curat pe lumea asta? Las' că ştiu eu, ştiu multe...

— Hm! ce ştii, mă?...»

Cristescu ridică ochii, cum sta jos lîngă zid, spre sergent, şi-l privi ţintă, zîmbi, apoi rosti rar:

«Las'-o moartă, domnule sergent! De-abia aştept suplimentul cela, — şi mă gîndesc că tare-i mititel, bată-l Dumnezeu să-l bată! Nici pe-o

măsea n'ai ce pune...

— Dă o ţigară, mă! » zise sergentul tare, rîzînd.

Dar soldatul făcu semn cu mîna, bătînd în jos aerul, ca-şi-cum numai de astă nu putea fi vorba, şi prinse a rîşni din gură despre altecele.

Cu dînsul nu prea se jucau gradaţii. Altfel mergeau însă lucrurile cu Tănase Ţiganul, de pildă. Obrazul lui osos, mic cît pumnul şi uscat ca o smochină, de multe ori se cutremura şi se rumenea de palme; trupu-i subţire, îmbrăcat în garnitură de lepădătură, dese-ori se încovoia cînd ameninţa pumnul lui Axinte, bunducul de sergent pistruiu, cu părul roş. La mîncare cel din urmă, la corvoadă cel dintăiu; el zidul de care se izbeau valurile de mînie ale gradaţilor, el ţinta glumelor. Şi totuşi gura-i sta întinsă ca o secere pînă cătră urechi, cu dinţii albi sticlind. Cînta cînd putea, şi din gură şi din scripcă, şi mai domolea amarul sergenţilor şi căprarilor. Mai ales seara, cînd îi pălea jalea, în semiîntunerecul plutonului, în fund, se strîngeau, dădeau ordin să se aducă o vioară de la *Ţiganii* de la muzică, şi o puneau, cu un pumn după cap, în braţele lui Tănase. Şi *cioara* începea să cînte, cînd de inimă albastră, cînd de bucurie, — înveselind pe Florescu une-ori aşa de tare, încît îl făcea să strige:

«Brava, măi Nevoe! brava, cioară! meriţi să te pun planton cu două răniţi în spate!»

Şi Tănase se încovoia mai tare pe scripcă şi degetele-i tremurau pe strune, pe cînd cu dreapta suia şi cobora încet arcuşul. Dar iată că într'o bună zi îl pălea pe Ţigan jalea—şi o ştergea de pe cîmp, din cazarmă, cum se întîmpla, la *chiranda* lui. Sergentul-major Anton ştia acest obiceiu şi trimitea pe Elisei să-l caute la Bordeeni în sat, peste dealul lui Măciucă. Şi Elisei îl aducea, iar Anton, drept mulţămită, îl punea pe «bandit» jos, şi învăţa pe galonaţii mai tineri «cum se face morală» fără ca să se cunoască peceţile pe care i le punea pe trup, destul de îndesat. Cînd scăpa din mîna *majorului,* îl apucau ceilalţi, apoi, după scărmăneală, îl puneau la chitare,—şi Ţiganul îşi arăta dinţii şi cînta. Numai în răstimpuri se oprea şi se ştergea încet de sudoare sîngerată.

«Aha-ha! gemea Axinte. Ţi-a trebuit chirandă! Să-mi pui acu pe scripcă cîntecul pe care i l-ai zis cînd ai văzut-o, că altfel te scot afară pe borta cheii de la uşă, — vascrisu şi Blagoveşteniile, — mă!

— Haud! scîncea Tănase tresărind.

— Încă crîcneştî, ha?»

Şi ’n jur porneau, pe ’nnăbuşite, rîsete şi glume.

Dintre căprarii vechi doi erau mai de seamă, Bolohan şi Popa.

Bolohan era fecior de gospodar bun, era băiat vrednic şi tare ’n miliţie. Ciocnea rar şi numai cînd îl scoteau din sărite. De-obiceiu înjura numai, cu străşnicie, şi-şi zbîrlea mustăţile mari ca vrăbiile. Popa era dispreţuit de gradaţi: cerea prea des ţigări şi bani de la soldaţi şi se îmbăta regulat Sîmbătă-seara la domnul Ilic. Cînd venea după miezul nopţii, prindea să urle în pluton. Se deştepta Axinte şi începea să-l alunge cu o cizmă printre paturi. Îl grămădea într’un colţ şi începea să-l mîngîie. Iar popa striga, ghemuit jos, cu mînile în apărare de-asupra capului:

«Nu da, dom’ sergent! nu da! eu cînt, ce? să nu cînt?

— Cînţi ha? şi eu bat doba, mă!....» striga Axinte lucrînd cu ghionturile şi cu cizma.

Apoi, după ce-l lăsa, — Popa mormăia nemulţămit în colţul lui, cu capul sub pat:

«Măi cîne roş! al dracului cîne roş!

— Ce-ai zis? ţipa Axinte.

— Trăiţi, dom’ sergent! am onoarea să vă salut!»

Şi a-doua-zi se scula cu ochii mici cîrpiţi afundaţi mai tare sub fruntea îngustă, cu faţa buhăită şi lucioasă, cu capela îndesată tare pe capul ţuguiat.

Între aceştia şi între toţi ceilalţi nouăzeci de oameni, cari buni cari răi, cum da Dumnezeu, era cînd vreme lină, cînd posomorîtă. Dar rabdarea venise acuma şi asprimile nu mai aveau amarul începutului nici chiar pentru recruţi.

Cele dintăiu şoapte de bucurie, după cîntarea zorilor, adiau cînd începea împărţirea suplimentului. Apoi, ca după o dezamăgire, urma o linişte scurtă în care se înnălţau glasurile de comandă ale galonaţilor. Începeau băeţii să se încingă, să-şi aşeze creţurile, să-şi potrivească raniţele. Urma inspecţia: se rupeau cîţiva nasturi slab cusuţi, cari trebuiau prinşi la loc ca cu sîrmă, la moment! Unii erau îndreptaţi cu capu’n sus printr’o ciocnire uşoară supt barbă. Apoi venea Anton:

«Cum merge, ha?

— Bine, s' trăiţi dom' sergent-major!

— Da' tu, Lăzăroi, ce zici? te mai doare vătămătura?

— Nu s' trăiţi, dom' sergent-major!

— Da' ce te doare, ha? poate vrai *chilină*, chiclaz, cue de bleahuri, —îţi dau bucuros, numai să te faci sănătos!»

Lui Lăzăroi îi fugeau ochii pe dealuri, ori în sus, spre văzduhul plin de lumină. Urma tăcere un răstimp; venea sublocotenentul; Anton îşi scotea pieptul în afară, trăgea sabia şi comandă: «drepţi!» Raporta, — se trăgea la o parte, clipea dintr'un ochiu şi zvîrlea o privire plină de rîs spre ofiţer: «Ăsta-i tinerel, săracul! Ce ştie el!»

Deodată, în lumina dimineţii, izbucneau iar cornurile, cîntînd adunarea întăiu, apoi eşirea ia cîmp. Sublocotenentul trăgea sabia, Anton raporta că are de lucru — şi se trăgea agale spre cantina lui domnu-Mendel,—apoi, după comandă, —trupa se întorcea, pornea în tact apăsat, şi tălpile scrîşneau aspru pe prundul şoseluţelor.

Pe cîmp începeau mînuirea de armă şi marşurile. Ofiţerii se adunau încet-încet la un loc, făceau o roată mare, în care izbucneau din cînd în cînd rîsete tari. Comandele gradaţilor se înnălţau dese, una după alta ori mai multe odată, spre cerul limpede. Prin căldura primăverii, pe colţii umezi de iarbă, rîndurile drepte se mişcau, înnaintau, se răsuceau, ocoleau, şi sergenţii răcneau cît puteau. De zăplazul negru al cazarmei sta răzimat cornistul de serviciu şi dormita, cu cornul trecut prin braţul drept. Deodată îl deştepta glasul ofiţerului cu şarf: «Cîntă, mă, repaosul...»

Şi dulce ca o mîngîiere trecea prin lumina zilei glasul goarnei. Dinspre tîrg se arătau Bulgarii cu bragă şi băeţii de Ovrei cu covrigi şi cu pîne. Soldaţii se împrăştiau furnicînd, împresurau pe negustori, izbucneau unii în rîsete îmbrîncindu-se peste mărfuri, alţii se trînteau la pămînt cu capul pe raniţă, închideau ochii, stăteau nemişcaţi un răstimp, apoi ridicau pleoapele şi priveau spre nourii albi cari rătăceau sus-sus în nemărginire, pînă ce se pierdeau în albastru. Cîte-un vultur se strecura pe vînturile înnălţimilor, zvonul parcă descreştea şi o lene, o lene adîncă cuprindea toate mădularele, încălzindu-le şi amorţindu-le.

MARŞ DE NOAPTE

Toată ziua s'a făcut miliţie la cataramă, în strigătele mari ale gradaţilor, într'o lumină orbitoare şi într'o căldură năstruşnică. Rîndurile se mişcau în pas iute, cu raniţele negre în spate. Ofiţerii, din roata lor, din sfatul plictisit, se întorceau cînd-şi-cînd şi-şi căutau din ochi companiile. Căscau lung şi duceau repede mîna la gură, apoi se întorceau în călcăe spre obrazurile asudate ale tovarăşilor. Din cînd în cînd plutoane, după răcnete prelungi, se năpusteau în pas alergător, şi un rîu de baionete alerga scînteind tremurător odată cu ei. Urale izbucneau şi se înnălţau spre văzduhul alburiu în care se roteau pete întunecate de căldură; şi rîndurile învălmăşite se opreau la capătul cellalt al cîmpului de instrucţie, spre tîrg, unde, înnaintea căsuţelor scunde, la umbra copacilor, stăteau cosînd gospodine în fuste colorate.

La năvala neaşteptată ridicau capetele, începeau un rîs cu poftă care le cutremura trupurile grase. Cai împiedecaţi, cari păşteau pe-aproape, înspăimîntaţi, porneau în copce la vale sunîndu-şi piedicile de fier. Godaci murdari ridicau din ţărînă, leneşi, capetele cu ochii adormiţi sub genele albe. Şi sergenţii se opreau o clipă, îşi plesneau capelele pe-o sprînceană, îşi duceau de jos în sus mînile la mustăţi, mîngîindu-le, apoi comandau: «Pe loc, repaos!»

Liniştea din cînd în cînd se întindea, după ce adia pe de-asupra companiilor glasul goarnei. Atunci de departe, de devale, din văgăunile lutăriilor, se înnălţa duruitul darabanelor învăţăceilor şi ţipetele ca de moarte ale cornurilor în care suflau cu ochii holbaţi elevii. Era un amestec de duruiri şi de trîmbiţări, care creştea, suia tot mai sus, tot mai aspru, care scădea şi se oprea dintr'odată. În tăcerea ce urma treceau pierdute înjurături şi răcnete acolo, în fundul
gropilor; apoi iar porneau cornurile melancolice şi darabanele ostenite.

Pe la toacă, dintr'odată se dădu ordin ca toată lumea să intre în cazarmă. Ofiţerii, la un loc, porniră spre tîrg. Compania noastră intra în curte într'o pulbere deasă. Sergentul-major Anton ne aştepta:

«Axinte! Florescule! aţi intrat rău în chichion! Mergem în marş, bre, pe unde a înţercat dracul copiii!»

Tănase Ţiganul înnălţă capul:

«Trăiţi, dom'sergent-majur! poate ne ducem peste deal!...

— Nu crîcni, pasere! te-au apucat hachiţele, ha? ţi-i dor de chirandă,

ha?»

Gradaţii începură a înjura printre dinţi:

«Măi săracu! după ce am muncit o zi amară, acu pornim şi la drum...

— Ce descînţi acolo, Florescule? rînji Anton. Mă, eu de cincisprezece ani o fac, mă, şi nu mă mai plîng... Greu, mă, dac'o iai aşa ca muerile... Poate şi voi vă plîngeţi, indivizilor? Elisei, ha! şi tu plîngi?»

Elisei zîmbi:

«De ce să mă plîng, trăiţi, dom'sergent-majur! Trece şi asta!

— Da' tu, Lăzăroi?»

Lăzăroi îşi înnălţă ochii spre streşina pavilionului.

«Ha! gemu Anton. Ce mai miliţie! Oastea lui Papuc!... Vă dau dracului, mă! Puneţi-vă pe găteală, şi cînd m'oiu întoarce, luna lui Dumnezeu să-mi fiţi! Eu mă duc pînă la domnu'Mendel. Da' să dea dracul, să vă puneţi la *duhănit tiutiun!* — Axinte! Florescule!

— Ordinaţi!

— 'Ţeles?

— Da, s'trăiţi, dom'sergent-majur!

— Bine, — ha! Miroane! vezi de-i înţoleşte!... Ce te holbezi, Lăzăroi, la *chicioare* ? îţi es broaştele? îţi cer de mîncare bocancii? Ai ceva de zis?

— N'am...

— Vra s'zică nu protestezi, Nevoe?»

Lăzăroi tăcu şi oftă.

«Are şi el Bibică! rînji Anton făcînd cu ochiul. Crezi că n'are?

— Ba bine că nu, grăi Axinte. Numa' să-l întrebi...

— Ha, Lăzăroi, — ai?

— Eah! n'am! şopti soldatul rotindu-şi pe sus ochii.

— Haram să-ţi fie! nici să n'ai!.»

Şi pe cînd gradaţii, eşiţi din rînduri, rîdeau descătărămîndu-se, Anton porni legănîndu-se şi sunîndu-şi sabia spre cantină.

Făcurăm piramidele, apoi toată lumea începu a se pregăti pentru marşul de noapte. Florescu înţepeni niţeluş pe Lăzăroi şi iuţi pe Guraliuc c'un pumn după ceafă. Axinte sui în sus pe Tănase: se apropie de el, îl privi o clipă cum îşi freca necăjit curelele, apoi,

zîmbind, îl apucă de păr, de la tîmplă, îl trase domol înnălţind mîna, şi Ţiganul, cu gura căscată, cu obrazul brăzdat de creţuri în toate felurile, se ridica de la pămînt încet, cu gîtul lungit, cu raniţa într'o mînă şi cu peria în alta, după mîna sergentului. În jur erau rîsete, certuri înfundate ş'un fîşîit neîntrerupt de perii.

Se sună de masă; pornirăm spre bucătărie. Acolo, companiile veneau în pas îndesat, se opreau scurt şi flăcăii se întorceau la front repede; braţele se arătau înarmate cu linguri şi cu străchini. Glodeanu, bucătarul nostru, negru şi asudat, veni întovărăşindu-şi cazanele mari din care eşeau aburi. Dulăparul împărţi pînea, sergenţii aleseră «ceva bun», apoi prinseră a împărţi pe rînd soldaţilor fasolele cu slănină. Cornistul de serviciu sună *drepţi*, larma se potoli deodată, toată lumea se descoperi. Cîţi încăpură, se aşezară la mese; alţii se dădură de o parte, se lăsară pe pămînt şi-şi aşezară mîncarea dinnainte, între picioarele întinse. Tăcuţi, cu gîndul la alte lucruri, îmbucau domol; frîngeau pînea, înnălţau lingurile cu feţele foarte serioase. Numai din cînd în cînd printre sutele de capete trecea, izbindu-le parcă, glasul aghiotantului de săptămînă. Toţi ochii se înnălţau, apoi iar se aplecau spre străchinile cu mîncare.

Vremea era limpede; de la asfinţit strecura soarele sîrme de aur peste acoperişurile roşii ale pavilioanelor. De partea cealaltă, sub deal, iazul lucea nemişcat; o ciobacă trecu încet brăzdînd. luciul, apoi se afundă în pădurile dese de papură. Un stol de raţe rătăcea pe sus prin lumină, căutînd loc de aşezare. În împrejurimile goale ale cazărmii era linişte adîncă. Unul cîte unul flăcăii se ridicau, se ştergeau cu mîna pe mustăţi, îşi făceau cruce şi şi puneau în cap capelele.

Apoi, după masă, pe cînd toată lumea se pregătea într'un murmur nedesluşit, prin fumul înserării izbucniră cornurile şi tobele. Anton se arată roşu ca gotca, sugîndu-şi mustăţile:

«Încă nu eşti gata, ha? Oastea lui Papură-Vodă! Mă, nu te-ai lustruit, n'ai tras încă în dinţi curelele? Fi-ţi-ar satu'n puşcărie!»

Dar oamenii se rînduiau liniştiţi. Elisei şopti:

«Iar a băut cu ceilalţi majuri... Parcă i-a dat cineva pe gît de raţă!»

Şi'n curtea mare, în piaţa de adunare, după ce se rînduiră toate companiile, cu ofiţerii, se arătă şi colonelul, bunduc, pe-un cal sur, unguresc. După ce i se dădu onorul, după ce maiorul ajutor, nalt, gras

şi greoiu, raportă legănîndu-se, — un răstimp se întinse linişte. Prin întunecimea care încet-încet creştea, rîndurile negre se întindeau în patru părţi, neclintite, ca nişte ziduri.

Dintr'odată domnul-colonel zmunci frîul. Calul se săltă puţin de la pămînt cu picioarele de dinnainte. Domnul colonel cercă să prindă cu dreapta mînerul săbiei; se ghemui asupra coamei calului care sălta zguduindu-1 în toate felurile. Apoi brusc i se arătă faţa şi sabia sclipi.

Se auzi un *Marş!* ascuţit, şi tobele bătură scurt tactul întăiu, — pe cînd capul coloanei se urnea ca izbit dindărăt. Şi după darabane izbucniră talgerele şi toba mare, — apoi muzica întreagă, într'un şuvoiu răsunător care înfioră toată mulţimea.

Luminile tîrgului începeau să se aprindă în toate părţile; femeile, copiii eşeau îmbulzindu-se la marginea drumului, cu feţele îmbucurate parcă de melodia vioae a marşului. Rămîneau în urmă rîzînd şi vorbind, pe cînd copiii se luau după coloană, întin-zînd paşi mari, bălăbănindu-şi braţele, în tactul muzicei.

După praful oraşului, după îmbulzeala tîrgoveţilor, eşirăm pe sub cumpăna rohatcei; şi cum trecurăm podul de piatră, — rîul de răcoare al cîmpiilor ne izbi.

Noaptea venise şi cîmpiile se desfăşurau liniştite de o parte şi de alta a drumului supt întunerec, ca supt un fum încremenit. Lumini licăreau departe, în sate; dispăreau, parcă intrau în pămînt, apoi iar izvorau. Deasupra, cerul, cu luminiţele tremurătoare aprinse, se boltea spre zare fără nici un nour, albastru şi adînc. Soldaţii mergeau în pas de voe, într'un ropot neregulat, înnăbuşit; ofiţerii sprinteni călcau tăcuţi pe cărările de dincolo de şanţuri; aproape de noi Florescu, încovoiat sub cele două raniţe, se pleca înnainte la fiecare pas şi îngîna încet, pe nas, un cîntec ostăşesc:

Eu sînt dorobanţul cel de la Smîrdan,
Ce-am făcut pe Turcul de-a strigat aman,
Scumpa mea ţară eu voiu apăra,
Copile mîndre voiu îmbrăţişa!...

Tovarăşii ceilalţi ai mei înnaintau liniştiţi sub greutatea raniţei.

Gînduri, doruri, le luaseră sufletele spre alte locuri; mirosul umed al lanurilor aducea uitarea căzărmii pentru o clipă. Iată o cumpănă de fîntînă, iată o margine de sat; lătrături de cîni răsună; o arătare albă se strecoară pe lîngă o poartă; un om nedesluşit se afundă în inima satului pe-o ulicioară; iată o podişcă de bîrne; mai încolo, lîngă un ochiu luciu de apă, o moară neagră; pîlcuri de sălcii ş'un drum de costişă, care urcă pe supt maluri rîpoase...

Şi Elisei zice deodată:

«Uite, bre, parcă-i pe la noi... Aşa-i satul, aşa-i moara... Şi eu veneam cu caii din poenile Siretului...»

Glasul lui Lăzăroi s'aude dindărăt:

«Tu te duceai de păşteai caii la Siret?

— Da. Da' ce-i?

— Nimic. Aşa întreb. Eu nu m'am dus niciodată cu caii...

— Şi ce faceţi voi?... Tat'-tău nu-i de-ai noştri?...

— Ba da, zise încet Lăzăroi. Da' noi eram la tîrg şi tata era om nevoeş... lucra cu palmele...»

Muraru, dinnainte, întoarse capul:

«Parcă nu-i mai bine la tîrg de cît la sat?

— De ce să fie mai bine? îngînă Lăzăroi... Noi am fost săraci tare...

— Da, da' poţi avea o slujbă...» zise cu pătrundere Muraru.

Elisei începu a rîde:

«Ce slujbă, mă? Azi eşti, mîne nu... Calicie! La noi, dacă eşti om vrednic...

— Da, om vrednic... oftă Lăzăroiu. Da' eu ştiu că am să tai lemne ş'am să car apă... Ce pot face eu? Aci în armată-i mai bine... Poate m'oiu mai deprinde, şi pe urmă n'am să mai am nici-o grijă...

— Bine, bre, zise Elisei, nu ţi-i dor de-acasă, de tat'-tău...

— Da ce să-mi fie dor?» şopti soldatul, şi oftă iar.

Un răstimp de tăcere. Dănilă începu a rîde:

«Numai eu şi cu Guraliuc nu mai zicem nimic... Multă apă are să curgă pe Siret pîn'ce ne-om libera noi... D'apoi Simina? El poate să şi moară pînă atunci... Dragostea, — bat'-o s'o bată nevoia de dragoste!...

— Ce-i acolo, ha? zise deodată Anton. V'aţi pus la sfat, Nevoilor! V'apucă boala? Vă gîndiţi la Ileana?

— Li-i dor de mămăligă! zise rîzînd Pantelimon.

— D'apoi cum, domnu-profesor! grăi Dănilă. Că dumneata ai crescut numa'n aur...»

Sergentul-major icni de rîs. Normalistul gemu:

«Ţărrane!

— Aşa-i, cucoane, săru'-mîna!» scînci Dănilă. Apoi şopti: «La o parte, bre, că trece boerul cu sacaua!,..»

Un rîs înnăbuşit trecu printre rînduri. Pantelimon nu mai zise nimic.

Ajunşi în vîrful costişei, cîmpiile iar se deschiseră şi lumini pierdute de sate, ca stele, iar se arătară. Tot regimentul, ca un rîu negru, curgea domol prin albia şoselei.

Deodată, de la gradat la gradat, veni ordin din frunte, de la colonel:

«Să cînte trupa!...»

Şi galonaţii începură a îndemna, a da tonuri falşe, a scutura pe cei mai adormiţi.

Şi companiile, una după alta, începură să cînte. Mergea greu: unii apucau înnainte, alţii rămîneau în urmă şi se opreau, unii parcă strigau într'o disperare mare. Şi ţistuirile începură:

«Tăceţi, măi, că vă faceţi de rîs!...»

Compania întăia numai, rămase urlînd în legea ei *Marşul Dorobanţului*, apoi tăcerea iar veni. Şi iar merserăm o bucată bună, — pînă ce în răsărit se arătă rumeneala de aur a lunei, întăiu, apoi toată roata de foc, împînzind din zare în depărtări o bură luminoasă.

Atunci începu dintre noi să cînte Cristescu. Glasul lui se înnălţa limpede spre bolta plină de stele, se întindea parcă în largul cîmpiilor, şi toată coloana, în tot lungul drumului, îi asculta viersul. Era un cîntec obişnuit:

«Prutule apă vioară,
Face-te-ai neagră cerneală...»

Şi cîntarea zbura în întinderi tremurînd. Se simţea că şi colonelul din frunte stătea cu urechia aţintită, în legănarea mersului. Anton începuse să mormăiască întăiu; dar o şoaptă se strecurase din ofiţer în ofiţer, printre rînduri, — şi sergentul major bucuros, parcă el făcea o faptă bună, acuma murmura:

«Aşa, măi Săracu! bine cînţi, fire-ai al dracului! Te-ascultă

şi *Moşneagul...*»

Căpitanul, călare, se apropie şi se aplecă pe coama calului:

«Cine cîntă, Antoane?

— Cristescu, domnule căpitane...

— Ei, al dracului! îţi place?... Ca o privighetoare, domnule!...»

Iar soldatul se aprindea tot mai tare, tremura din gît notele, pierdea sfîrşiturile ca într'o adiere, — şi se opri deodată într'o îngînare joasă şi adîncă.

Cîţiva din juru-mi oftară, dar nimeni nu rosti nici-o vorbă. În tăcerea cîmpiei numai vuetul surd şi slab al paşilor pătrundea.

Un glas slăbit, de departe, veni: «Stăi!»

Toată lumea se opri îmbulzindu-se şi se revărsă spre şanţuri.

Luna mare se ridicase şi cîmpiile se lămureau drepte pînă cine ştie unde, ca nişte ape liniştite, sub painjenişul de lumină. Colonelul trecu spre coada coloanei în trap săltat, şi cîteva clipe o tăcere adîncă stăpîni rîndurile. Prin noaptea luminoasă veni de departe, de cîteva ori, strigătul scurt al unui pitpalac. În fund, departe, sub lună, licărea o frîntură de pîrău în lungul unei fîşii de pădure neagră ca păcura.

Flăcăii se trîntiseră în şanţuri pe spate, cu capul pe raniţă. Osteniţi, unii închideau ochii, alţii priveau, cu pleoapele mari deschise, în văzduh, sus, unde stelele păreau acuma în lumină fulgi tremurători.

Holeaucă zise domol, întorcîndu-se pe o coastă spre Cristescu:

«Măi vere, toată învăţătura mea la mănăstire nu face nici-o para... Cum ai cîntat tu nu mai cîntă nimeni pe lumea asta...

— Trebuia să se facă dascăl! vorbi încet Lăzăroi.

— Ce ştiţi voi, bre! zise Cristescu şi-şi întinse buzele într'un rîs tăcut, arătîndu-şi dinţii ascuţiţi şi răi. Cînd te doare, ţipi, ş'atîta-i!...»

După o clipă de tăcere se auzi şi glasul sergentului Florescu:

«Care vine în pas alergător, c'o ţigară, mă camarade?...»

Iar Anton răspunse din altă parte:

«Te-o apucat gustul să bei *tiutiun*, ha! Mai bun e *lichidul* lui domnu' Mendel!»

O clipă se 'ntrerupse. Apoi plescăi din limbă, cu gust: «Pe onoarea mea, acuma să fie şi *ţimbalagii,* ar merge ca în campania 77 – 78....»

ÎN CONCENTRARE

În primăvara aceia, au fost concentraţi 800 de recruţi – dorobanţi cu schimbul – pentru instrucţie. Au venit patru companii, pe rînd, şi-au umplut de larmă şi de praf hala cea mare a cazărmei. A-doua-zi de cum au venit, îmbrăcaţi cum a dat Dumnezeu, încălţaţi cu opinci, cu puşca în spate, au şi fost scoşi la cîmp.

Ş'apoi dă, Doamne, bine! O muncă de tartar începu! Atunci am văzut eu cît poate dorobanţul nostru.

Eu eram căprar, ataşat ca instructor la compania a zecea.

Deşteptarea, după program, era la 4. Dar înnaintea programului stau căprarii; prin urmare, de cum răsărea luceafărul de ziuă, începeau răcnetele: «Scoală, măi! sus, măi! Scoală, *răgălie!* scoală tîrîie-obială!» iar cei cari aveau glas slab, — aveau beţe tari de alun.

În liniştea sălii se stîrnea îndată freamătul mulţimii; glasurile căprarilor numai, izbucneau de-asupra rămătului ca nişte trîmbiţe. Lumini slabe, rumene de zori pătrundeau prin geamuri. În lumina slabă, praful stîrnit juca, se frămînta, ca purtat de vînt.

Îndată oamenii se îmbrăcau, se încălţau şi prindeau să aşeze paele care le slujiseră de paturi. De-abia atunci suna de cornişti. Răcnetele creşteau, roirea prafului creştea. Oamenii eşeau afară, se spălau pe ochi în lumina şi în răcoarea dimineţei de primăvară.

Se suna deşteptarea; urmau cîteva clipe de linişte. Dorobanţii se strîngeau ca oile. Se uitau unii la alţii, se întrebau, se cercetau, — pe cînd valuri de purpură luminoasă umpleau răsăritul. Pădurile se întindeau în zări, supt un painjeniş de pîcle, adînci, de un albastru posomorît; pe costişe lanurile erau verzi şi se lămureau încet-încet, cu cît luminile cîştigau văile. Vorbeau de vite, de pămînt, de arat, de semănat — pînă ce prindeau de veste căprarii. Asta-i pacostea dorobanţului: căprarul. Dacă n'ar fi căprarii, ar fi cum ar fi în oaste!

Se îmbrăcau cu mănătălile, se încingeau, luau puşca şi, mai mult duşi de dinnapoi, se aşezau pe două rînduri.

Întăiu începeau să se numere. Greu de tot! Unu, doi, trei... pînă la douăzeci. La douăzeci învălmăşeală: doi se ceartă: unul zice că-i locul

lui, cellalt că-i al lui. Vine un căprar şi-i aşează cu mîna. Nu mai spun *cum* îi aşează; asta se înţelege de la sine. Se începe numărătoarea de la capăt; dar după treizeci-şi-nouă, unul răcneşte cît ce poate: «Şaizeci!...» Vine iar căprarul. Pănă la două-sute şi ceva – greu de tot!

După numărătoare, coloana de marş. Vai-vai! Unul se întoarce la dreapta, unul la stînga, stau aşa şi se privesc miraţi; unul rămîne stingher, se înciudează, zvîrle pe altul de la locul lui, se aşează el. Căprarii răcnesc cît ce pot:

«Măi! cu *unu,* toată lumea se întoarce la dreapta; cu *doi,* rîndul al doilea primeşte un pas la dreapta; cu *trei*, numerile cu soţ trec la dreapta celor fără soţ – printr'un pas mare; toată lumea numără!»

Ş'odată, după comandă, îi vezi doi cîte doi că se trezesc faţă în faţă.

«Stăi aşa! răcneşte sergentul; scuipă-1, mă! tare! aşa! Măgarule, nu ştii unde ţi-i dreapta?»

Şi căprarii iar încep:

«Măi! cu *unu,* toată lumea se întoarce la dreapta, cu *doi*, rîndul al doilea primeşte un pas la dreapta...»

Şi răcnesc dînd din cap, cu feţele grozav de amărîte.

Un moment de răgaz: împărţirea suplimentului. O pîne trebue împărţită, după reglement, la nouă oameni; dar căprarul sau sergentul de serviciu împarte o pîne la douăzeci de oameni. În armată trebue să te deprinzi a fi econom; şi tot în armată este o zicătoare: cînd vin dorobanţii, o duc bine gradaţii.

În sfîrşit, se sună adunarea, apelul şi eşirea la cîmp. Vin ofiţerii, se uită la oameni.

«Ei, ceva instrucţie aţi mai făcut înnainte de apel?

— Da, s'trăiţi, domnule căpitan, am făcut coloană de marş...

— Comandă, şi să eşim.»

Sergentul major comandă coloana de marş şi oamenii es în *Tîrgul vitelor.* Pe cîmp, compania se împarte la gradaţi. Sînt patru sergenţi şi doisprezece căprari. Se fac opt secţii, cîte doi galonaţi de fiecare secţie.

Căpitanul adună instructorii şi le ţine cam următorul logos:

«Căutaţi de vă daţi toata silinţa. Luaţi seama; în douăzeci de zile oamenii trebue să iasă cu instrucţia complectă. Fiţi aspri. Fiţi pătrunşi de adevăratul simţ militar. Aţi înţeles?

— Da, am înţeles, s'trăiţi, domnule căpitan!»

Soarele începe să ardă, o să fie o zăpuşeală cumplită. Acuma începe munca de tartar.

Îmi vine să rîd cînd îmi aduc aminte de vremea cînd eram căprar-instructor. Eram straşnic pătruns de datoria mea. Cu cîtă seriositate comandam: Înnainte-marş! La dreapta-marş! La stînga-marş! Pluton la-*front!*

Răcneam în gura mare ca un disperat şi băgam în toţi dracii pe cei douăzeci de oameni de sub comanda mea. Şi cît eram de pătruns de *adevăratul simţ militar* ! Prin adevărat simţ militar, se înţelege pumnul, palma, ghiontul, răcnetul, crucea, Dumnezeul, evanghelia – şi toate celealte lucruri mai mult sau mai puţin simţitoare fără de care nu poate să existe un adevărat şi bun căprar.

Cum spun, răcneam cît ce puteam; oamenii şi ei făceau cît puteau – ca nişte bieţi copii speriaţi ce erau! Dacă comandam la dreapta, unii se întorceau la stînga şi prăvăleau un rînd întreg în ferbinţeala lor. Dacă comandam înnainte, unul apuca ceala şi mergea pieziş, pătruns că merge bine, pînă ce se trezea la douăzeci de paşi de tovarăşii lui.

Căpitanul şuera şi instructorii se adunau.

«Domnilor! merge prost de tot. Dacă va merge tot aşa, o să vă bag la închisoare! Fiţi aspri, fiţi pătrunşi de adevăratul simţ militar! Trage-i! Ăsta-i dorobanţ, nu e permanent; face douăzeci de zile şi s'a dus; trage-i, altfel nu merge!

— Da, am înţeles, s'trăiţi, domnule căpitan!» ,

După aceste vorbe părinteşti, căprarii se pătrundeau cu o adevărată frenezie de adevăratul simţ militar.

La ceasurile unsprezece şi soldaţii şi căprarii erau numai apă.

Se suna *ruperea;* oamenii intrau în cazarmă. Căpitanului îi plăcea să meargă oamenii ţanţoşi, veseli şi să bată talpa la pămînt. Asta-i patima cea mai mare a tuturor: să bată talpa la pămînt, domnule, să bată talpa! că nu s'aude nimic, nu s'aude nici-un tact!

Şi căprarii alergau şi se zbuciumau: «Bate talpa, că te ia muma dracului!»

Se suna de *masă*. – Vorba vine, că numai la masă nu mîncau oamenii. Dacă era noroiu, mîncau în picioare, dacă era praf se trînteau jos.

Zicătoarea: cînd vin dorobanţii, o duc bine gradaţii – se împlinea cu prisos: căprarii mîncau carnea şi dorobanţii zeama – cînd era de frupt; iar cînd era de sec, atunci dorobanţii mîncau zeama şi căprarii fasolele.

De la douăsprezece la unu, teorie.

Oamenii învăţau cum să se prezinte, cum să salute, jurămîntul şi teorie din tragerea în ţintă.

Dorobanţii noştri sînt cei mai mulţi flăcăi deştepţi. Cei ageri n'o duc rău. Dar vai de cei slabi de cap – adică vai de capul lor şi de pumnii căprarilor!...

Îmi aduc aminte de doi: – n'o să-i mai uit!

Unul – Magherca – era scurt, bine făcut, smolit, frumuşel la chip, – dar cu ochii turburi şi şterşi.

«Magherca, spune jurămîntul...»

Magherca ridica ochii şi începea să murmure:

«Eu sînt soldat...

— Nu aşa, Magherca. Ascultă: în numele lui Dumnezeu a tot puternicul, eu soldatul Magherca Toader... spune după mine că te ia muma dracului...

— Eu a tot puternicul soldat Magherca Toader... eu sînt soldat...»

Vorbea repede, încurcat, sfios, bîlbîit, şi ochii se aţinteau ciudat, dureros.

Pe cellalt îl chema Prostire. Era slab, cu peptul îngust, cu mîinile şi picioarele subţiri; ochii negri şi arzători erau încrucişaţi; faţa încreţită, totdeauna nemişcată, ca o mască. Ochii încrucişaţi, turburi aveau în ei o lucire de oţel.

Cu sergentul Mezenucă avea el ce avea.

«Prostire, spune jurămîntul...

— În numele lui Dumnezeu *şi* a-tot-puternicul...

— Nu *şi* mă! fără şi: în numele lui Dumnezeu *a* tot puternicul...

— Înţeleg! în numele lui Dumnezeu *şi* a tot puternicul...

— Nu aşa, mă, că te ia muma dracului... Spune după mine... În numele lui Dumnezeu...

— În numele lui Dumnezeu...

— A tot puternicul...

— *Şi* a tot puternicul...

— Nu aşa, mă, nu *şi*, mă! fără *şi* mă! că te ia muma dracului,

măgarule! îţi zvîrl măselele pe sub pat, măgarule! – na! na! nu *şi!* fără *şi!* fără *şi!* nu *şi*, măgarule, că te ia muma dracului!»

La pumnii lui Mezenucă faţa lui Prostire rămînea nemişcată şi încreţită ca o mască, numai ochii încrucişaţi ardeau umezi şi îngrozitori ca doi ochi de fiară.

Dar cu Mezenucă nu e de glumit. Nu degeaba fusese el poreclit *Otravă.*

Amar era. Îşi scuipau soldaţii sufletul!

«Acu, spune după mine, răcane. La fiecare *şi* îţi scot o măsea! A-tot-puternicul...»

Ochii lui Prostire licăreau.

«Şi a-tot-puternicul...

— *Şi?* na *şi!* A tot puternicul!

— *Şi* a tot puternicul...

— Iar *şi?* Ia să-ţi arăt eu ţie *şi !*»

Dar nici un muşchiu de pe faţa lui Prostire nu tresărea.

După amiază, dela două, începe iar instrucţia, într'un soare arzător de se frigea pielea pe oameni. Căprarii nu mai pot, îi apucă toate boalele; oamenii au ajuns la aman; şi căpitanul vorbeşte într'una de adevăratul simţ militar!

La şase, se sună iar ruperea. Atunci toată lumea pare că mai răsuflă. Căpitanului iar îi place să audă *tactul*, să bată dorobanţul talpa, să crape opinca, – şi să nu meargă posomorît, că nu vine de la îngropare!

La şase, căprarii mînîncă carnea şi soldaţii sorb zeama. La opt, apelul şi retragerea.

Afară e răcoare dulce, vîntul pare că tae oboseala, aşa vine de mîngîietor şi lin,– dar dorobanţii trebue să intre în hală. Opt-sute de oameni! E un freamăt greu de pare că-ţi fierb creerii în cap, şi un miros înnăbuşitor de mulţime îngrămădită.

Cele din urmă lumini galbene se şterg de pe geamuri; se aprind lămpile. Se întunecă. Prin colţuri e întunerec; numai prin prejurul lămpilor sînt cercuri roşcate de lumină; hala bubue; în cercurile de lumină roeşte praf luminos, vioriu; suluri negre de fum se ridică din ţilindrele de sticlă şi mişcă pînzele mari de painjen aninate de legăturile de sus ale acoperişului.

Dar dorobanţii mai au de lucru. Un fluer începe să murmure într'un

colţ, un Ţigan toboşar începe să-şi cerce toba; un cornist îşi pregăteşte cornul, şi muzica începe: fluerul porneşte tremurător în viers repede – o rusească, – toba bate tactul, cornul vîjie înnăbuşit... Şi ca din pămînt au răsărit figuri nelămurite în lumina slabă, roate se înjghiabă; necunoscuţi se îmbrăţişează, se strîng şi se lasă duşi roată, într'o goană nebună... Cei cari s'au zbătut şi n'au avut răgaz o clipă din zori şi pînă în noapte, – acum se frămîntă, chiue, se zbuciumă într'un vîrtej de pulbere luminoasă. În larmă şi'n zgomot, melodia de fluer se aude slabă, tremurătoare – o aţă subţire de cîntec; umbrele trec repede, nelămurite, ca într'un vis.

Tîrziu, după stingere, cînd melodia repede s'a schimbat într'o plîngere trăgănată şi melancolică, — oamenii prind a se linişti... Ici, colo, se mai aud glasuri obosite, trupurile prind a amorţi, — sufletele încep a zări ogoare şi lunci; melodia de fluer se stinge ca un suspin...

Prostire o ducea din ce în ce mai rău cu sergentul Mezenucă. Sergentul răcnea şi-şi strica pumnii şi Prostire nici nu voia să ştie: parcă era de piatră. Tăcea, nu se plîngea, nu ofta; numai ochii negri, încrucişaţi, licăreau ca doi ochi de fiară. Toată ziua se zbuciuma de-a valma cu ceilalţi; seara, cînd ceilalţi se roteau în joc, el se trăgea cu paşi uşori în umbra colţurilor,şi de acolo, ochii lui nu părăseau o clipă pe sergent. Mezenucă îi simţea privirile grele, îl descoperea, se repezea şi începea să facă teorie – cu atît mai mare simţ militar cu cît mai mare era numărul de păhăruţe băute la cantină.

«Drepţi, Prostire! drepţi, măgarule! Spune jurămîntul că te ia muma dracului! Nu *şi,* măgarule! A tot puternicul, nu *şi* a tot puternicul! Îţi faci de cap! tu anume zici aşa ca să-mi faci în ciudă! te pui *condra!* Aşa? Apoi nu degeaba m'am abătut eu pe la domnul Ilic! Nu, nu te bat! Drepţi, Prostire! Pentru mlădiere, – drepţi! – Lasă-te pe amîndouă picioarele – începe! – Aşa... Nu iuţi! încet! Aşa – unaaaaa... numără! – Las'că scot eu dracii din tine! *Începeţi* ! Întindeţi braţele în sus – *începţil* Un-doi, un-doi, – mai viu, mai viu, că te ia muma dracului!»

Prostire tăcea şi făcea foarte liniştit exerciţii de mlădiere. Cînd sergentul îl lăsa în pace, – el iar se trăgea cu paşi uşori de mîţă în

umbră, şi iar ţintea cu privirile-i cumplite pe sergentul Mezenucă.

«Te uiţi la mine, Prostire, hai? Ce zici tu în gîndul tău acu? Al dracului e Mezenucă! Straşnic trebue să mă sudui tu acu în gîndul tău! Hehei! Unu-i Mezenucă! Scot eu dracii din tine; fac eu miliţie cu tine; ori dezertezi, ori te faci de treabă! Taci? Te ia muma dracului!»

Am aflat că Prostire şi cu sergentul erau dintr'un sat.

La 11 Maiu trebuia să se dea drumul la trei părţi din recruţi. Cu trei zile înnainte, într'o Duminică, veni femeia lui Prostire, să-şi vadă bărbatul.

Dimineaţa, fusese instrucţie. După amiază, spălat. Nici Duminica nu era răgaz! Oamenii coborîră la iaz; nevestele, surorile, mamele, fraţii coborîră şi ei.

Femeia lui Prostire era oacheşă, frumuşică; cu botine cu potcoave galbene, cu fustă roşie şi tulpan verde. Avea ochi frumoşi, căprii, sub sprîncene groase, nas scurt şi buze cărnoase. Sergentul Mezenucă se uita zîmbind la ea, de departe.

«Ce mai este pe-acasă, Marandă? întrebă încet Prostire.

— Dă, e bine; tătuca a zis să faci ce-i face şi să vii mai de-grabă acasă.

— Au răsărit păpuşoii?

— Răsărit.»

Femeia vorbea sfioasă; ochii lui Prostire păreau că o străpung.

«Încă n'a fătat Joiana!» zise Maranda, după o tăcere lungă.

Prostire nu răspunse. Femeia vorbi iar după un răstimp:

«Iaca, ţi-am adus nişte vărzări, o leacă de mălai, vre-o două ouă fierte...»

Prostire nu răspunde nici de data asta. Se uita la sergentul Mezenucă.

«Oare pe cînd îi veni? Pe cînd s'aude să vă dea drumul?

— Cînd o da Dumnezeu.

— Eu am auzit că pe la o poimînî.

— Aşa, – pe la o poimînî.»

După asta nu mai vorbiră nimic. Corniştii sunară adunarea. Femeia porni încet spre tîrg. Sergentul Mezenucă se lăsă şi el mai încetul; Maranda îl ajunse, amîndoî începură să vorbească.

A-doua-zi am auzit printre soldaţi că nevasta lui Prostire nu s'a

întors acasă, că a mas prin prejurul căzărmei. Unii ziceau că aşteaptă pe bărbatu-său, să meargă odată acasă; alţii vorbeau că din pricina sergentului Mezenucă a rămas.

Prostire nu zicea nimic. Seara, s'a tras în colţ, şi de acolo se uita cu ochii lui străpungători la sergent.

Mezenucă se ţinea de capul lui Magherca. Jurămîntul, cunoaşterea gradelor, cine comandă compania, regimentul, brigada, – o mulţime de năzbîtii de care Magherca habar n'avea. Bîlbîia în neştire vorbe fără şir.

«Drepţi, Magherca! Pentru mlădiere, drepţi! Ridică piciorul drept în sus şi şezi aşa. Las'că scot eu mahmurul din tine! Nu mişca că te ia muma dracului, măgarule! Ştii jurămîntul? Nu ştii! Ai noroc că-s în toane bune, ai noroc că m'aşteaptă o puică colea, afară... Să mi te scoli la douăsprezece, măgarule! Plantonu' al doilea, măgarule; tu plantonu' al doilea şi Prostire al treilea! Cînd oiu veni, să-mi ştiţi jurămîntul!»

Fluerul începu să murmure; pulberea prinse a roi în lumina roşcată.

Dar larma se stinse încet-incet. Afară se auzi stingerea, trăgănată şi tristă ca o plîngere; fluerul tăcu şi mulţimea se linişti.

Tîrziu, la douăsprezece, Magherca fu trezit de plantonul întăiu:

«Scoală, Magherca, tu eşti plantonu' al doilea.»

Magherca se sculă, se încinse, şi începu să umble ca o nălucă printre paturi. Faţa-i era jalnică, ostenită; ochii trişti se uitau ţintă înnainte. Toată lumea dormea; numai pasul domol al plantoanelor fîşîia pe podelele aspre. Cîte-odată se auzeau gemete în somn, oftări, suspine... O răsuflare aspră, grea, se ridica spre acoperişul înnegrit al clădirii. În răstimpuri mari se auzeau răcnetele speriate ale santinelelor de-afară: Cine-i? Cine-i? Cin'? Stăi!

Magherca se răzimă de poliţă şi începu să murmure cu glas trudit:

«Spune jurămîntul, Magherca... În numele lui Dumnezeu... a tot puternicul eu sînt soldatul Magherca Toader... pe urmă vine... eu sînt soldat... da... jur supunere regilor... Carul... eu sînt soldat... În toate caziunile... în numele lui Dumnezeu... jur... eu sînt Magherca... nu... eu sînt soldat...»

Pe urmă tăcere; oftă şi rămase nemişcat, cu ochii duşi înnainte, cu fruntea încreţită.

Deodată tresări. Un glas slab se auzi la cîţiva paşi de el:

«Ce faci, mă! Magherca? ai gătit de descîntat?

— Tu eşti, mă! Prostire? zise Magherca; iaca nu-1 pot învăţa şi pace! Nu ştiu ce am, da' iaca nu pot învăţa jurămîntul, batîr să-mi facă ce mi-or face!»

Prostire se sculă în capul oaselor şi se uită la Magherca lung, cu ochii lui licăritori, apoi zise:

«Să te învăţ eu, măi Magherca...

— Mai învaţă-mă, poate mi-a intra în cap!»

Prostire începu lin, răspicat:

«În numele lui Dumnezeu.... a tot puternicul... eu soldatul Magherca Toader.... jur credinţă....» Şi Magherca murmura după dînsul: «în numele lui Dumnezeu *şi* a tot puternicul eu sînt soldat....

— Nu aşa, măi, zise Prostire; nu cu *şi;* fără *şi;* zi după mine....»

Magherca aştepta; dar Prostire se opri, tăcu o vreme, apoi zise încet:

«Adică de ce ţi-ai bate tu capul de-geaba?»

Amîndoi tăcură un răstimp. Magherca oftă din greu. Zise:

«Eu văd că tu ştii, măi Prostire. De ce cînd te întreabă sergentul, nu ştii?»

Prostire nu răspunse. Magherca iar oftă şi iar vorbi:

«Măi Prostire, mai întreabă-mă ceva!

— Să te întreb? Iaca te întreb: cine comandă brigada a şaisprezecea?

— Brigada şaisprezecea? a şaisprezecea?

— Da.

— Domnu' suplocotinescu Lionescu Leugint!»

Prostire zise iar lin:

«Nu-ţi mai bate capul degeaba....»

Urmă o tăcere lungă. Se auzi iar răcnetul sperios al santinelelor. Apoi întrebări şi răspunsuri picurară încet, rar, în şoaptă, ca la un priveghiu:

«De unde eşti tu, măi Magherca?

— De la Ruginoasa.»

«Măi Prostire, am auzit vorbindu-se de nevastă-ta.... De ce nu s'a dus acasă? Te aşteaptă pe tine?

— Poate m'aşteaptă.»

Tăcere lungă.

«Cumplit Romîn e sergentul Mezenucă, bre!» zise Magherca cu

frică.

Prostire nu răspunse.

«E dintr'un sat cu tine?

— Da, dintr'un sat cu mine!»

Magherca oftă greu şi începu iar, încet: «În numele lui Dumnezeu, eu sînt soldat...» Apoi adăogi, trist:

«Doamne, bre, de ne-ar da drumu-acasă...»

Prostire se uita înnainte, nemişcat; ochii păreau, în umbră, doi licurici.

Într'un tîrziu, se auziră glasuri afară. Sergentul Mezenucă se prăbuşi în hală ca împins de o suflare de furtună. Venea cu capu'nnainte, parcă voia să împungă pe cineva, şi mînile-i umblau din încheeturi, ca aripele unei mori de vînt. Cîte-odată se oprea, ca înnaintea unui vrăjmaş, scotea pieptul afară, rînjea; apoi iar se repezea înnainte; ciubotele mari cădeau ca din pod pe duşamele.

Magherca se uita fricos la el; Prostire îşi ţinti privirile fosforice asupra sergentului.

Mezenucă se opri iar scurt, în faţa celor doi dorobanţi, şi mormăi slab, cu limba şi buzele leneşe:

«Drepţi! pentru mlădiere, – drepţi! – Măi Prostire, – hm!»

Se opri; dinţii albi rînjiră pe faţa neagră. «Măi Prostire...» – Se îndoi din şale şi dădu din mîni, ca stăpînit de un rîs cu hohote; dar numai gura se deschise mare; rîsul era un sîsîit de gînsac.

Cînd îşi ridică ochii asupra lui Prostire, – se opri, se îndreptă; cercă să rînjească dar nu putu; nu mai zise nimic; bocăni de vre-o cîteva ori cu cizmele pe duşamele şi se trînti pe un pat. Adormi îndată.

«Du-te şi te culcă şi tu, măi Magherca!» zise liniştit Prostire.

După ce dorobanţul se culcă, – el începu să se plimbe printre paturi, pe gînduri.

După un răstimp, şopti:

«Măi Magherca, măi Magherca! – Doarme!» Şi iar începu să se plimbe.

L-am auzit oftînd din greu de două ori, – un oftat îngrozitor de dureros, un răget scos din fundul pieptului, din mormîntul inimei.

Luneca încet, cu paşi uşori, ca o fantomă, prin umbră.

CĂPITANUL MANOILESCU

Căpitanul era om bine legat, smolit, cu ochii scăpărători sub sprîncene încruntate şi c'o cicatrice mare, o tăietură, în umărul obrazului stîng. Ochii ascuţiţi, faţa asudată şi bătută de praf, rana astupată, de-asupra mustăţii negre, zbîrlite, îi dădeau o înfăţişare grozavă. Cînd se arăta, prin toată compania trecea o înfiorare.

«Mă moglane! te fac chisăliţă!...»

Şi *moglanul* ştia ce-l aşteaptă. Căpitanul îşi încrunta sprîncenele, şi, cu capul pornit înnainte, se apropia. Ridica odată amîndoi pumnii şi dintr'odată îi izbea în fălcile dorobanţului. Asta se chema: *a strămuta căpriorii...*

Şi înjurături! Cînd începea, îţi venea s'apuci cîmpii, ori să intri în pămînt! Iar printre înjurături, de multe ori, cînd venea cu ochii mai lucitori, amesteca cîte glume şi pozne toate, de se prăpădeau flăcăii de rîs, în repaosuri. Cu asta îşi mai plătea pumnii pe care-i da în dreapta şi 'n stînga, pe care-i da aşa de îndesat, de rămîneau peceţi sîngerate.

Şi rar de tot era domnul căpitan mulţămit de instrucţie.

«Mai tare comanda, mai tare! că te vîr în pămînt!»

Iar căprarii şi sergenţii răcneau de le eşeau ochii din cap cît cepele. Urla cîmpul. Şi dorobanţii lucrau zmuncit, băteau în armă de s'auzea cine ştie de unde; şi cînd porneau, izbeau talpa de se cutremura pămîntul.

«Aşa, măi tată! Dar tot nu-i bine... Mai tare, *mai* tare!...»

Şi la glasul lui răguşit, prin căldura şi lumina orbitoare, răspundeau comenzi lungi şi disperate, şi dupăituri grele, cu icnituri.

«Aşşa, ghiorlane, aşa! scurt! unu, doi! Căprar! bagă de seamă, căprar, că te iau în labe! U-liu-liu! şi 'ncă te uiţi! la mine? Uită-te la oile tale, cîne!... Vai-vai! cînd ţi-oiu lepăda două palme, te-a văzut Sfîntul!.»

Stătea drept, în mijlocul cîmpului; în juru-i se mişcau în toate felurile secţiile, şi comenzile se amestecau, parcă se împleticeau suindu-se în văzduhul înfocat.

Se înnăsprise, după o săptămînă de începuturi, miliţia! Era greu acuma. Greşalele nu se prea ertau. Căpitanul avea priviri de şoim.

Într'un rînd, căprarul Boroianu se opri drept în mijlocul unei comenzi.

«La loc comanda... Măi Nedelcu, nu te uita la dreapta, mă...»

Îşi scoase pieptul în afară şi-şi umflă guşa:

«Înnain-teee...

— Ia stăi... stăi... niţeluş, căprar!...» Răcnise căpitanul. Lui Boroianu i se zbîrli părul în cap.

«Ia vină 'ncoace, măi neică Boroene...»

Boroianu se întoarce şi porneşte în fugă spre căpitan. Se opreşte scurt şi ia arma pentru onor:

«Trăiţi, domnule căpitane....

— Hm! Ce-a făcut soldatul ăla?

— Trăiţi, domnule căpitane, — a întors capul...

— Aşa, a întors capul? Şi dumneata ce i-ai făcut, domnule căprar?...

— I-am făcut *obsirvaţie*...

— Cum se poate! Ei al dracului eşti mătăluţă, domnule căprar... Auzi dumneata, — observaţie, ca la domnişoare...»

O clipă se opreşte. Apoi răcneşte cît ce poate:

«E domnişoară, mă?»

Căprarul se cutremură şi înghite cu greutate:

«Nu, s'trăiţi, domnule căpitane...

— Apoi dacă nu-i domnişoară, — să-i dai la fălci, mă, ai auzit? Uite-aşa să-i dai, ghiorlane! Una! două! aşa!»

Supt cele două palme, Boroianu se cumpăni întăiu spre dreapta, apoi spre stînga. În urmă rămase drept, cu ochii dintr'odată în lacrimi, ţintiţi spre obrazul negru şi încruntat al căpitanului.

«Ne-am înţeles?

— 'Ţeles, trăiţi, domnule căpitane!»

Şi Boroianu se întoarse la secţia lui.

Comandă o mişcare, două, — se apropia de un soldat:

«Mă! aşa se lucrează?» Şi pac-pac! două palme.

Căpitanul de la locul lui privea şi zîmbea.

«Aşa, Boroene taică, aşa! Învaţă-te, băete, că nu-i de chip!...»

Un vînt de groază parcă-i purta pe toţi în toate părţile. Pînă şi sergentul-major Tudose tremura cînd simţea că domnul căpitan nu-i în toane bune. Îi ştia *moarea.*

Se spunea că la venirea în companie a căpitanului, sergentul-major, om însurat, nu se prea ţinea de gospodărie. Juca cărţi, chefuia şi-şi lăsa nevasta singură, fără un ban în casă, cu zilele. Biata femee, ce să facă? S'a dus la căpitan, a căzut în genunchi, a plîns, s'a jeluit, – că are patru copii, că casa e grea, şi patima bărbatu-său are s'aducă o nenorocire.

«Bine, zice căpitanul, las' că vorbesc eu cu bărbatu-tău...»

Şi l-a chemat în cancelarie pe Tudose. Acolo a prins a-l dăscăli, – apoi dintr'o dată l-a luat în maşina de palme. După ce l-a pălmuit bine, l-a pus jos, şi l-a bătut cu pumnii, pînă ce a ostenit şi pînă ce Tudose nici n'a mai putut răcni, nici nu s'a mai putut ridica.

A zăcut omul două săptămîni de zile, şi biata nevastă-sa bocea ca după mort, se trăgea de păr şi se izbea cu capul de pereţi. Iar Tudose, după ce s'a ridicat din pat, nici la crîşmă nu s'a mai dus, nici cărţi n'a mai jucat. S'a făcut un gospodar de mîna 'ntăiu. – Ş'avea o frică de căpitan, ceva neînchipuit. Ajunsese de-i pricepea dintr'o aruncătură din ochi dorinţele, numai după o mişcare, ori după o clipire.... Era acum o înţelegere între căpitan şi el, ceva rar.

Isprăvi de-astea multe făcuse căpitanul Manoilescu. Era căpitan vechiu; camarazii de altă dată ajunseseră coloneli; iar el rămăsese în urmă numai din pricina grozavelor lui mînii. Cînd îi sărea ţandăra, nu mai ţinea în seamă nimic: să fi fost înnainte-i oricine, îi trîntea cîteva vorbe de-şi aducea aminte pînă la moarte. Căpitanii, maiorii, îi ştiau de frică; ştiau că cu Manoilescu nu prea se glumeşte. Unuia, între patru ochi, după ce primise aspre observaţii, îi spusese scurt:

«Ia ascultă-mă, domnule maior; cînd te-oiu lua de fundul pantalonilor şi te-oiu proecta pe perete, lipit acolo rămîi...»

Ce putea să-i facă? să se pue cu el? Ar fi fost în stare să-şi îndeplinească ameninţarea cu destulă uşurinţă.

Şi aşa rămăsese şi trecuse ani de zile, cu porniri de mînie, strămutînd fălcile dorobanţilor şi învăţîndu-i instrucţie la cataramă.

Şi cu toate palmele lui grele, cu toţi pumnii lui de fier, flăcăii nu-l urau. Glumele pe cere le amesteca printre înjurături descreţea totdeauna frunţile; şi cînd avea el chef, făcea nişte comedii de le plăcea şi lor. Dădea poruncă să intre trupa în hală cu o jumătate de ceas înnainte; toţi trebuiau să se desbrace şi să se culce; cornistul suna

stingerea; fiecare îşi pleca capul pe raniţa făcută perină şi nimeni n'avea voe nici să se mişte, nici să crîcnească. Dar dintr'odată, pe cînd băeţii începeau să aţipească, izbucnea ca un glas de spaimă alarma! Zgomot, frămîntare, răcnetele căprarilor, murmurul soldaţilor, praful răscolit umpleau hala. Şi în cinci minute toată compania trebuia să fie gata, ca de război. Căpitanul îşi vîra capul dintr'odată, pe uşă, şi se îndrepta spre locul unde mai vedea mişcare... Acolo era greu de cei rămaşi în urmă!

Ce-i păsa lui? Nevastă, copii n'avea; de rude nu voia să ştie; nimic nu-l lega de lumea asta; puţin îi păsa de orice. Numai la chefuri, la chefuri grozave, ţinea. Îi plăcea să s'aşeze seara şi să se scoale dimineaţa, – şi de-acolo să plece la instrucţie, pe cîmp. Bea cu tact; vinului îi dădea drumul pe gît, după ce, suflînd printre dinţi în pahar, îl făcea spumă. Lăutarii îi cîntau, întinzînd gîturi lungi, de inimă albastră. El se răsturna pe speteaza scaunului, îşi ţintea ochii în bagdadie, stătea o jumătate de ceas ca pierdut în amintiri, apoi deodată ofta lung, deşerta pe gît ca pe o leică un pahar mare, işi izbea apoi pumnul de masă de săreau ţăndări de sticle în toate părţile. Şi răcnea:

«Zi-i, mă, că mă arde la inimă!»

Şi lăutarii, înstrunîndu-şi scripcile şi ghitara, începeau cîntecul lui dom' căpitan Manoilescu:

«Piatra-i piatră, că e piatră
Şi de la o vreme crapă...
Inima din om nu crapă
C'aşa este blestemată...»

Şi în nişte ofuri lungi, trăgănate, cu întorsături din gîtlej, îşi tremurau Ţiganii cîntecul, pe cînd căpitanul sta cu ochii aţintiţi în gol.

Într'o zi, după un aşa chef, veni la instrucţie palid, cu sprîncenele groase aplecate tare de-asupra ochilor şi cu cicatricea roşie în umărul obrazului, ca o zgîrietură proaspătă ce-i gata să sîngereze încă.

Des-de-dimineaţă, atunci, trebuia să fie tragere în ţintă cu cartuşe reduse.

Se aşează flăcăii în rînduri, la zece paşi de ţintă, şi încep a pîrîi în foile de hîrtie lipite pe scînduri. Căpitanul urmărea cu ochii cît pune fiecare.

Doi dau greş toate cinci cartuşele. Căpitanul prinde a rîde:

«Ia veniţi încoă la tetea, mă?»

Dorobanţii se apropie.

«Cîte-ai dat tu la *ţăntru,* mă?

— Trăiţi, domnule căpitan, — nici-una.

— Da' tu, cellalt, ai dat la *ţăntru* vre-un haliciu?...

— Nu, s'trăiţi, domnule căpitan...

— Nu? Prea bine. Aşa... Tu, cel dintăiu, ia dă o palmă istuia, să-l înveţi minte, să nu mai greşească, – înţelesu-m'ai?... Da' palmă să fie!»

Dorobanţul îşi trece puşca în stînga şi cu dreapta cîrpeşte tovarăşului o palmă.

«Hm! parcă n'ai mîncat azi... Nici nu l-ai clătinat din loc... — Ia să te văd acu pe tine... Ţi-a plăcut cum ţi-a tras? Acu dă-i tu una mai straşnică!...»

Cestalalt, fără un zîmbet, se îndreptă spre cel dintăiu, care s'a aşezat drept şi nemişcat, – şi-şi repede palma cît ce poate.

«Aha-ha-ha!.. strigă căpitanul vesel, ca supt un duş de apă rece. Brava! Se cunosc, domnule, toate cinci degetele... Ia uite cum s'a înroşit obrazul! Odată Romîn!... Ţi-a plăcut, mă?

— Mi-a plăcut!. murmură soldatul pălmuit.

— Bun, bravo! Acu daţi mîna prieteneşte şi duceţi-vă la locurile voastre... Cum? încă mai staţi?... Ha? Vă ia dracul! Mă!»

Căpitanul îşi răsuceşte, zîmbind cu capul plecat puţin pe-un umăr, o ţigară groasă; un flăcău scapără; el se întinde şi-şi aprinde ţigara. Zice înnălţînd mîna la chipiu:

«Mersi!»

Începe apoi a trage adînc şi a zvîrli în juru-i nouri groşi de fum alburiu.

Soldaţii, înşiraţi în lungul şanţului de hotar al tîrgului, ridicau armele, trăgeau, în pocnituri uşoare, apoi treceau îndărăt către gradaţi, care-i puneau la «înmlădieri». Soarele, deasupra răsăritului, lumina pieziş, prevestea o căldură grea şi parcă de pe acum strecura o lene moale în toate mădularele.

Iazul în vale îşi scînteia apele; o clopotniţă a unui sat se arată după o spinare uşoară de colnic, fulgerînd raze lungi în soare; un lan de porumb tremura la domoale suflări de vînt, mişcînd frunze lungi ca

nişte săbii, care fîşîiau atingîndu-se.

Căpitanul era plictisit; poate-i era şi somn; căsca prelung cu lacrimi.

În lenea zilei se înnălţă glasul cornului de pe cîmpul de exerciţii.

«Ne chiamă la muştru, băeţi!» zise căpitanul sculîndu-se şi întinzîndu-şi braţele. Apoi începu a rîde, scuipînd într'o parte: «E greu să stai o zi, să te plimbi, să caşti, să mai strămuţi cuiva fălcile, cînd ai chefuit o noapte întreagă!...»

Un murmur de rîs, ca un nechezat adînc, trecu printre rînduri. Mai ales sergentul Mezenucă era foarte vesel, rînjea larg, la gluma căpitanului

Suirăm costişa. Pe podiş umblau şiraguri lungi în toate părţile, răsunau comenzi asurzitoare şi ofiţerii se plictiseau grozav.

«Ia să vă văd ce puteţi voi, măi tată! gemu răguşit căpitanul Manoilescu. Zece paşi buni, da' să se cutremure pămîntul, – şi v'am dat pe loc repaos! –Ia seama! Drepţi! »

Căpitanul îşi plecase capul şi privea fioros, cu faţa umbrită parcă de o aripă de corb. Numai linia cicatricei se desluşea supt ochiul stîng. Deodată îşi înnălţă sabia şi comandă gros şi rar:

«Înnainteee... — *marş!»*

Compania porni în bătae cu tact apăsat, surd, zguduind pămîntul.

«Aşşa, măi tată! gemea căpitanul. Aşşa! bz!, bz!, bz!, bz!, dup-dup-dup-dup! Aşşa! — Companieee... (şi tactul vuia din ce în ce mai apăsat) — stăi!»

Oprirea se făcu scurt, într'o bătae răsunătoare de călcăe. Domnul căpitan se îndreptă cu un zîmbet, care pe obrazul lui nu putea fi de cît crud. Răcni:

«Bine, băeţi!»

Compania răspunse, izbucnind:

«Trăiţi!

— Aşa! Pe loc — repaos!»

Îndată toate feţele se luminară; şoapte de bucurie tremurau printre rînduri. Căpitanul era cu chef!

«Mezenucă!

— Ordinaţi, domnule căpitan!

— Auzi, mă, pe ceilalţi cum urlă şi cum asudă?

— Trăiţi, domnule căpitan, cala treer!...» răspunse rînjind sergentul.

Căpitanul începu a rîde.

«Lasă-i să se zbuciume! Voi scoateţi-vă paciocul şi vă faceţi cîte-o ţigară! Care n'are, să vie să ceară la mine; că i-oiu da două palme de nici nu le-a putea duce!...»

Flăcăii iar prinseră a rîde.

«Bun! Măi Ancuţa, mă hoţule!...

— Aici-s, trăiţi, domnule căpitan!...

— Cum a fost, măi, cu bătaia ceia? cu vechilul.... ştii, pentru care ai păpat cincisprezece zile de închisoare!

— Cum să fie? mormăi Ancuţa ruşinos, ţintindu-şi în jos ochii mici ca de cîrtiţă.

— Spune, mă!

— I-i ruşine.... rînji Mezenucă.

— I-i ruşine? Auzi dumneata!... *macmazel* Ancuţă, ţi-i ruşine?...

— Trăiţi, domnule căpitane, grăi iar Mezenucă, i-i ruşine *teribel!* da' atuncea s'a purtat chiar ca Mihai Viteazu! Nu ştiu ce i-a zis vechilul, că ista era cu vacile la păscut – e văcar, domnule căpitane! – nu ştiu ce-i zice, şi Ancuţa numai ridică în sus bota şi-i trage o sudalmă de se cutremură cela, şi nici nu mai aşteaptă! Bici la cai, – şi hi! Iar Ancuţa după el cu ghioaga în sus! Şi l-a alungat pîn' la poarta satului, de fugea cela ca de lup.... Dădea bice după bice, se sculase în picioare, îi zburase pălăria din cap!... Şi Ancuţa dacă vede şi vede că din fugă nu-i poate sări în spate, – se opreşte o ţîră şi face un vînt ghioagei... Şi cînd l-a pălit după cap – acolo, în trăsură, lat a rămas!...» Căpitanul prinse a hohoti: «Aşa da, aşa mai zic şi eu! Vină 'ncoa la tetea, să-ţi dau o ţigară ş'o palmă!...»

Şi 'n jur, *Tîrgul- Vitelor* vuia de răcnete şi tropote, şi era plin de oameni. Soarele vărsa şuvoae de foc; prin văzduh se roteau puncte întunecoase. Nori de praf se înnălţau, şi prin pînza lor alburie treceau şiraguri de dorobanţi cu feţele asudate.

Într'un tîrziu se sună repaosul şi toată lumea se trînti la pămînt, cu capul pe raniţă. Căpitanul, plictisit, se plimba singur pe la marginea cîmpului, departe de roata celorlalţi ofiţeri, strînşi cioatcă la umbră, supt magazia de lemne a regimentului.

Dinspre tîrg grăbea un negustor evreu c'un paner mare atîrnat într'o frînghiuţă trecută pe după gît. În paner, covrigi şi pîne pentr'o

companie întreagă.

Flăcăii se ridicară unul cîte unul de pe la locurile lor şi prinseră a face roată în jurul tîrgovăţului. Scoteau încet pitacii şi alegeau cu luare-aminte bucăţile de pîne, apoi se trăgeau deoparte şi se puneau să înbuce.

Căpitanul se apropia:

«Ce cauţi tu aici, negustorule? ha?

— Am venit cu ceva de vînzare.... îngînâ zîmbind sfios negustorul.

— Aici eşti în compania mea. Ai cerut voe de la mine?...»

Ovreiul nu răspunse.

«Ai cerut, mă? spune!

— N'am cerut.... Trebue să cer?»

Şi omul privea înfricoşat spre căpitan, rotindu-şi în jur ochii mari, negri pe un obraz palid, supt, împresurat de barbă rară, roşcată.

«Aha-ha-ha! rîncheză domnul căpitan. N'ai cerut voe.... Mezenucă! bagă de seamă că n'a cerut voe...» Şi făcu din ochi semn sergentului. Apoi, sunîndu-şi sabia, porni leneş în spre marginea cîmpului.

Negustorul, împresurat de flăcăi, nu ştia cum să scape. Cînd, deodată, Mezenucă cu glas înnăbuşit dădu îndemnul. Făcîndu-şi loc cu braţele, dădu de jos în sus o izbitură de cizmă în fundul panerului. Marfa izbită în sus se risipi printre soldaţi. Într'o furnicare iute, toţi se trîntiră pe brînci încălecîndu-se, izbindu-se în capete. Iar Ovreiul începu a răcni cu disperare şi a se învîrti năuc în jurul marfei risipite.

«Ce-i, mă? răcni căpitanul întorcîndu-se cu ţigara în gură şi cu mînile în buzunări.

— Toată marfa mea, pînea copiilor mei, toată mi-au luat-o! se tînguia omul. Ce fac eu acuma? Şi se trăgea de cap. — Pentru ce? pentru ce? Ce-am făcut eu? De ce-aţi dat ordin să mă prade? Mă duc la domnu' colonel! Banii mei! dreptul meu!»

Căpitanul făcu doi paşi repezi şi scrîşni, încruntîndu-se:

«Cine-a dat ordin, mă?»

Ovreiul se dădu înnapoi cu un pas, se împiedică de panerul căzut, se poticni şi întinse, spre apărare, palmele înnainte, cu degetele resfirate.

Dar căpitanul, cu obrazul negru, se repezise.

Îi dădu întăiu două palme. Cu un ghiont în deşert, îl doborî la pămînt. Îl încălecă şi începu a-1 bate cu pumnii în cap. «Cine-a dat

ordin, măi Jidane? cine-a dat ordin, mă?» Şi pumnii băteau surd, cădeau peste fruntea nenorocitului, peste ochi, peste fălci, repezi, grei, ca nişte bolovani. Şi omul, strîns între genunchi tari, ca într'un butuc, urla plin de groază şi dădea iute din mîni şi din picioare. La fiecare pumn dat de sus în jos, urletul devenea răguşit, stîns, şi trupul se cutremura adînc ca supt o descărcare electrică. Şi răcnetele de moarte erau acum cînd ascuţite, cînd groase, tremurate, lugubre, nişte ţipete de fiară pe care o ucizi.

Rîndurile de flăcăi în jur încremeniseră. Priveau toţi galbeni, fără de nici-un cuvînt. Numai Ancuţa şi Mezenucă rînjeau.

Însfîrşit căpitanul descălecă şi se dădu la o parte. Omul se ridică ca împins de dedesupt. Cu mînile în păr, urlînd nebun, începu a se învîrti ca un titirez. Se prăvălea printre soldaţi tremurînd din tot trupul şi urla, şi urla ca alungat de un vînt de spaimă.

Rînduri de soldaţi se tălăzuiau spre compania noastră. Maiorii cu ceilalţi ofiţeri porniseră, din umbra unde stăteau, spre mijlocul cîmpului. Ofiţerul de zi veni şi pofti pe căpitan. De departe văzurăm pe Ovreiu dînd din mîni şi trăgîndu-se de păr. Căpitanul nostru sta drept, cu mînile în buzunar, şi vorbea ceva, dînd încet din cap.

Apoi cornul sună *drepţi.* Sublocotenentul nostru veni întunecat; veni şi Tudose destul de îngrijorat, şi dintr'odată se răspîndi zvonul că pe căpitan are să-l închidă. Maiorii erau foarte supăraţi, şi căpitanul răspunsese cu vorbe grele. Trebuia să stea închis şi să plătească şi marfa părăduită.

Cînd se apropia de noi, căpitanul începu a rînji. Se opri, se sprijini în sabie şi zise răguşit: .

«Domnule sublocotenent, comandă *marş*.»

Sublocotenentul comandă, noi pornirăm cu vioiciune, dar domnului căpitan nu-i mai plăcea.

«Foarte rău! şi comanda slabă... Ce? sîntem cucoană? Domnule sublocotenent, te rog, treci la o parte...»

Îşi trase sabia.

«Ia seama! acu lucrezi cu mine...În-nainte — marş!»

Ne privea ţintă, încruntat.

«Nu-i bine. Vra să zică nu vrai să lucrezi, măi tată? Bine. Companie – stăi!... Bagă de seamă! Înnainte, pas alergător, – marş!... —Ţine

tactul, mă, ţine tactul, că te vîr în pămînt, evanghelia şi vascrisu! Un', doi, — tactul, tactul, moglane!... La stînga 'mprejur, — marş!... Mai viu, mai viu!... şi tactul, că nu s'aude nici-un tact!»

Dorobanţii, cu buzele strînse, plecaţi puţin înnainte, alergau în tact, dupăind greu pe pămîntul ars de soare, prin căldură şi praf.

Deocamdată şi mie mi se părea uşor. Dar raniţa începu să se îngreueze în spate; mă simţii dint'odată asudat, rîuri fierbinţi îmi curgeau pe tâmple şi pe obraji; pe nas răsuflarea se făcea tot mai fierbinte. Trebuii să deschid gura cu buzele arse. Praful mă zgîrîia în gîtlej. Un nod fierbinte începu să mă chinuiască îndărătul limbei. Răsuflarea tot mai scurtă mi se făcea. Glasul căpitanului comandînd stînga 'mprejur parcă tot mai de departe venea. Auzeam: «Mai viu! mai viu!...» Şi 'n juru-mi răsuflări scurte şuerau şi vedeam feţe galbene, ofilite, prăfuite, pe care sudoarea trăgea şuviţe. Mezenucă alerga ca un drac, cu ochii holbaţi, de la un capăt la altul al şiragului, negru şi uscat, şi ţipa: «Tactul, canalie, că te ia muma dracului!..»

Şi 'n dupăitul greu şi ostenit al flăcăilor, mă simţeam slăbind şi eu din ce în ce. Inima îmi bătea nebună în piept; îmi simţeam răsuflarea de foc... Înc'o clipă, — şi vedeam bine că o să cad... O pînză roşie parcă-mi flutura înnaintea ochilor...

Şi ca printr'o sită vedeam pe căpitan răzimat în sabie, cu faţa neagră şi cu dunga cumplită din umărul obrazului...

Cînd ne-am oprit, apa curgea în şirloae de pe toate obrazurile. Tremurau toţi genunchii; printre buzele arse răsuflările şuerau scurte. Şi ochii ardeau uscaţi, măriţi, înfricoşaţi parcă. O oboseală istovitoare mă cuprinsese. Cînd a fost să pornim, picioarele mi se păreau de plumb; de-abia le puteam urni, şi în încheeturi parcă mă înţepau nişte ace.

Mergea un şirag lung de oameni, cu capetele grele, cu trupurile frînte, ca după o boală lungă şi istovitoare.

Cînd am intrat în hală, după o mîncare ca vai de lume, înghiţită cu noduri, şi cînd m'am aşezat pe saltelele de pae prăfuite şi murdare, cînd m'am întins pe spate, mi-am pus mînile supt cap ş'am închis ochii, — mi s'a părut că intru într'o împărăţie a fericirii. Pleoapele mi se lipiră, răsuflai adînc, şi un somn de plumb

simţeam cum îmi cucereşte clipă cu clipă toată fiinţa.

Şi înnainte de a adormi, zdrobit, auzeam murmurul greu al halei, un freamăt adînc, din care străbateau spre acoperiş răcnetele gradaţilor. Mă gîndii şi la nenorocitul nostru căpitan, şi mă întrebam ce răutăţi, ce suferinţi mari i-au stricat astfel cumpăna sufletului.

...Şi somnul de plumb mă prăbuşi ca într'un întunerec.

NECAZURILE LUI ANTON AL NOSTRU

La cantina lui domnul Mendel a fost mare *schelălău.* După ce s'a cîntat rugăciunea şi ofiţerul de zi s'a tras în odaia lui, ca un om cum-se-cade ce era, sergentul nostru major, de serviciu, şi încă doi majori: Olariu şi Coşăraru, de la *a doua* şi *a cincea,* cu nişte bacalaureaţi, s'au grămădit într'un fund de odae ş'au prins a deşerta la chiluri de vin. Şi dă-i cu vin, şi'nchină păhar după păhar, şi-i trage gîl-gîl pe gît, — acuma de mult se sunase stingerea, ochii erau aprinşi şi glasurile cam încurcate. Nu se mai înţelegeau bine unii cu alţii; zgîiau ochii unul cătră altul tinereii, parcă nu se văzuseră de vreme multă.

La urmă, după vorbe lungi, răguşite, toţi rămaseră cu capetele deasupra păharelor, în jurul lămpii triste, şi numai glasul aşezat al lui Anton izvora, înşirînd istorii din campania 77–78. Bacalaureaţii ascultau cu gurile căscate. Erau trei: unul nalt, cu obrazul uscat, cu gîtul lung, cu ochelari încălecaţi pe nasul lung şi subţire; altul mărunt, un purice, cu părul zbîrlit în sus ca o perie, cîrn, şi c'un glas pe care şi-l îngroşa umflîndu-şi guşa; al treilea, un băiat spîn, c'o figură ştearsă, rîdea într'una, bea păhar după păhar şi nu rostea nici-o vorbă.

«Hem! tuşi Anton, şi-şi drese glasul dînd de duşcă păharul. Vremuri bune, domnule! Era un vin de pe dealurile de la Sarica, ceva straşnic! Sfîrîia cînd îi dădeam drumul pe gît! Şi ni-1 aducea, mă neică, cu buţile; doar erau oameni acolo, şi dădea porţie ca la războiu, ce crezi?

— Ca la războiu? întrebă cel lung, potrivindu-şi ochelarii.

— Cum? fireşte! ca la războiu! Nu era *campanie* ? Era! Toată ziua umblam ca nişte lăi de Ţigani prin pustiurile acelea ale Dobrogiei. Făceam şi desfăceam corturile de cîte douăzeci de ori... Ş'o muncă, – ca de tartar... La amiază aţipea lumea o clipă, – şi numai ce-auzeai colo un ţipăt grozav, şi doi se ridicau cu corturile în spate, îngroziţi... Erau şerpi, domnule, nişte şerpi mari, ceva teribil... nişte şerpi mari, negri... Da'... asta... oamenii din partea locului ziceau... Domnu' Mendel, mie mi s'a uscat gîtul... Ia mai fă-te 'ncoa c'o sticlă... Hm! ş'aista-i bun, nu-i vorbă, dar, să nu fie cu supărare, n'are de-a face cu cel de-atunci....

— Ce ziceau? întrebă sfios cel cu ochelarii.

— Ce să zică? Ziceau că şerpii aceia nu-s veninoşi, că i-a blagoslovit o împărătească a lor: *Catarina...* Să-i ia dracul, cu şerpii lor descîntaţi cu tot!»

Domnul Mendel veni cu vinul. Sergentul major Olariu, scund şi căpăţînos, tresări şi umplu repede păhărele.

Anton plescăi din limbă cu gust:

«Ehe-hei! toată ziua prin spinării şi prin mlăştini cu papură şi stuh... Grea vieaţă, – de n'ar fi fost vinul!... După spini şi pietriş, deodată dam într'o mocirlă puturoasă... Pîn' la brîu, pîn' la gît se duceau băeţii, şi cîteodată aşa cum erau, îmbrăcaţi... Unii mai dădeau şi 'n fîntîni; de nu erau cei de la spate, se puteau duce la fund, – şi aleluia! – Cioc-cioc! zîng-zîng! să mai dăm pe gît cîte-un păhărel... Acu să ne ştergem mustăţile... Şi cum vă spun, umblam, măi frate, toată ziulica... Şi oamenii risipiţi prin întinderi cîntau de jale, printr'un soare fierbinte de te topea... Din cînd în cînd, pe grinduri, dam de turme de vite slabe, care sunau din tălăngi... Şi cum dădeau cercetaşii de lăcuste, – pune-te, băete, pe muncă!... Pune-te şi sapă şanţuri mari, împrăştie apoi oameni! şi începe bătaia, cu chiuituri, cu sunete de trîmbiţi şi bătăi de tobe... Şi lăcustele oloage se strîng, intră în şanţ, îl umplu... Noi facem altul, şi cu ţărna astupăm pe acesta... Lăcustele umplu şi pe al doilea; noi îl astupăm cu ţărna de la al treilea, şi lăcustele se îmbulzesc iar... Şi toată lumea într'o sudoare... Ne luăm apoi calabalîcurile şi pornim, ca Ţiganii, mai departe... Ajungem pe o ridicătură... Înserează, şi s'aude plescăitul mării la ţărmuri... Facem corturi, aprindem focuri de băligar: ţinţarii vin roiuri, roiuri, şi te pişcă pînă la sînge... Şi Tănase, cornistul nostru, – acu s'a eliberat săracu' – ne cînta, bre, cîte-o stingere, de ne-ajungea la inimă...»

Anton se opri cu ochii la pahar, gîndindu-se. Majorii ceilalţi căscară iar. Pe acoperiş răpăia moale ploaia.

«I-auzi, plouă! – zise bacalaureatul cel mititel.

— E şi tîrziu, adăogi cel cu ochelarii, scoţîndu-şi ceasul.

— E tîrziu? întrebă mirat Anton. Atunci, înnainte de a pleca, mai bem o garafă. Cioc-cioc! zîng-zîng! domnu' Mendel! Fii bun te rog! Iar pe acesta, să-l bem că se răceşte... Hai noroc!».

Toţi îşi răsturnară capetele pe spate, cu păharele în sus.

«Da' oamenii pe-acolo, cum îs? întrebă ochelarul.

— Cum să fie? răspunse Anton. Nişte sălbateci..... Alte naţii..... Ce le trebue lor *ţivilizaţie?* Lor ş'acu le pare rău după stăpînirea veche, cu biciul şi cu ştreangul... Zice că «pe-atunci, mai de-demult, umbla *altfel* banul!...» Oamenii sălbateci, domnule... Ei ştiu de Turc şi de împărăteasa Catarina!»

După ce mai băură repede cîte un păhar, Anton, cu gust de vorbă, melancolic, dădu iar din cap, uitîndu-se la bacalaureatul cel scund.

«Hm! vezi dumneata... să nu te superi... Dumneavoastră acu căscaţi şi de-abia staţi pe scaun...» Clătinîndu-se uşor, tovarăşii rîdeau.

«Da da, urmă Anton, vă spun eu... Acu sînt alte vremuri... Nu se mai face miliţie ca altădată... Greu, domnule... Uite mă uitam eu azi... Prin curtea regimentului umblă, domnule, boboci şi mascuri... Altdată i-ai fi văzut mult umblînd? Repede îşi luau adio de la vieaţă... Hm!... De-geaba! văd eu bine că se duc, se duc oamenii cei tari!... – Domnu' Mendel, domnu' Mendel, poftim aici, că noi ne ducem, ni-i somn, – ş'afară plouă...»

Cei trei tineri se sculară şi se cumpăniră, lovindu-se de masă.

«Încet, camarade, încet! şopti Coşăraru. Greu vinul, ha?

— Ce să fie greu? zîmbi Anton. Şi tu eşti, dragă, gîscă tînără... Dac'ar fi greu, te-ar ţinea în cumpănă! Hai să mergem... Încet, afară-i lunecuş... Numa'n două picioare vă dau voe, nu 'n patru labe!...» Dar băeţii se cumpăneau tare şi nici de rostit nu puteau rosti un cuvînt.

Pavilioanele se înnălţau ca de cărbune prin întunerecul şi cernerea ploii. După ce se despărţiră, Anton îşi strînse sabia supt braţ şi porni să dea o raită pe la sentinele. Cizmele-i fleşcăiau, lunecînd prin noroiu. Un felinar, în mijlocul curţii, împrăştia fire lungi de aur.

La poarta de dindos, baioneta caraulei sclipi.

«Cine-i? — Cine-i?

— Eu îs, mă, — eu îs tata vostru!... Ce mai faci tu, măi băete? Plouă – ha?

— Trăiţi, don' sergent-major, plouă şi-i cam frig...

— Hm! a trecut rondul?

— Trecut...

— Dă, bre, zise încet Anton, aşa-i în miliţie, ce să-i faci? Şi mai bine şi mai rău, cum dă Dumnezeu....

— Trăiţi, dom' sergent-major...» murmură înnăbuşit sentinela.

Anton îşi îndesă înduioşat capela pe ochi şi porni mai departe, spre fînărie. Cînd glasul izbucni iar, sergentul-major tăcu, – şi arma ţăcăni în mînile soldatului.

«Cine-i, că dau!...

— Aghiotantul de săptămînă, mă băete.

— Înnaintează la ordin şi dă-ţi răspunsul...

— Transilvania...

— *Troian!* zise 'ncet soldatul, şi luînd arma pe umăr, raportă.

— Aşa, măi băete, aşa, grăi Anton; tu mai ai un an şi te-ai dus... Da eu, mă, de cincisprezece ani o fac! Asta nu-i şagă, bre, – şi la urmă tot calicie... — *Daf* unu' de cei c'un an n'aveţi de sentinelă? Aşi vrea să văd cum se poartă... Unu' cu ochelari... ha!

— Apoi ei nu fac, dom' sergent-major...

— De ce, bre?

— Zice-c'au dat *bacalariatu'*...

— Da, mă, aşa-i... L-au dat tot, mă, şi nu le-a mai rămas nimica... Proşti ostaşi, – Dumnezeu să-i miluiască!...»

Anton scuipă amărît.

«Aşa, mă, cît stai aici, încaltea să nu-ţi pară rău... Îşi are şi miliţia ale ei, da' cînd te gîndeşti, toate trec; şi sînt şi bune unele...»

Îşi îndesă mai tare capela pe ochi şi se întoarse. Păşea încet cu capu 'n piept, prin cernerea ploii, care cădea moale ca pe vată. Acum murmura domol, cu buzele închise, un cîntec de demult, din tinereţe:

«... Eu sînt, bună maică, fiul tău dorit,
Eu, şi de la oaste mă întorc rănit...»

Intră în pavilion şi, pe sală, strigă tare:

«Tănase!

— Ordinaţi!... suspină Ţiganul, crăpînd uşa de la odăiţa de lîngă cancelarie.

— Aici eşti? Lamba aprinsă?

— Aprinsă...»

Intră în odăiţă, îşi desbrăcă încet mantaua şi-şi aruncă capela 'ntr'un colţ. Apoi, pe rînd, întinse pricioarele, lui Tănase. Strîmbîndu-se şi muşcîndu-şi buzele, Ţiganul trase greu cizmele, apoi se dădu la o parte, drept, nemişcat, în lumina săracă a gazorniţei. Anton rămăsese cu

capu'n piept. Tănase cunoscu în sfîrşit că avea de-aface cu *majuru* 'n toane bune. Se scărpină, zîmbind, în cap:

«Trăiţi, dom' sergent-majur...

— Hm! Ce-i?

— Trăiţi, dom' sergent-majur, ai zis că o să spui lui domnu' căpitan să-mi dee drumul acasă...

— Ei?

— Apoi, să trăiţi, de trei luni n'am fost acasă, – scînci Ţiganul. De trei luni încheiate... Şi nici nu ştiu ce mai face biata Savastiţa... Măcar două zile...

— Apoi ci-că-i boală, bre, în comună la voi... ha!

— Nu, s'trăiţi, dom' sergent-majur, eu îs dintr'un sat de-alături, un sat de Ţigani... Vai de capu' meu... Tare mă rog!.. Trăiţi, dom' sergent-majur! mă usuc ca coarna de pe copac! arde inima 'n mine! De mult n'am fost pe-acasă, dom' sergent-majur!

— Ai copii, bre Tănasă?...

— Am, dom' sergent-majur...

— Cîţi?

— Unu', dom' sergent-majur!

— Fată ori băiat?

— Fată, dom' sergent-majur! Batîr două-trei zile... că mă prăpădesc, dom' sergent majur!...»

Ţiganul se ruga cu capul puţin aplecat pe umărul stîng, îi luceau ochii în lacrimi, nişte ochi mari în cercuri de aur, şi glasu-i era încet, dezmierdător, parcă cînta.

Anton oftă.

«Bine, mă, ţi-oiu da drumu' pe două zile... Uite, acuma eşi, şi pleacă... Te-ai dus?

— Trăiţi, dom' sergent-majur... sărut mînile şi picioarele...

— Ai plecat, mă?...»

Bucuros, Tănase se strecură uşurel pe uşă. Anton rămase cu capu 'n palme, cu coatele pe genunchi. În liniştea adîncă a pavilionului se auzea ţîrîitul ploii pe acoperişul de tablă, un ţîrîit monoton şi obositor. În camera strîmtă cu pereţi goi, lampa mică ardea c'o lumină tristă.

DUPĂ CONCENTRĂRI.

Se apropia sfîrşitul concentrării, şi lumea era din ce în ce mai obosită. Plictisit era colonelul, plictisiţi erau maiorii de atîta instrucţie, plictisiţi căpitanii. Iar bieţilor dorobanţi li se strîngeau inimile, cînd vedeau că zilele se strecoară aşa de încete, aşa de triste şi pline de zăduf.

Cînd scăpăta soarele spre asfinţit, abia începeau a se mai uşura sufletele. Şi li se ridica tuturor cîte o piatră de pe piept, cînd cornistul ducea goarna la gură şi prindea să strige *ruperea.*

Douăsprezece companii, toate se aşezau în coloană de marş, şi, pornind, începeau să cînte marşuri ostăşeşti. Era un amestec şi un vălmăşag de glasuri şi cîntări, de nu se mai înţelegea nimic. Căpitanii pe cîmp rămîneau; locotenenţii şi sublocotenenţii mergeau numai pîn' la poartă, şi de acolo se înturnau. Şiragurile intrau în curte numai cu sergenţii-majori şi cu ofiţerul de serviciu.

În hală, larmă. În plutoane, larmă. Toată lumea îşi curăţa muniţia şi se pregătea de masă. Cornistul suna adunarea, gradaţii începeau să urle. Şi soarele scăpăta spre culmea dealurilor păduroase; în curtea largă juca, roind, pulbere de aur.

Şi iată că mai tîrziu se suna de cornişti, se striga şi muzica. Companiile se grămădeau pe cele patru şoseluţe, cu soldaţii pe două rînduri, cot la cot.Cornurile izbucneau: adunarea, apelul... Şi se făcea linişte, şi furierii prindeau să strige, cu glasuri ridicate, nume de soldaţi. Din toate părţile răspunsuri: «Zent! zent!» – Şi iar tăcere.– Aghiotantul îşi umfla glasul:

«Pentru rugăciune, – descope-riţi!»

Braţele se înnalţă, capelele coboară, capetele rămîn goale, – şi muzica începe rugăciunea, întăiu trist, duios, încet, apoi urcă cu bubuiri adînci, în tremurări jalnice... Şi clarinetele şi fligornul urcă în note limpezi... Amurgul începe a umplea ca un fum văzduhul, numai la răsărit, sus, parcă mai curge încă un rîu de lumină... Şi rugăciunea tremură adînc umplînd inimile de jale... Apoi, deodată, conteneşte..... Sute de braţe fac semnul crucii. În curte s'a întins linişte adîncă. Înserează.

Şi dintr'odată izbucneşte puternic cîn-tecul amurgului, cu tobe, talgere, trîmbiţi, umplînd cuprinsul cu un şuvoiu răsunător. Ofiţerul de serviciu s'a aşezat pe un scaun; chiamă pe aghiotant şi dă un ordin.

Muzica tace. Douăsprezece companii aşteaptă. – Şi iată, ca un chiot, porneşte veselă o bătută repede. Companiile s'au rupt, au umplut curtea. Flăcăii s'apucă de după cap, roate-roate încep vîrtejuri în tacturi iuţi, şi duduitul călcăelor stîrneşte vîrtejuri de praf. Chiuituri răsună, glasuri se înnalţă.

«Hiii! Zi-i, mă!...

Multe 'n lume omul vede,—
La o casă şapte fete, —
Si fîntîna sub perete, —
Moare cînele de sete!...

Hop! — Sus! — Iac'aşa! Bz-bz!»

Şi chiuituri şi fluerături haiduceşti.....

Şi iar:

«Foae verde de păsat,
S'aseară te-am aşteptat... —
Dacă văzui şi văzui,
Pusei dorul căpătăiu,
Cu urîtul mă 'vălii...
Într'o groapă cu urzici
Mi-am făcut pielea beşici,
Cînd a fost la sărutat,
Nu puteam de scărpinat!»

Şi hohote, şi chiuituri de veselie, pe cînd muzica zice turbată din ce în ce mai repede. Tot regimentul joacă într'o negură de pulbere, într'un bubuit asurzitor de cizme, din care strigătele drăcoase se înnalţă limpezi. Din cînd în cînd într'o roată de lumină răsare cîte-un sergent, cu capela pe o sprînceană cu dreapta în sus, plesnind din degete, răsucindu-se într'un joc fierbinte, bătînd din călcăe, lăsîndu-se pe vine, înnălţîndu-se, bătînd apoi cu palma tactul în carîmbi; şi după dînsul vine framîntîndu-se un lanţ întreg... Trupuri vioae, feţe asudate

şi pline de praf, ochi scăpărători, ş'o larmă, ş'o larmă, ca în fundul tartarului...

Deodată muzica conteneşte.

Lanţurile s'au rupt, gradaţii prind a-şi striga secţiile, şi în rîuri dese mulţimea se desface, trece spre pavilioane şi spre hală.

Un timp tot se mai aude murmurul înnăbuşit al glasurilor, pînă ce încet-încet se stinge. Şi odată cu liniştea se întinde şi întunerecul; luminile se aprind; umbre din cînd în cînd se strecoară prin curtea goală.

Ofiţerul de zi s'a dus să se culce. Aghiotantul de săptămînă se îndreaptă spre cantina lui domnul Mendel, ca să-i facă o prietenească vizită. În pavilioane, în hală, au rămas grupuri mici, în care cîte-un povestitor spune lucruri ciudate de prin sat de la el...

«În sat la noi, lîngă Moldova, era unul Costache Vînătoru... da'-i mult de-atunci...»

Şi ceilalţi îl ascultă şi ochii li se împainjenesc clipă cu clipă.

Sub lămpile mici unii, aşezaţi greceşte, îşi cîrpec *efectele*. Din cînd în cînd rămîn cu acul în aer, cu gura căscată, cu ochii spre minunatul povestitor.

Şi 'ntr'un tîrziu s'aude şi stingerea, prelungă, duioasă, mîhnită, — ca un cîntec de părere de rău; se înnalţă spre cerul înstelat, pătrunde înnăbuşită în pavilioane, în hală, muind inimile.

Vremea trece şi încet-încet cazarma se goleşte. Pleacă schimbaşii, *dorobenţii*, după ce dau în primire, – şi seara muzica nu mai cîntă, şi apelul se face încet, fiecare companie înnaintea pavilionului ei. Apoi şi dintre permanenţi încep a pleca în congediu; rămîn puţini, numai pentru lucru şi pentru gărzi. În soarele din ce în ce mai fierbinte cresc zi cu zi plictiseala şi urîtul. Un pîlc de soldaţi se învîrte încolo şi încoace pe Tîrgul-Vitelor; sentinelele cască răzimîndu-se de gherete, şi privirile obosite, pe obrazurile alungite, caută dornic a drum...

Încet-încet apoi trecură căldurile, şi veni minunata lună a lui Septemvrie cu lumină aurie şi cu mîngîierile unei călduri potolite. Şi cazarma iar se umplu, iar vui de glasuri; iar veniră opincarii şi rezerviştii; şi manevrele, pe la întăiu, începură. Căpitanul nostru,

Năstase, venise vesel de la băi; Anton se odihnise şi el; fusesem şi eu pe la cei de-acasă; şi toată lumea avusese o clipă de mulţămire, iar manevrele se începeau cu inimă bună.

Dimineaţa, cînd se suna *marş-general*, iar eşeau şiraguri lungi şi se umplea cîmpul de instrucţie. Şi iar prinseră a urla gradaţii şi a bate talpa oştenii, a bate talpa, că nu s'aude nici-un tact! – Numai sărmanul căpitan Manoilescu de la a 10-a lipsea... În vremea din urmă prea îşi făcuse de cap; se zicea că bătuse crunt pe unii gradaţi, că luase bani de la schimbaşi, că nu plătise soldele la oameni, ş'acuma şedea închis la Galata... Compania răsufla, dar nu mai era miliţia din concentrare! Acuma mergea slab; nu mai era nici glasul, nici străşnicia căpitanului cu cicatrice supt ochiul stîng. Unii din gradaţi vorbeau cu părere de rău de el.

«Era rău, era cîne, da' bun ostaş... Cu dînsul făceai miliţie, nu glumeai!...»

Frămîntare, zarvă, semnale de trîmbiţi, ţipetele căprarilor, — vieaţă nouă! Şi domnul Mendel desfundase un vin, ceva straşnic! La fiecare ceas Anton al nostru eşea din cantină sugîndu-şi mustăţile, plescăind mulţămit din limbă şi făcînd cu ochiul.

LA MANEVRE

Pornim la manevre! – Tot tîrgul s'a adunat pe miriştea din faţa regimentului, în lungul drumului. Femei multe, eşite în grabă, cum au apucat, dimineaţa; fete gătite în rochii colorate, c'o floare strecurată în părul frumos pieptănat, lunecînd priviri printre capetele îngrămădite; copii neastîmpăraţi cari se frămîntă ca nişte viermi în toate părţile; e o înghesuială şun murmur în dimineaţa limpede, parcă s'apropie o întîmplare măreaţă.

Şun glas de comandă se înnalţă dintre pavilioanele cu acoperişuri roşii, – muzica izbucneşte, cu tobele, cu talgerele, cu trîm-biţele; pe toate obrazurile celor cari aşteaptă trece o lumină de plăcere. S'arată colonelul pe calu-i sur, un maior, doi, muzica răsunătoare, apoi, în tact apăsat, capul coloanei. Şi în sunetul vioiu, întins, adînc, zguduitor, al muzicei, ese în coloană de marş regimentul, scrîşnind cu cizmele pe prundul şoselei. Talgerele zurue, toba bubue, trîmbiţele tremură vesel, şi flăcăii cu raniţele, cu măntălile pe raniţă, cu sacii de la şold plini, încărcaţi ca de război, păşesc vioi, cu capelele plesnite puţin într'o parte. Şi după tact toată coloana întunecoasă unduiază ca o pînză.

Zvonul plin de foc al muzicei se înnalţă tare şi înfiorător în văzduhul curat al dimineţii de toamnă. Şi feţele femeilor, ale fetelor zîmbesc, cîte-un glas de «drum bun» tresare ici-colo din grămezile înflorite; cîte-un soldat, cîte-un gradat întoarce capul c'un zîmbet, – apoi mulţimea adunată rămîne în urmă; numai copiii, cu paşi mari, bălăbănindu-şi braţele, ne întovărăşesc, izbindu-se, trîntindu-se prin şanţuri şi pe cărările drumului.

Coborîm întăiu la vale, pe şosea tare. Un vînt uşor, răcoros, de pe abureala de brumă a cîmpiilor dezmiardă obrazurile. În juru-mi toate feţele sînt vesele; ochii mai vioi ca de obiceiu ţintesc depărtările deluroase de pe care curg păduri adînci-albastre, posomorîte, supt perdelele uşoarelor pîcle de toamnă.

În vale e Arinişul, pădurice de petrecere a tîrgoveţilor. Supt straşina arsă de cele dintăiu suflări brumoase, aşteaptă cucoanele ofiţerilor. Săbiile sclipesc salutînd; dincolo batiste flutură; pe rînd obrazuri tinere, ori ofilite se luminează cînd ochii găsesc pe cel căutat; şi coloana

merge vioaie în tact apăsat; am dat pe drum drept, curat ca'n palmă. Muzica a contenit, ş'au pornit trîmbiţele străpungînd, sfredelind văzduhul.

După un ceas facem întăiul popas. Anton al nostru gustă apa din bidonul lui Tănase, care-i «soldatul» lui; şi după ce gustă apa, plescăeşte din limbă, apoi îşi şterge mustăţile şi zîmbeşte:

«Aşa, măi băeţi, ne punem de dimineaţă la cale!... Ha? ai spus ceva?...

— Din apa ceia aşi vrea să gust şi eu! zice lîngă mine Chirilă un soldat mijlociu, bălan, bine legat.

— Apoi cum nu? mormăeşte Dănilă. Apă sfinţită de *Caraoschi!»*

Soarele umple tot mai tare văzduhul de lumină; o ciocîrlie se îmbată de cîntece, plutind pe undele înnălţimilor. Din capul coloanei se aude prelung: Dreeepţi! – şi de prin şanţuri prind a se scula flăcăii. Şiragul se închee îndată, şi pornim pe drumul lung, în pas de voe. Sublocotenenţii şi-au vîrît săbiile în teacă şi acum păşesc gînditori pe cărarea din stînga. Căpitanii, călări, se cumpănesc după paşii cailor înnainte şi înnapoi, cu ochii pierduţi în zările limpezi. Coloana s'a lungit, tactul s'a sfărîmat într'un duruit înnăbuşit; mergem domol într'un nor uşor de praf.

De-oparte şi de alta, mirişti goale sau lanuri de porumb îngălbenit foşnind trist la suflările încete ale vîntului; stoluri de vrăbii trec vîjîind; cîteva vite pasc într'o bahnă iarbă verde ca buratecul; coborîm o costişă, şi un sat răsare, cu case albe, cu livezi încărcate de roadă. În turnul alb sună subţire clopotele: e Duminică. Femei îmbrobodite cu ştergare ca zăpada, cu lumînări în mînă, păşesc încet pe marginea drumului.

În trecerea noastră tot satul ese în lungul drumului; ochii ne petrec; din timp în timp glasuri se aud: un oştean de prin partea locului şi-a cunoscut o rudă ce-1 aşteaptă cu o legătură în care a îngrămădit toate bunătăţile.

Trecem satul cu căsuţele-i albe şi cu livezile umbroase; dăm iarăşi în cîmpie, şi mergem pe drum drept, în nourul uşor de praf. Ziua e tot mai caldă, şi în văzduhul senin e lumină mare şi limpede.

Lîngă mine, Chirilă a început a scrîşni şi a da dracului o cizmă care-1 roade la piciorul stîng. Pe urmă bag de seamă că deodată tace.

«Ce-i, Chirilă?

— Apoi am sfîrşit. Ce folosesc dacă sudui şi gem? O să mă doară pînă ce s'a înfierbînta, după aceia n'am să mai simt!

— O uzi deseară c'o leacă de rachiu, grăeşte cineva.

— Aşi! răspunde cu dispreţ soldatul; ce să stric eu rachiul pentr'o rosătură de ciubotă? Mai bine-1 beau!»

În zare, pe-o costişă, s'arată dealul unde vom face halta-mare. Cîţiva încep să cînte, prin lumina întinsă, şi viersul trece, cu adierea moale a vîntului, spre văi. Coloana lungită scînteiază din nenumăratele baionete; căpitanii călări înnalţă capetele şi dau uşor pinteni cailor; majorii au început să învie din amorţeala care-i cuprinsese şi le plecase capetele'n piept. Prind a face vorbă, a îndemna, cu glume şi înjurături. Şi companiile iau tactul cu voiciune.

În sat, la crîşmă, horă mare, la umbra copacilor. Şi deodată, după ordinul de popas, dapă facerea piramidelor, flăcăii zvîrl raniţele şi, unul cîte unul, se strecoară spre zumbăitul cobzei şi viersul ascuţit al scripcei. Aşa, obosiţi, flămînzi, plini de praf, se înfrăţesc cu flăcăii cei în strae albe – şi Ţiganii încep o rusească aprigă, şi într'o roată nebună, ameţitoare, trupurile zboară, cizmele tropăesc în tact; se prind strîns de după cap, îşi dau drumul ca într'un vîrtej; o clipă se opresc, îşi încleştează mai strîns mînile şi pornesc din nou; şi capelele cad pe ceafă, sudoarea curge în rîuri pe frunţi,– chiuituri iuţi, după tact, izbucnesc, se leagă unele de altele de la glas la glas, – şi, aţîţaţi, chiar lăutarii s'au sculat şi zic mai cu foc. Roata se face tot mai mare; ofiţerii au uitat de foame şi de căldură, s'au oprit în mijlocul drumului, au uitat şi de asprimea disciplinei, privesc cum se veselesc flăcăii, şi le ard şi lor ochii; ofiţerilor tineri parcă, parcă le-ar veni să se avînte în volbura furtunoasă, care biciueşte obrazul, aprinde ochii ca de jar şi parcă-ţi dă aripi!

PRINTRE AI NOŞTRI

Manevrele în luna Septemvrie, pe-o vreme strălucită şi într'o ţară plină de oameni buni! Acest căprar Gheorghiţă, care pune pe hîrtie întîmplările-i din oaste, care-a suferit mult şi a văzut triste lucruri în cazarmă, cît de larg şi-a simţit sufletul şi cît de viu i-a bătut inima, cînd a pătruns cu mii de tovarăşi în inima ţării, în lunci şi dumbrăvi, pe ogoare şi pe mirişti, în sate, în văi, în lungul apelor! Minunată ţară a strămoşilor, hrănită cu sînge şi lacrimi! – Sate frumoase nu sînt, şi creştinul merge cu boii de-a valma la plug; munceşte şi femeia din greu, şi copiii ard în soarele fierbinte... Îi vedeam pe toţi, îi cunoşteam; în mijlocul lor copilărisem, îi văzusem împilaţi şi batjocoriţi; şi-acuma-i găseam tot cu suflete bune şi cinstite, cu uşa larg deschisă flăcăilor ţării, cu masa pusă, cu perna de odihnă aşezată, cu un zîmbet de blîndeţe, cu o vorbă frăţească...

Între dînşii nimic din asprimea de fier a cazărmei n'a rămas. Între ofiţeri şi soldaţi toată vremea a fost frăţie; şi-o vreme frumoasă şi un an de bielşug au făcut să ducem cu drag cele zece zile de marşuri şi lupte.

Dimineaţa, deşteptat, furnică satul în graba plecării noastre. Focurile pîlpîiau, noi ne pregăteam raniţele şi armele, ne spălam la fîntînă cu apă neîncepută şi îmbucam în grabă cîte-ceva, supt ochii blajini ai gospodarilor. Fetele mari umblau iute încolo şi încoace, aducînd mămăliguţă fierbinte pe şervete curate; laptele scotea aburi calzi, mirosind frumos în străchini înflorite. Ne sculam pe rînd de pe scaunele scunde, ne făceam cruce întorcîndu-ne spre răsărit, ne îndreptam spre gospodari şi le mulţămeam frumos. Şi la plecare fete şi băeţandri ne strecurau cu pumnii mere şi prune în sacii-de-pezmeţi şi ne petreceau cu ochii pînă în colţul hudiţei, la piaţa de adunare.

Adunaţi după strigătele cornurilor, porneam, eşeam din sat şi dădeam în mirişti, în ogoare, în desişuri.

Aşteptam *inamicul.*

Erau tot flăcăi de treabă, dar noi le pîndeam cu străşnicie sosirea. Şi deodată auzeam departe, la avantgardă, pocnete de puşcă, ca sfărîmări de vreascuri. Înnaintam, apucam la dreapta, la stînga, ne tupilam, şi iată că vedeam şi pe inamic pe-o muche de deal, între arbori, sau izvorînd din fundul unei văi. Îndată începeam şi noi, şi-l primeam c'un

alaiu de pocnete de-ţi era mai mare dragul. Ofiţerii comandau, asudaţi, cu chipiurile pe ceafă, scînteindu-şi săbiile, noi ne pregăteam, – se comanda năvala, – şi, cu baioneta pusă, porneam într'o suflare de furtună, cu părul zbîrlit în cap, chiuind de răsunau ponoarele. Şi în urmă şi pe de lături, şiraguri, şiraguri de dorobanţi, şi pocnete care pîrîiau neîntrerupt, depărtîndu-se şi apropiindu-se parcă, —iar în depărtare tunul bătea surd, trimiţînd spre cerul limpede repezi pufăeli de fum alb.

Uneori eram la *rezervă,* şi aşteptam pe brînci la o margine de luncă, lîngă o apă, aproape de un ogor, sau de o grădinărie. Tunurile băteau cine ştie unde, pîrîiturile puştilor curgeau slăbite de departe, ofiţerii, la o parte, pe ridicături, priveau cu binoclurile, şi noi, aşteptînd, ne plictiseam, şi mînam pe unii dintre flăcăii mai sprinteni ca să facă ceva prăzi de război, harbuji şi zămoşi din apropiere. Stăteam pe brînci şi rodeam cu învierşunare cojile, pînă ce ni se da ordinul să înnaintăm. Porneam repede; din cînd în cînd ne opream şi apăram cu focuri repezi retragerea altei companii, care se strecura pieziş, într'un foşnet aspru, prin porumbişti.

Şi după ce sunau cornurile împrăştiind ecouri adînci în văi şi păduri, ne adunam şi porneam spre sate apropiate, pe cînd soarele scăpăta în asfinţit, împînzind painjeniş de aur pe văi şi dealuri, poleind apele, schimbînd în pulbere strălucită praful care plutea de-asupra noastră.

În sat, nemeream undeva, la o casă de creştin, ne descălţărămam, ne spălam şi ne răcoream în jghiabul de lîngă ghizdelele fîntînei. Gazda ne privea, cu voe-bună de cele de mai multe-ori, ne făcea loc la vatra focului, afară, punea în ceaun lapte mai mult, şi într'o oală cîteva ouă; un ţînc cu ochii albaştri se ducea să treacă prin rîşniţă un căuş de grăunţe; şi încet-încet se apropia seara, ca o negură rară întăiu, îndesîndu-se apoi din ce în ce, – şi gospodarul ne spunea aprinzîndu-şi ţigara c'un tăciune:

«Am şi eu un fecior, da'-i departe, în jos...

— În ce armă, moşule?

— La *antileri*.... Pe acolo zice că altfel îs oamenii...

— Nu, moşule, tot de-ai noştri... Romîni...

— Hm! poate-or fi fiind tot de-ai noştri... E tot aici, în ţara

noastră?...

— Da, tot aici, în ţară la noi... Unde să fie dacă nu la noi?...

— Apoi vezi că mai de mult nu era aşa... cînd veneau Muscalii... E! era altfel pe vremea aceia... Pe-atunci se prindeau flăcăii cu arcanul, ş'aşa-i ducea la oaste...»

Ne puneam să mîncăm. Mîncam cîteceva din ale gospodarului, cîteceva din al nostru, din cazanul cu borş fierbinte, – după aceia începeam să ne alegem culcuşurile, gradaţii pe prispe, pe maldăre de fîn nou, ceilalţi flăcăi în glugile de porumb ori în stogurile de fîn. Dar pînă să adormim trecea vreme. Focul pîlpîia în întunerecul ogrăzii, şi unul rostea domol o istorie din vechime. Ascultam cu ochii mari ţintiţi spre cerul limpede, înflorit cu nuferi de aur. În satul liniştit nu s'auzea nici-un zgomot; muzica de la popota ofiţerilor nu mai cînta; şi într'un tîrziu se simţea răceala brumărelului care se lăsa pe cea din urmă verdeaţă a anului, şi scînteia argintiu în lumina tainică a răsăritului lunei.

ÎNTR'O SEARĂ

Cea din urmă luptă, brigadă contra brigadă, s'a dat pe două costişe faţă în faţă, două costişe lungi, trăgănate rupte de viroage, îngheboşate de culmi. Printr ele, în fund, trecea un pîrău, şi pe malurile părăului un sat îşi descoperea în lumină o îngrămădire lungă de căsuţe albe printre desişuri de livezi.

Pîlcuri de cavalerie treceau pe după înnălţimile uşoare, resfirîndu-se şi strîngîndu-se. Unii erau inamici, şi de la noi porneau focuri mari de salvă, care umpleau valea de geamăt. Pe urmă se auzi tunul undeva, departe. Şi din pădurile care umpleau vîrful coastei celeilalte prinseră a izvorî batalioanele inamicului. Coborau repede clina pe cînd la noi de pretutindeni, neîntrerupt, pocneau puştile prelung, grăbit, cu mînie parcă. Şi în lumina de toamnă scînteiau baionetele pe toată lungimea coastei, şi batalioanele celeilalte brigade, care strînse, care împrăştiate, grăbeau spre satul din vale.

Pe urmă au fost urale nesfîrşite şi năvale, şi focuri de tun şi focuri de puşcă, de ţi se zbîrlea părul în vîrful capului, – şi deodată, de pe culmea noastră, începură corniştii a suna încetarea manevrei, trăgănată, dulce, umplînd ca cu o mîngîiere văzduhul toamnei.

«A-ha-ha! strigă sergentul-major Anton; aşa-şa! S'a sfîrşit şi joaca asta!... De-acu să ne vedem cu bine la anul! –La anul şi la mulţi ani, tot în plin, cu paharele de vin!»

Apoi se întoarse spre noi, ca-şi-cum încă nu ne văzuse:

«Ce mai faceţi voi, mă băeţi? bine-*mersîi?* Bre, ne luptarăm, şi nici-unul nu murirăm! Halal să ne fie de-aşa vitejie! – De-acu mîni defilarea, şi pe urmă pornim pe-acasă, ha! – Da' tu, Lăzăroi, cum te simţeşti?»

Lăzăroi întoarse ochii spre cer.

«Cum, Lăzăroi, – ha!

— Bine, dom' sergent-major!

— Da' pe vre-o puică, pe vre-o bibică, n'ai pus ochiul?

— Eai! nu...

— Nici vătămătura nu te-a durut?»

Compania începu a rîde.

«Şi era unu', bre, pe care-l rodea o cizmă la un *chicior*... Care-i acela?»

Chirilă îşi înnălţă faţa bălană:

«Eu, trăiţi, dom' sergent-major!

— Şi te-a ros tare, bre?

— Tot drumul am şchiopătat... Da' acu s'a trecut, dom' sergent-major... Mîni-poimîni mi-a cîntat rezerva şi m'am dus!»

Anton oftă:

«Ei, vezi tu, măi băete, de tine tot e bine... Cei cari aşteptaţi să vă cînte rezerva, ar trebui să puneţi mînă de la mînă şi să daţi o cinste straşnică... Doar am trăit la un loc, măi băeţi, – şi n'am dus-o bine? Aşa-i, mă, c'am trăit bine? Cînd ne-om întoarce, găsim, bre, la Mendel nişte vin, ceva cumplit!»

Căpitanul şi ofiţerii veniră; ne rînduirăm şi pornirăm. Coborîrăm prin rîpi alburii, dădurăm la drum, şi pornirăm în lungul lui, printre copaci batrîni, tufoşi. Înnainte, îndărăt, supt o pînză întinsă de praf, scînteiau arme şi unduiau capete, pînă departe, cine ştie unde.

Cînd intrarăm în sat, începuse să se înnoureze. Un vînt răcoros aducea, ca pe fluturi, frunze îngălbenite de prin livezi. Toată mulţimea se frînse pe batalioane şi pe compănii, şi, ajunşi în ulicioara hotărîtă pentru cartiruirea noastră, începurăm a lăsa cîte-o secţie la fiecare poartă.

Intrai şi eu cu cîţiva într'o ogradă largă, curată ca'n palmă, cu coşare, cu staule de vite, cu livada despărţită de curte prin-tr'un zăplaz de scînduri. Un moşneag mărunţel se sculă de pe prispă pufăind din lulea.

«Bucuros, moşule, de oaspeţi, bucuros?

— Apoi de-acu, dac'aţi venit, de ce să nu fiu bucuros? răspunse zîmbind moşul.

— Atunci să ne laşi să ne aşezăm pe prispă calabalîcul din spate...

— Numai decît pe prispă? Este loc şi în tindă. Poate vine-o vreme rea la noapte... Iaca, colo faceţi focul, în şură, că-i dos... Şi s'a mai găsi şi pe la noi cîte-ceva... De pe unde sînteţi?...

— Apoi tot din părţile astea... răspunse Dănilă. Şi noi tot din oameni cum-se-cade ne tragem...

— Fireşte-fireşte.... mormăi moşul. Şi cam de unde eşti dumneata?

— Eu? de la Ruginoasa...

— De-acolo? Bun, cunosc eu locurile pe-acolo, am ş'o cimotie... Unu' Gavril Ursu...

— Apoi cu Gavril Ursu şi noi sîntem o leacă de cuscri...

— Aşa? Atunci e bine... Vezi dumneata cum se întîlnesc aşa, oamenii... Pe mine mă chiamă Gheorghe Scutelnicu...»

Şi începu a se întreba de nemuriri cu Dănilă al nostru, pînă ce se împrieteniră. În vremea asta Muraru şi cu Chirilă aţîţară la adăpost un foc vioiu, pe cînd ceilalţi se descătărămau şi-şi aşezau armele în şir, în tindă, şi raniţele negre într'un colţ, una peste alta.

Înserarea se întindea cu un văl de pînză de painjen, care ascundea pe jumătate lucrurile. Vîntul foşnea duios prin livada mare.

Moşneagul îşi scoase luleaua şi strigă tare:

«Căsăndriţă! Căsăndriţă, bre!»

După aceia se întoarse spre noi, mirat:

«Ce are fata aceia de şade închisă în casă, aşa? Să vie încoace, afară, s'aducă ouă, s'aducă făină, să mulgă vaca..... Căsăndriţă, n'auzi?

— Aud! răspunse din casă un glas ascuţit.

— Hai, fată, eşi afară... Nu te teme, că nu te mănîncă, doar îs oamenii ca şi noi...»

Fata eşi ruşinată în prag. Un cap cu nişte ochi mari, negri, ş'un obraz alb, rumenit de două ruje.

«Da' vină, vină 'ncoace. Du-te şi mulge vaca.

— Am muls-o! răspunse iute fata dînd din cap.

— Adă făină, adă nişte ouă, adă laptele... Ia vezi, umblă mai repede...

— Aduc, aduc...»

Cînd eşi, aruncă o privire ascuţită spre noi, apoi deodată plecă ochii în pămînt. Umbla repede în toate părţile, ca o sfîrlează. Din cînd în cînd fulgera cu ochii. Prindea cu urechea cîte-o vorbă de ici, alta de colo, şi se cunoştea că de-abia să ţinea să nu rîdă. Picioarele desculţe lepăiau pe pămîntul uscat. Cînd se rotea, fusta de stambă, cu flori mari, fîlfîia în juru-i; sînii mici, de codană, de-abia umflau cămaşa albă ca ghiocul.

În seara aceia nici nu gustarăm din borşul pe care Lăzăroi şi cu Guraliuc îl aduseră în bidonul de tablă. Moş-Gheorghe Scutelnicu a

avut chef să ne ospăteze el singur, ba încă să ne şi cinstească. Dar cînd să umple cel dintăiu păhărel, iată şi domnul sergent-major Anton. Moşul rămase cu garafa în aer.

«Bată-vă să vă bată! zise majorul. Aici sînteţi, Nevoilor? De-un ceas, bre, îmi caut compania şi n'o găsesc...

— Poate nici n'ai mîncat, dom' sergent-major? întrebă Dănilă, făcînd cu ochiul spre noi.

— Ha? tu să fii sănătos, măi săracu! – Da' Florescu nu-i aici?

— Nu, dom' sergent-major.

— Apoi eu pe el îl căutam, să-i dau ordin să-mi caute un culcuş...»

Atunci moş-Gheorghe îşi socoti vremea venită. Umplu cu ochi păhărelul şi-l întinse lui Anton.

«Zici c'ai mîncat şi dumneata... Atunci ia de ici ceva dulceaţă... Şi de culcat s'a găsi şi pentru dumneata... Oamenii buni se împacă...

— Ha! gemu sergentul-major. Vorbă de aur, moşule! Să-ţi dea Dumnezeu sănătate... Ştii dumneata cît îs de ostenit?... De-abia stau pe picioare!...»

Simţii în şold cotul lui Dănilă. Ochii lui Anton sclipeau foarte ciudat.

«Întăiu să mă aşez lîngă dumneata, ici, pe buturugă, zise el iar. Ş'acu să iau păhărelul. Aşa. Să dea Dumnezeu noroc... A! da' bunu-i!... De aici din sat e? Mare minune! Eu n'am găsit nicăeri aşa bunătate... Şi fetişcana asta a dumitale e?... – Şi îşi întoarse ochii spre Căsăndriţa.

— A mea, a mea, bat-o norocul... Nepoată... Iaca de mititică a rămas fără mamă...»

Fata de-abia se stăpînea să nu rîdă.

«A dumnitale e? Phiii! să nu fie cu bănat... Mîndră fată! Să-ţi trăiască!... Hm! cunosc eu lucrul bun. Doar de şaisprezece ani tot manevre fac...

— Eşti oştean vechiu... zise încet bătrînul.

— Vechiu!» suspină domnu' sergent-major Anton, şi întinse iar păhărelul.

Moşneagul aplecă garafa. Băutura prinse a gîlgîi uşurel. Zise iar of tînd:

«Iaca, şi tatăl fetei iştia a făcut oaste... ş'a fost la războiu, cînd s'au bătut ai noştri cu Turcul... Zicea el că era greu... Pîn' la brîu şedeau în

glod... Si cînd porneau, ci-că tăiau în păgîni ca la secere! Şi lui i-au intrat două gloanţe în trup. S'a tămăduit atunci, da' pe urmă a tot gogit, şi, după ce-a venit pe lume fata asta, numai un an a mai trăit... Pe urmă s'a dus după el şi fată-mea Ilinca; a murit de inimă rea.....»

Moşul dădu mîhnit din cap. Faţa fetei se întunecase dintr'odată: o umbră parcă se pusese de-asupra ochilor mari.

Anton oftă:

«Hei, ce să-i faci? Aşa se întîmplă.....»

Păhărelul trecu pe rînd la alţii. Toţi îl dădeau de duşcă repede, închideau din ochi şi-şi strîmbau fălcile: « Aaah! că tare-i!»

Focul ardea vioiu, şi cîteodată se învăluia la fîlfîirile vîntului. În jur soldaţii stăteau negri, în capul oaselor; cei mai mulţi picurau de somn. Numai ochii fetei luceau neastîmpăraţi de supt sprîncene, parcă scăpărau în bătaia focului. Dănilă o întrebă cu jumătate de glas:

«Ai eşit la horă?»

Ea îşi duse mîna la gură şi şopti:

«Eşit, — de la Paşti...

— El, atunci e bun! Şi pe urmă?...

— Cum pe urmă? Atît.

— Îţi place jocul? Ori vorba ceia: Calule, îţi plac grăunţele?...»

Fata chicoti înnăduşit şi trase cu coada ochiului spre flăcău, care-şi răsucea zîmbind mustaţa.

«Ei, şi cum e la manevrele astea? întrebă deodată moş-Gheorghe, şi-şi mîngîie apăsat mustăţile albe.

— Cum să fie? zise Anton, zîmbind. Uite-aşa: mergi o bucată de drum, pe urmă te opreşti; după aceia iar mergi şi iar te opreşti; mai tragi cu puşca în vînt, mai umbli prin coclauri şi iar te oploşeşti undeva... Şi pe urmă te duci acasă...

— Unde-acasă?

— Acasă, la reghiment, c'acolo-i casa noastră.

— Hm! – mormăi bătrînul, trăgînd din pipă. Vra să zică, acu nu-i aşa de grea oastea ca alt'-dată... cînd plîngeau mamele după flăcăi...

— Şi femeile, şi fetele... mormăi Dănilă.

— Nu! suspină Anton. Acu nu-i aşa! Acu s'a muiat miliţia; s'a stricat; nu mai este ca altădată...» şi dădu cu jale din cap.

Deodată se opri cu ochii asupra lui Lăzăroi, care-şi scăpăta încet

capul, cu pleoapele grele.

«Nu, acu nu-i greu, moşule, da' sînt unii becisnici... Aceia o duc mai greu... Iaca, de pildă Lăzăroi...

— Ha? tresări soldatul, frecîndu-se la ochi.

— Cum o mai duci tu, Lăzăroi... Tot te mai doare vătămătura?

— Ei, dom' sergent-major... Vai de capul meu... Parcă cine mă crede pe mine?...

— Dom' sergent-major, zise încet Holeaucă, ăsta nu-i om de făcut miliţie... El nu-i ca noi... Nu ţine la drum, nu nimic... O duce greu...

— Da' de ce, dascale? Nu-i şi el ca voi?

— Nu-i dom' sergent-major... El a crescut la tîrg; acolo-i greu, şi cum a crescut el numai Dumnezeu ştie... bătut şi horopsit...

— Taci, bre! mormăi Anton. Nici aşa n'o fi fiind. Iaca, de-atunci, de cînd a căzut, nu i-a mai venit rău niciodată...»

Lăzăroiu oftă:

«Parcă cine mă vede pe mine noaptea, cînd mă zbat şi tremur... şi muşc perna?... Nu mă vede nimeni!...»

Şi deodată tăcu.

Ridică ochii în sus, îi coborî în jos, oftă iar greu. Apoi se sculă încet şi se trase în întunerec.

«Und'te duci, bre? strigă Anton.

— Trăiţi, dom' sergent-major, mă duc să mă culc...»

Alţi soldaţi se ridicară osteniţi şi se traseră spre glugile de strujeni.

Moş-Gheorghe dădu mîhnit din cap:

«Săracu' băet! Zici că-i de la tîrg...

— Da, vorbi Holeaucă. E tot de-ai noştri... da' tată-su pesemne e un ticălos...

— Hm! aşa-i... Altfel cum poate să fie băetul aşa de moale? De-abia grăeşte... Si după cît înţeleg, e bolnav de ceva... Vezi dumneata, acu creşte în toate părţile o lume măruntă şi slăbănoagă... nu-i ca altădată.,. He! ce oameni vîrtoşi erau! Sfărmau piatra 'n mînă!

— Aşa-i, aşa-i! întări Anton, strecurînd o privire duioasă spre garafa lui moş-Scutelnicu. Sînt ş'acu, nu-i vorbă, băeţi vîrtoşi, da' atunci era altfel, era altă lume...»

Cei rămaşi ne strînserăm mai aproape de foc. Bătrînul umplu iar de cîteva ori păhărelul. Fata ne privea pe rînd, tăcută, cu ochii ei mari.

«Ce? zise moşneagul, c'o leacă de curaj; eu acu nu-s de eri, de-alaltăeri, şi ştiu!.,. Pe urmă am auzit multe de la bătrîni, în vremea mea...

— Tătucă, vorbi deodată fata, subţire; spune povestea cea cu Tătarii...

— Ce poveste, fată hăi, că chiar a fost aşa precum se ştie... Trăia pe-atuncl răzbunicu'... Eu nu l-am apucat, da' spunea uncheşul cel bătrîn... care-şi aducea aminte de demult tare...

— Şi ce s'a'ntîmplat? întrebă încet Dănilă.

— Ce să se 'ntîmple? Nimic... Aşa, zice c'au venit Tătarii... E vorba c'atunci erau oameni grozavi...

— Hm! mormăi Anton, strecurîndu-şi mîna spre păhărel.

— Da-da, cum spun eu. Să vedeţi cum a fost...»

Focul pîlpîia, învăluit de vînt, fărîmîndu-se în jăratec. Garafa gîlgîi din nou. Şi moş-Scutelnicu prinse a povesti.

«Ci-că odată, în vremea veche, au dat Tătarii năvală pe-aici, prin părţile noastre... Da'au venit mulţi, mulţi, puzderia pămîntului. Ş'au ars satele, ca totdeauna... c'apoi de-aceia nu-şi durau bătrînii gospodării mari şi statornice... Şi dac'au ajuns aici, pe meleagurile acestea, au apucat drumul spre mănăstirea de ici, de la capul pădurii, mănăstirea Sahastrului... Iar oamenii, ca pentru un lucru dumnezeesc, s'au pus toţi ş'au strîns toate odoarele, ş'au încărcat caii... Iar clopotele cele mari, ca să nu facă păgînii zburături din ele, le-au coborît, şi cu greu le-au dat afund în iazul de lîngă mănăstire... Acu nici locul nu se mai cunoaşte, unde-a fost iazul acela...

Şi pe urmă, cu călugării, au apucat la munte şi s'au rătăcit pe-acolo... Da'ce urgie, zice c'a fost!... C'au ras satele din temelie, au dărîmat sfinta mănăstire şi vînau pe oamenii rătăciţi prin păduri, cu juvăţul... Foc şi pîrjol, şi sabie, – ani şi ani de zile... Parcă umbla Antihristu pe lume, cum zice la carte... Ei, – şi cîte n'au îndurat atunci bătrînii!... În munţi ca fiarele au stătut; unii au murit, alţii s'au născut, ş'au rătăcit aşa treizeci de ani, poate şi mai mult... Şi pe urmă, cînd s'a potolit cumpăna aceia, au început a coborî, împreună cu călugării, spre mănăstire şi spre sat... Şi mănăstirea era numai var şi piatră la faţa pămîntului; iazul era secat, pe unde fusese satul numai cărbuni erau... Aşa... Şi s'au pus săracii oameni să înjghebe din nou gospodării... Unii

porniseră copii, – ş'acu, la întoarcere, erau cărunţi, erau bătrîni, de chinuri şi necazuri... Ş'atuncea au lucrat ei cu toţii de-au ridicat mănăstirea... Iar pîn'au găsit clopotele, cît au muncit, cît au săpat... Că ele cică, după ce secase iazul, tot coborau, tot coborau în jos, în pămînt... Cu greutate le-au înnălţat în turnuri, şi cînd au sunat întâia oară, parcă cîntau jalnic şi plîngeau nişte glasuri omeneşti... Dacă de treizeci de ani nu sunaseră!... Şi de-atuncea bat ele aşa, de parcă se jăluesc... parcă-ţi vin lacrimi în ochi cînd le-auzi... Şi vedeţi cîte-au îndurat oamenii cei vechi? Şi ei răbdau şi se închinau lui Dumnezeu – şi mergeau înnainte! Aşa, acu îs oamenii altfel, ş'atunci erau altfel... Da! bătrînii altfel erau!...»

Moşul pufăi tare din lulea şi ne privi cercetător, parcă voia să se încredinţeze că, înadevăr, nu mai sîntem ca cei de altădată. Anton începea să-şi scapete capu'n piept. Căsăndrinţa moşneagului tot îşi pleca pleoapele şi iar le deschidea încet, cu luminile sclipind în rumeneala focului, ca o pisică somnoroasă.

Iar în livadă frunzele arse foşneau, şopoteau, – parcă spuneau şi ele o poveste din alte vremuri.

ZILE DE MÎHNIRE

După întoarcerea la corp, mulţi ochi s'au umezit, mulţi ochi dintr'ai celor mai noi, cînd corniştii, într'o bună-zi, au prins să cînte rezerva *capului miliţiei,* lui 1900. Şi cum chiuiau deştele, în straele albe de-acasă, cum îşi zvîrleau în sus cuşmele, cît de voinici păreau şi cît de tare le străluceau ochii de fericire!

«M'am dus, mă! de-acu la manevre să ne mai vedem cu bine! Floare la ureche, măi dragă!»

Se duceau cei mai vechi şi mai tari. În anul acela din urmă, pentru ei miliţia era o jucărie. Ştiau să lucreze cu ochii închişi, ştiau să comande, ştiau să înveţe pe recruţi, şi despre toate datoriile nici grijă n'aveau: le făceau uite-aşa, ca pe nişte treburi de acasă de la ei. Uşor de tot pentru capul miliţiei; de învăţat n'au ce mai învăţa; cu gradaţii vechi au fost camarazi, decît cei noi erau mai vechi, – nu mai aveau ce face; toată ziua vorbeau despre satul lor, despre casă, despre afacerile care-i aşteptau; şi singura grijă era să-şi numere fiecare pînile pe care le mai aveau de mîncat. Iar din zi în zi pînile scad; şi iată că mai au una; şi iată că li se cîntă şi rezerva! Şi rămîne nouă-sute ş'un cîrlig (1901) mai mare în corp, iar celorlalţi le cîntă ca de jale rezerva, şi domnu' maior Procopie, luîndu-şi rămas bun de la ei, îi îndeamnă să nu uite aşa de uşor de cei trei ani da ostăşie, şi dacă vre-odată vor auzi sunînd alarma, să ştie că-i semn de primejdie, că-i chiamă ţara lor, «şi într'un suflet să vie la corpul lor!» Iar flăcăii îs bucuroşi că pleacă acasă; au uitat, au uitat cu desăvîrşire cei dintăiu pumni, grozavele înjurături din concentrări, închisorile şi toate necazurile, – acum se gîndesc că şi armata cît e de amară, dar tot a trecut, – şi chiar au uşoare păreri de rău pentru camarazi, pentru unele zile frumoase... «E! tot e bine, mă, în miliţie... Toate trec... De-acu mi-am făcut dreptul meu, nu mai am nici-o grijă.»

Şi cornurile aşa de dulce zic în lumina aceia de toamnă a sfîrşitului de zi! Unde-unde se înnalţă plutind pe ape albastre spre cerul adînc, tremură, coboară în vale spre iaz ca o plîngere domoală; şi căzărmile par mai tăcute, triste, goale; şi *majorii* cei vechi, venind de la domnul Mendel, privesc cu ochi turburi pe cei ce se duc, şi simt că cu vremea strecurată au mai îmbătrînit c'un an. Îşi mîngîie mustăţile

groase şi cu paşi înceţi, fără vorbe zadarnice, se îndreaptă spre plutoane.

Iar muzica, izbucnind ca un şuvoiu, duce pe flăcăi la gară, în chiote şi urale.

În urma lor, unii pleacă în congediu. Şi, cînd se întorc, iată şi cei tineri, 903, «primesc la corp.» Acu nouă-sute ş'un ţăpoiu (902) îi priveşte pe «răcuţi» de sus; şi groaza pe care au încercat-o ei acu un an şi-o descarcă asupra cestorlalţi, cu-aceiaşi ochi holbaţi, cu-acelaşi pîrjol prin legăturile aduse de-acasă. Şi trece şi asta, – şi'n plutonul celor vechi, cu începerea cîntecelor de bucium ale ernii, începe o lene şi o plictiseală, de-ţi vine să urli. Puţină mînuire de armă, teorie de loc; încolo căscături lungi şi plictisite de le pîrîe flăcăilor fălcile.

Frigul începe a muşca, mănţălile coboară de pe poliţi. Zilele de destindere sînt numai cele cînd se ordonă spălatul. Atunci cazanele cu apă scot aburi, şi sergentul major Anton grămădeşte «toată lumea» în *lavabou* :

«Mă! să vă strîngeţi grămadă acolo, în *babău!* D'a să-mi ţineţi, mă săracu, o curăţenie... că altfel vă dau dracului, ha!»

Căpitanul Năstase abia se arată din cînd în cînd pe la noi, cei vechi, abia îşi vîră nasul în pluton şi repede şi-l trage îndărăt, ca speriat de ceva. Cîteva zile, de mărturie, aşa, se porneşte o leacă de şcoală cu cei cari au venit de-acasă «boi, fără glagorie la cap.» A fost puţină zvoană şi ceva răcnete. Băeţii îşi îmbălau degetele şi le puneau de-asupra buchilor, unii mormăind, alţii ridicînd glasul: o, i, – oi! a, c, – ac! – Dar pe urmă şi şcoala aceasta a slăbit, şi abia, cînd şi cînd, după masă, unii se mai îndemnau, puneau mîna pe tărfăloage şi le deschideau cu greu, ca în începutul unei mari cazne. Pe urmă le aşezau frumos la locurile lor, în raniţe, şi cu toţii rămîneau cuminţi, pe gînduri, cu ochii duşi pe geamurile alburii, afară, unde se învăluiau spre zări cenuşii roate de corbi şi se lăsau spre pîcla şi fumul unui sat grămădit supt o costişă. Vîntul se jăluia încet uneori pe la ferestre, şi glasurile care tresăreau din vreme aveau ceva nehotărît, o umbră de tristeţă, în curăţenia şi liniştea plutonului. Apoi unul cîte unul se întindeau pe pături, mai ales gradaţii, şi începeau să viseze despre alte tărîmuri.

Intra Anton, trăgîndu-şi mustăţile:

«Ha! V'aţi răstignit ca nişte ciocoi!... Mînaţi porcii la jîr, ha! Mă, să

nu pun laba pe voi, mă, că v'a văzut tatăl nostru carele este în ceruri!»

Iar la recruţi era o instrucţie zdravănă ş'o teorie, de mama focului. Comenzile răzbateau înnăbuşite pînă dincoace; şi seara pînă tîrziu, cînd tremura în noaptea de-afară fiorul stingerii, se auzea ca dintr'o hrubă murmurul teoriei.

Şi zi după zi trecea. Iar pe la începutul lui Dechemvrie, într'o bună dimineaţă, cerul se posomorî, se căptuşi cu plumb, şi ciorile începură a se văita pe sub nourii cenuşii.

Ş'o suflare aspră de vînt veni; vîrtejuri se iscară ridicînd spre cerul posomorît stîlpi rotitori de praf. Pe urmă, în undele reci, începură a rătăci tremurînd fulgi, flori îngheţate.

Şi vîrtejurile deodată se înnălbiră; vîntul venea vijelios izbind în geamurile mari cu aripi de puf parcă; zguduia cercevelele, şuera, ţipa, strecura în toate sufletele fiori. Pomii rari, goi, negri, se cutremurau în toate părţile, parcă voiau să se zmulgă din rădăcini. Şi în sufletele tuturora, ca şi în sufletul meu, mîhnirea neagră îşi făcea cuibar. Vedeam în ochi turburi păreri de rău; în fiecare glas se simţea, nedesluşită, durerea, în camera mare, goală, în frigul începutului de iarnă, ne simţeam trupurile învăluite ca de o pînză rece, jilavă. Şi de-afară, cînd depărtate, cînd aproape de tot, chiar de-asupra pavilioanelor, veneau zvonurile de jale ale pîlcurilor întunecoase de ciori.

Şi zi după zi, în iarna albă, se strecura cu vînturi şi ninsori, cîteodată cu ceruri curate albastre, sub care cîmpii şi sate înzăpădite se întindeau pînă 'n zarea nesfîrşită, ca într'un somn de ghiaţă.

Zilele curgeau într'aceiaşi plictiseală somnoroasă. Şi noaptea cu toţii ascultam multele glasuri duioase ale vîntului, care, în frînturile lor de cîntări înfiorate, îmi aduceau aminte de lucruri vechi, uitate, de feţe dragi şi de prieteni care nu mai erau. În pasul rar şi regulat al plantonului, după stingere, cineva prindea să spue o întîmplare bătrînească, – şi pînă într'un tîrziu ascultam cu ochii mari, prin semiîntunerec. Glasul tăcea; pe la ferestre parcă curgeau şoapte, se strecurau paşi; o umbră mare deodată se arăta în geam, apoi pierea; ceva ca o aripă filfîia odată pe pata ei alburie; şi noi eram cu gîndurile duse la oamenii din alte timpuri, cu sufletele strînse de întîmplări de pe alte tărîmuri.

Numai gărzile ne scoteau din bîrloguri şi ne zvîrleau prin colţuri de ziduri, pe la porţi, în şuerul vijeliei, în bătaia viscolului. Cu spetele la valurile năvălitoare, învăliţi în blăni, cu cizmele în bocancii uriaşi de pîslă, cu braţele îngrămădite supt bărbie, stăteau flăcăii răzimaţi de gherete. Prin cernerea măruntă de-abia zăreau pe ceilalţi tovarăşi în lumina zilei; iar noaptea stăteau ca într'o pulbere deasă, cu urechea aţintită la glasuri, la zvonuri, la ţipete, la miile de înfiorări ale văzduhului ş'ale pămîntului.

Apoi iar o săptămînă molcomă în liniştea plutonului, cu dor de casă şi cu dor de vară.

Trecură pe nesimţite sărbătorile Crăciunului, cu amare mîhniri şi cu gîndurile acasă. Şi în Ianuarie instrucţia deodată se trezi, urmată de inspecţii dese. Duminica luneca domnul colonel, urmat de maior şi căpitan, pe asfaltul făcut oglindă; privea în treacăt băeţii, îi întreba cîte ceva, le făcea cîte-o observaţie, – sau cîte-o *ocsirvaţie* cum zicea Guraliuc –, şi, intrat printr'un capăt, eşea pe cellalt. Iar domnul căpitan găsea după aceia un sfert de ceas de vorbă şi se retrăgea mîngîindu-şi cele trei valuri ale bărbiei. Iar Anton dădea poruncă să plece lumea la biserică.

Gătiţi, fercheşi, *răzăluiţi*, eşeam pe uliţele tîrgului, făceam un înconjur, apoi intram tropăind şi tuşind într'o biserică, împingînd lumea în toate felurile. Cucoane urîte, zbîrcite, cu capelele mari pe-o ureche, pufneau, întorcînd spre noi ochi plini de ură, şi se trăgeau tocmai în partea cealaltă; dascălii îşi opreau în nas cîntecele şi ne priveau miraţi peste ochelari, iar popa îşi înnălţa şi el barba de-asupra uşei de la altar. Ne făceam toţi odată cruce, porneam la închinat într'un şirag fără sfîrşit, – iar bietele neveste şi fete pierdeau tot şirul rugăciunilor şi stăteau cu ochii aţintiţi asupra noastră.

După ce ne întorceam de la cazarmă intram cu luare-aminte în pluton, în răcnetele disperate ale sergenţilor; toată lumea se aşeza pe două rînduri la marginile paturilor; Pantelimon îşi scotea diapazonul, îl muşca uşor şi-l ducea repede la ureche... Anton mugea de la uşă:

«Ia să văd, dragii moşului, cum urlaţi, – ha?»

Si începeau cu toţii să cînte, şi cari ştiau şi cari habar n'aveau. – Era ceva înspăimîntător! Unii ziceau bine, nu-i vorbă, dar aceia erau prea

puţini; cei mai mulţi mugeau, răgeau, ţipau ca de spaimă, de-1 treceau năduşelile pe bietul Pantelimon.

«Ho, tată, ho! striga Anton. Parcă sînteţi un tamazlîc de tauri!... Măi-măi-măi! straşnice gîtlejuri aveţi!,.. Zi-i, bre, ceva mai dulce, ha! ca în sat la tine cînd îl zici Ilenei, cînd te arde la *stomag!...»*

Pantelimon dădea iar tonul, şi băeţii răspundeau în toate felurile.

«Toată lumea cîntă! gemea sergentul Florescu. Frumos, mă, *iligant!*»

Şi Pantelimon dădea din mînă: Una,– două, – trei!

Şi iar începeau mugetele adînci, ţipetele ascuţite, cu ochi încruntaţi, cu obrazurile încreţite, cu ochii în tavan, pînă ce se luau, în sfîrşit, unul după altul, şi prindea să curgă cîntecul mai domol, – o apă.

«Aşa mă! dădea din cap Anton. Prea frumos!... Am rămas cu gura căscată, pe onoarea mea! Numai Guraliuc şi Arpinte! îi văd eu bine, măi tată, dau din fălci, mă, şi din gîtlej nu mugesc nici ca cît!...»

În adevăr, şi Guraliuc şi piticul Arpinte, cu nasul ascuţit şi roş, se prefăceau numai a cînta: deschideau guri mari-mari şi înghiţeau aer ca peştii scoşi afară din apă. Cum îi prindea însă Anton cu oca mică, cum începeau să-i zică pe-o coardă groasă, fără nici-o întorsătură, parcă mîrîiau într'un colţ nişte dulăi.

Tot necazul se sfîrşea cînd se suna de masă.

Pe la sfîrşitul lui Fevruarie începură a se topi zăpezile. Şuvoiuri de lumină spărgeau nourii întunecoşi şi potopul de raze se revărsa pe pămînt. Petice negre se iveau ici-colo pe dealuri, creşteau, cucereau tot 'mai mult pînza albă a ernii; iazul se umflase din mal în mal şi peste apa turbure se roteau stoluri mari de nagîţi.

Dădură mugurii, se zbici pămîntul; flăcăii se soreau răzimaţi de ziduri şi primeau drept în faţă, cu ochii închişi pe jumătate de plăcere, boarea caldă a primăverii, cu miros de pămînt umed.

Cu Martie veniră cocostîrcii, rotindu-se pe de-asupra smîrcurilor; rîndunele săgetau prin nesfîrşitul de lumină aurie; dimineaţa se suna eşirea la cîmp, şi, cu raniţa în spate, eşeam în *Tîrgul Vitelor,* şi băteam cu învierşunare mare talpa pe colţii de iarbă.

Iar la mijlocul lunei ne veni o veste mare: la 1 Aprilie plecăm în gardă la Tîrgu-Ocnei, să păzim ocnaşii trei luni de zile. Noi şi încă o

companie; jumătatea întăia de batalion.

Mîhnire mare pe noi! Pînă ce veni Anton. El, săracul, găsea leac la toate durerile.

«Ce plîngi, mă Nevoe, ha! Acolo să tot trăeşti, mă! Aer curat, – mîncare bună, – şi gardă, mă! – Şi ce gardă! Cît îţi faci datoria ta, –pe urmă te spargi de somn, mă! Cunoaştem noi astfel de vieaţă; am mai fost pe acolo... Mă! trei luni de zile trece ca o părere, – nu te încrunta la mine, Arpinte, că te iau de sfîrcul nasului şi te zvîrl pe fereastră! ha! Iaca, mîni pleci în *concedie* pe juma de lună. Cînd te'ntorci, altă jumătate, – ba şi mai mult poate; ce mai vrai?... Tu ce zici, Lăzăroi? De pe acu caşti; te pregăteşti de somn, măi frate, ha!... – Acolo vieaţă! mănînci zăpadă friptă şi bei vin din oală spartă! Pst! nu crîcni, că te *sdrobăsc!*...–Aşa! acu poţi rîde... ha!»

ÎNTÎMPLĂRI LA DRUM

Cînd am pornit cu compania noastră spre Tîrgul-Ocnei, era o vreme cum de mult nu-mi văzuseră ochii. Un soare cald de primăvară, o lumină moale, aurie, în care parcă ţi se topea sufletul. Roiuri de musculiţe se ţeseau în toate părţile, fluturi roşi tremurau în suluri de raze, apele se încreţeau în zîmbiri, şi pe malurile lor lunci de lozii îşi dezvăluiau verdeaţa tînără la soare, ca nişte insule fericite pe marea cafenie a pămîntului umed.

Eram mîhnit însă. Mergeam ca înspre o închisoare. Trei luni trebuia să stau într'un loc străin, trei luni în care se coprindeau şi sărbătorile Paştelui, pe care cu atîta dor le aşteptam, şi de care n'avem parte!

Trenul mergea repede; se încovoia printre culmi, fugea prin văile apelor umflate, pe lîngă sate la marginea cărora se soreau copii, paseri şi vite, într'o linişte de sărbătoare, pe care trenul o sperria cu larma lui de fierării, cu ţipetele-i desnădăjduite, cu gîfîirile-i grele.

În juru-mi, în vagonul de marfă, patruzeci erau grămădiţi, unii lîngă alţii, ca sardelele, între raniţe şi arme. După zbierete sălbatece la plecare, după cîntece asurzitoare din care nu se înţelegea, nimic, – acuma cu toţii se liniştiseră; gîndurile cucereau rînd pe rînd şi întunecau ochii; şi, pe măsură ce se iveau satele, porneau glasuri moi, în care tremurau păreri de rău.

Pe mulţi îi urmăream. Întăiu erau tăcuţi, apoi neliniştiţi. Îi vedem ridicîndu-se şi apropiindu-se de uşă.

«Ce-i? ţi s'apropie satul?»

Flăcăul mă privea zîmbind şi dădea încet din cap.– Se zărea satul. El se întorcea deodată:

«Uite, aista-i satul nostru!...»

Căsuţe risipite pe coastă, pe marginea rîpelor, printre arbori desfrunziţi. Ici-colo o femee, un copil cu gîştele la pîrău...

«Uite!... şi tresărea; vezi casa ceia albă, cu livadă? Uită-te bine, la marginea satului... Uite o femee!... se zăreşte... Grijeşte pe afară... E mămuca. Se găteşte de Paşti...»

Şi rămînea cu ochii ţintă la casa copilăriei; trenul trecea vuind şi pufnind; maica şi căsuţa se prăpădeau, tot mai în urmă, în pulberea de aur a zilei.

Şi treceam repede prin mijlocul Moldovei noastre, pe valea Siretului nostru.

Şi-mi aduceam aminte de ceasurile de încîntări pe malurile acestui rîu care udă o ţară întreagă. Ori sus, în ţinutul Dorohoiului, ori mai la vale într'al Romanului, ori jos în podgoriile Tecuciului, ori lîngă Galaţi, în preajma Dunării, – ori-unde dădeam de linele maluri nisipoase, de luncile întinse, de apa domoală, care trece într'una, trece în tăcere, oglindind atîtea frumuseţi de la noi!

Îmi aduceam aminte de nopţile cu lună plină, cînd stam la pescuit cu tovarăşii şi aşteptam peştele lîngă focul potolit, aprins lîngă zidul negru al zăvoiului. În lumina lunei, apa părea argint topit, şi de-asupra ei, în tăcerea aceia mare, parcă aşteptam să răsară trupurile albe, înmlădiindu-se, ale zînelor poveştilor... Într'un tîrziu, cînd, după o poveste a unuia, somnul ne lipea pleoapele şi ne îngreuia braţele, simţeam deodată că supt răchiţele mari, la adînc, se zbate somnul în vîrşă... Arşi ne sculam, năvăleam prin mlaja deasă care şuera şi ne izbea cu sfîrcuri ascuţite...

Altădată, cînd se zăreau de-abia ca o scrijelitură sîngerată zorii, eu eram pe mal, cu puşca în spate, spre vadurile raţelor. Atunci pluteau neguri mari, după o noapte răcoroasă. Albe ca laptele, dese, se înmlădiau în forme ciudate, domol, leneş, suindu-se, coborîndu-se, trecînd la cotituri peste creasta marilor sălcii negre în care dormeau perechile de turturele... Şi cînd scăpărau luminile zorilor, ca o vieaţă nouă se aprindea pretutindeni. Erau trupuri care se încovoiau gingaş, braţe care se înlănţuiau, unde de păr auriu care străluceau... Şi încet-încet, de-abia simţit, pornea vîntul dimineţii şi toată lumea aceasta a fantazmelor pornea mînată de suflare-i încîntată, pre tărîmurile basmelor de noapte!

Şi de cîte, de cîte lucruri nu-mi aduceam aminte, trecînd în lungul undelor lui! Îmi aduceam aminte şi de întîmplări grozave, de revărsări vijelioase în nopţi de potop şi de cumpănă, de ţipete disperate, de capete îngrozite cu părul fluturînd, şi de grozava mînie a undelor, care se rostogoleau mugind, acoperind totul, cucerind clipă cu clipă, bucată cu bucată din gospodării, umplînd case goale, alungînd norodul nenorocit!

Şi de lucruri grozave îmi aduceam aminte, şi de întîmplări triste, –

şi totuşi rîul acesta al copilăriei, spre talazurile căruia alergam, în sînul căruia, dezmierdat de unde, intram cu cete de tovarăşi, prin pulberea de aur a verii, – rîul acesta îmi era drag, era ca ceva din vieaţa, din trecutul meu, – şi toate gîndurile, tot sufletul pribegeau cu el, se întorceau la deal, treceau spre alte vremuri, spre zile senine, de mult mistuite în întunerecul prăpăstios, din fundul căruia nimic nu mai urcă în sus!

Ne opream în staţii. Ca un furnicar izvorau din vagoane soldaţii şi dădeau năvală la fîntîni, ori la ciuşmele. Se plecau lacomi, înghiţeau gîlgîind apa, se ridicau cu feţele roşii, ştergîndu-şi cu mînicile bărbiile ude. – Apoi, cînd maşina fluera prelung, într'un tropot disperat se asvîrleau cu toţii, se căţărau de fiare, se aninau de uşi, săreau unii peste alţii, îmbulzindu-se, ghiontindu-se.

Şi cînd şirul de vagoane pornea, urale prelungi, sălbatece, speriau oamenii. Femeile îşi făceau cruce. Cornurile începeau să cînte prelung, zvîrlind în cîmpii rostogoliri de note metalice. Ş'un timp, în juru-mi era larmă, izbucneau frînturi de cîntece, pînă ce se mînia dom' sergent Florescu. Spre Adjud, glasul îi porni ca un clopot:

«Ho! măi Săracul ce-a dat, mă, peste tine? Du-te dracului! Ce-mi urli la ureche? Măi Dănilă, mai bine zi-i tu niţel din fluer... Mă! trei luni, mă! Cu *condimnaţii,* mă! Nici Paştele nu-1 fac, nici la bal nu joc... Aşa-i vieaţa de militar, mă!»

Şi-şi plesni capela pe sprînceana stîngă.

«Aşa-i, mă, cu amar şi cu necazuri! Dar tot e bine 'n miliţie, măi Săracu... Ce? ai vre-o grijă? N-ai, mă, nici-o grijă!

Ah! frumoasă este vieaţa de soldat,
Ori unde el merge, este respectat!...

Măi Dănilă! cîntă, mă, din fluer! Am avut şi eu, mă, o bibică, – dar dacă nu mă duc s'o danţez la Paşti, m'a uitat, măi Săracu! Hiii! mă... – Ori unde el merge, este respectat!...»

Dănilă începu să cînte; dar trenul, pornit mai repede, făcea un zgomot asurzitor, şi flăcăii, porniţi pe vorbă, nu mai tăceau.

«Taci, mă! nu taci? Că te ia muma dracului! Zi, mă!»

Şi Dănilă-i fluera la ureche, iar dom' sergent cu capu'n palme, cu raniţa din spate înnălţată în sus, cu întristare, asculta, şi se gîndea şi el

la ale lui dureri.

«Ha-ah! mă! frumoasă-i vieaţa noastră, mă! da'te duci prin străinătăţi, mă, şi te uită toate fetele din tîrg!...»

Trenul se opri, pentru mai multă vreme, la Adjud, şi sergentul nostru îşi făcu vînt de sus şi sări din vagon în spatele soldaţilor coborîţi. Apoi se îndreptă şi-şi duse bidonul la gură. Se oţărî: «Aaah!»

«Apă tare!» zise încet Dănilă.

Şi numai cu baionetele, după ce lăsarăm plantoane la staţie, eşirăm în dosul gării, şi de acolo, pe o şoseluţă străjuită de copaci, pornirăm. Căpitanul Chiriţescu, cu cuconiţa lui, cu locotenentul Roşca şi cu cei doi sublocotenenţi, rămaseră la gară, la restaurant, la o mică gustare şi la un păhărel de vin. *Majurii*, Anton al nostru şi cu Lungu, om mustăcios, grozav de mustăcios şi cu capul mic, nu se osteniră decît pînă în dosul gării «la o crîşmuliţă, cu vinişor, măi tată, cu mîncărică, şi cu ceva ţîmbalagii...» – Iar gradaţii, cu Florescu înnainte, îşi întinseră picioarele, şi printre rîndurile răzleţe ale flăcăilor, pătrunseră cei întăi în tîrg.

Acolo, zi de iarmaroc, lume multă. Prin toate crîşmele ţipau Ţigani, cu capetele culcate pe viori; săteni de-ai noştri se ţineau de după cap, cercau să joace cu păharele în mîni; unii se scuturau de piept, alţii se sărutau... Şi prin îmbulzeala aceia pătrunseră soldaţii; şi prieteniile cu oamenii din parte locului se înjghebară îndată. Ici un păhărel, dincolo unul, – peste-o jumătate de ceas tuturora le sticleau ochii. Pînă ce, prin roiurile dese ale creştinilor, răzbătu deodată chiuind, plesnindu-se cu palmele peste capelă, Florescu al nostru, cu veşnica-i raniţă în spate.

Oamenii se dădeau încet la o parte dinnainte-i, iar el, ca un viteaz, trecea privind în toate părţile de sus, pe sub cozoroc. În răstimpuri îşi ducea mînile la mustăţi, privea pieziş spre femei, şi izbucnea în rîsete stinse, bătîndu-se cu palmele peste genuchi, încovoindu-se din mijloc.

Deodată dădu piept în piept c'o Unguroaică voinică, cu ştergar alb peste cununa mare din cap. Foarte fericit, domnul-sergent deschise braţele, se aplecă şi o sărută îndesat pe un obraz; apoi porni înnainte rîzînd, izbind cu umerile în toate părţile, – pe cînd femeia, încremenită, privea în urmă-i, fără de nici-un cuvînt, cu mîna la gură.

Şi în toate părţile ţipete de scripci, murmure adînci de glasuri, din cînd în cînd chiote, apoi izbucniri întinse de hohote...

Şi deodată lumina soarelui se stinse. Un nor mare, vînăt se desfăşura grabnic din asfinţit, de pe crestele munţilor albaştri, cucerind cerul. Mulţimea prinse a se mişca grabnic, căruţe începură a-şi face loc prin mulţime, zarva omenească conteni; prin lumina dintr'odată scăzută, pătrunseră valuri de umbră, un vînt iute, răcoros venea, mişcînd ici colo ramuri înmugurite.

Din spre gară porni glas de corn, sunînd adunarea. Florescu, îndreptat ca prin farmec, începea să urle privind în jur cu sprîncenele încruntate; prin mulţimea rărită albăstreau îndesîndu-se capelele flăcăilor; ceilalţi gradaţi făceau cu mînile semne disperate, şi deodată, cu vîntul crescut, sunător, veniră cele dintăiu picături de ploae, mari, grele, ca nişte plumbi. Şi toţi flăcăii porniră pe şosea, spre gară, într'o goană nebună, în tropotiri asurzitoare... Săltau pe vîrfurile cizmelor, plecaţi înnainte, c'o mînă pe baionetă, cu alta pe capelă, şi din urmă gloanţele de apă, risipite de vînt, parcă-i biciuiau.

Cînd ajunserăm la gară, osteniţi, suflînd greu, ploaia porni potop; ploae şi furtună, dintr'un văzduh posomorît în care se învîrtejeau nourii. Curgea în toate părţile, pătrundea cu vîntul pînă pe peron; spumoasă, cu clăbuci, se rostogolea de pe acoperişuri, alerga prin şanţuri, – pe cînd toată lumea se grămădea în staţia mică, cap la cap, încălzindu-se cu aburii răsuflărilor.

Anton al nostru şi Lungu stăteau mai la o parte, într'un colţ, răzimaţi de zid. Parcă zîmbeau, parcă le venea să închidă ochii. Şi Anton cuvînta:

«Ha! ce-i, bre? A dat potopu' lui *Noia?* V'aţi dus la *ghiolcăit,* ha! V'au cîntat *păsările*!, de inimă albastră!...»

Şi lîngă el Lungu îşi resfira mustăţile uriaşe, le privea în lungul nasului şi rîdea încet, în pufniri dese.

Eşiră pe peron şi ofiţerii, cu tot cu cuconiţă. O fiinţă subţire, uşoară, mititică, negricioasă la faţă, cu nişte ochi cari scînteiau ca nişte văpăi, ca la un drăcuşor. Şi vorbea mult şi iute, trăgînd repede aerul în piept, dînd din mîni, clipind, ridicîndu-şi sprîncenele într'una supt pălăria mare, neagră, cu pană de struţ, răsucindu-se la fiecare clipă în rochia-i neagră strînsă pe trup, subţiată ca de un inel la mijloc.

«Aha-ha! mormăi Anton. Asta-i dumneaei!... *Curăluşa* domnului căpitan! Frumos *dimon,* ce zici, mă Lungule, ha!... Ia uite colo, cum dă din mîni şi nu-i mai tace guriţa... Mi-mi-mi, chi-chi-chi!... Bre-bre-bre! aici nu-i lucru curat... Asta, bre, are şapte draci, – îi are pe toţi, ha!...»

Căpitanul Chiriţescu era om rotund, voinic, cu părul şi mustăţile sure. Altfel voinic, şi cu nişte ochi buni, cari parcă totdeauna zîmbeau.

Cu vorbă multă, cu ploconiri din cap, cu înnălţări şi coborîri de umeri, grăia în jurul căpitănesei locotenentul Roşca, scund, voinic, purtînd dîrz capul bălan, cu mustăţile frumos răsucite.

Sublocotenenţii, tineri, cu mustăţile de-abia mijind, parcă se aţineau să prindă din zbor unele priviri ale căpitănesei şi unele vorbe, cărora le dădea drumul din fugă, peste umăr. Unul, Petrescu, era c'un cap mare, pătrat, şi privea lumea pe supt sprîncene, cu barba în piept, cîte-odată cu braţele încrucişate, ca Napoleon; cellalt, Velea, bucălat, blajin, cu ochi de fată mare, privea drept şi deschis şi parcă era gata să se înfrăţească cu toată lumea. Rîdea cu poftă la unele glume ale cucoanei şi într'una îşi da chipiul pe ceafă şi şi-l îndrepta îndată, îndesîndu-1 tare din cozoroc.

După o masă la care păhărelele de-bună-seamă că nu stătuseră deşarte, domnii ofiţeri şi cucoana aveau veselii tari, ca niciodată. Căpitanul privea cu ochii umezi la îngrămădirea de flăcăi şi parcă voia să le zică ceva, o vorbă bună.

«Ei, băeţi, v'a apucat ploaia!... Aţi tras o fugă...

— Da, s'trăiţi, domnule căpitan!...»

Şi căpitanul, foarte mulţămit, soarbe din ţigară fumuri după fumuri, pe cînd cucoana vorbeşte, vorbeşte, cu ochii lucitori, suin-du-şi şi coborîndu-şi într'una sprîncenele.

Şi Anton murmură:

«Ha! Cunoaştem noi, cunoaştem!...» Şi îndreptîndu-se, ca pentru salut, murmură: «Trăiţi domnule căpitane, am onoare a vă raporta... hm!... cucoană Curăluşă, cucoană Curăluşă!...

— Adelaida o chiamă, Antoane! îi şopteşte Lungu.

— Mustăciosule, mustăciosule, mugeşte Anton, taci din gură, mă, că ştiu eu ce zic, ha! Mă, eu îs vulpe bătrînă, mă... Eu, campanie în Dobrogea, mă, – 77-78! Eu, mă, femei, – cîtă frunză şi iarbă!... Cunoaştem la animale, – ha!... Da' vinul, bre, bun a fost! Halal să-i fie!

De-o fi aşa acolo, la Tîrgu-Ocnii, Dumnezeu să-l miluiască pe domnu' colonel, că mult bine mi-a priit... Numai ca data trecută, cînd am mai fost, să fie, – şi nu mai zic nimic.... Aha-ha!.. Ia uite colo cum mi se răsuceşte... ha-ha! mi-mi-mi! chi-chi-ihi! Iaca, bre, vine şi trenul... Gata, băeţi, gata... Ca eroii, mă! asalt la vagoane, măi Săracul»

Ploaia contenea; de la asfinţit, din munţi, izvorau săgeţi lungi de aur, fulgerînd sus, în nouri, şi jos, în oglinzile de apă...

OCNA

Sosirea, încartiruirea seara, pe o vreme umedă, primirea căzărmei a-doua-zi, primirea închisorii, s'au făcut repede, nici n'am ştiut cînd. Două compănii ne aşteptau cu toate calabalîcurile scoase; de-abia vedeau înnainte-le de nerăbdare; au plecat chiuind, sărind pe drum cu răniţele în spate. Sergenţii noştrii majori dădeau ordine, ai celuilalt detaşament răcneau; furierii, căpitanii încheiau procese-verbale, dădeau şi luau în primire toate mesele şchioape şi toate geamurile sparte... Iar în lăuntru, prin camerele părăsite, un praf, o murdărie, de te apuca groaza! Hîrtii boţite, cîrpe, linguri, cioburi de străchini, bucăţi de mămăligă şi de pîne, ca la plecarea unei hoarde!

Ş'ai noştrii, cu toţii, îşi leapădă arme, raniţe, toată gospodăria, – şi se pun pe curăţenie, pe cînd ceilalţi pleacă ca alungaţi de holeră! Mături rupte, tîrnuri numai beţe, încep a răscoli praful, – şi se face un nor greu şi înnăbuşitor în curte şi 'n camere, de nu se mai vedea om pe om şi nu-şi mai putea trage nimeni sufletul! Apoi hîrdae cu apă astîmpără praful, şi potopul se revarsă pe duşamele. Două compănii în genunchi, cu toate cîrpele găsite pe supt garduri şi 'n gunoae, spală podelele şi varsă peste praguri valuri noroioase.

Cucoana Adelaida a domnului căpitan, în vremea asta, se strecoară în vîrful picioarelor prin odăile de la al doilea rînd, cu batista la nas, cu sticluţa de colonie în cealaltă mînă, se apleacă pe fereastră. Se întoarce cătră ofiţerii nevăzuţi din dărătul ei, vorbeşte iute, parcă i-i scîrbă, parcă e indignată, parca-i gata să leşine.

Iar majorii noştrii şi toţi gradaţii, pic de apă, umblă în toate părţile, pun şi ei mîna, ajută, îndreaptă, răcnesc la flăcăi, îi înjură cumplit în toate felurile, le mai leapădă cîte-un pumn, cîte-o palmă, – şi e o zarvă, o încurcătură de glasuri, ca la turnul Vavilonului!

Şi apa şi praful se amestecă, se astîmpără, se iscă iar; cîrpe, mături se rostogolesc, rămîn nemişcate, printre raniţe şi arme, printre calabalîcurile ofiţerilor; şi e un soare arzător de-ţi vine parcă să urli ca cînii, să turbi! Şi băeţii se izbesc, se freacă, se brîncesc, sar unii peste alţii, se pălesc cap în cap, se plefturesc cu cîrpele ude peste obraji, se uită urît unii la alţii, – parcă de cînd sînt ei tot în duşmănie şi larmă au trăit!

Însfîrşit, ne aşezăm. Compania noastră în două camere, cealaltă în două. Domnul căpitan Chiriţescu şi cu domnii ofiţeri sus, prin odăi, care cum îi vine la îndamînă. Noi mai aşa, mai uşor am făcut *instalaţia.* Mai greu a fost sus, la cucoana Adelaida. Acolo toată ziua au hărîit mobile, ordonanţele, au bătut cue, şi pînă seara, tîrziu, au făcut curăţenie. Şi glăsuşorul cuconiţei nu mai contenea; zicea, zicea, zicea fără odihnă, ş'aşa de iute, aşa de iute!

A-doua-zi, altă undă, pînă ce însfîrşit toată lumea a căzut la învoială; foitul şi răcnetele au contenit.

De-acuma înnainte o vieaţă lină, leneşă, de trei luni, trebuia să curgă fără bucurii, fără întristări mari. Instrucţie, teorie, de loc, – asta era bucuria multora. Numai gărzi, convoiuri, ş'atît, – şi 'ncolo odihnă.

«Ah! ce vieaţă, măi tată, ce vieaţă!...»

Orăşelul, curăţel, cu case albe şi plin, slavă Domnului, de crîşme, se întinde pe lîngă Trotuş. Apă limpede ca lacrima: unde-i de două staturi de om, se văd pietrele fundului. Pe malul dinspre tîrg, stîngul, se ridică căsuţele mahalalelor şi case vechi boereşti, cu cerdacuri. Peste apă treci pe poduri de lemn care se clatină supt paşi. Şi dincolo, vii, livezi, şi grădina Nastasache cu băi de piatră şi c'o apă ce miroase destul de urît, dar pe care oamenii o beau pînă ce-şi fac pîntecele dobă. Dincolo, stăpînind toată valea, se înnalţă, drept, cu coamă zbîrlită de copaci, muntişorul Măgura. În vîrf, o mănăstioară cu chilii sărace şi cu nişte bieţi călugări cari se tem şi de umbra lor... Duc o vieaţă nenorocită, iarna supt zăpadă, vara din mila oamenilor... Privesc pe toată lumea pieziş, şi ulcica murdară cu apă ţi-o întind parcă cu părere de rău. Un iaz înnomolit sus, acolo, dincolo de o livadă destul de mare; iar dincolo, de-asupra văii, un cerdac de scînduri vechi, de pe care vezi desfaşurîndu-se două ţinuturi, cu dealuri, cu sate, cu apele sfărîmături de argint, pînă la marele şes al Siretului. Drumul Slănicului vine pe dedesupt, încovoindu-se, alburiu, moale ca o blană, cu praf de două palme. Trece peste podul nou cu doi stîlpi mari, zidiţi, şi cu al treilea tăiat într'o stîncă uriaşă, care de veacuri zace acolo, în albie. Iar în orăşel, cînd căsuţe de mahalagii, cînd clădiri mai arătoase, ba şi străzi pietruite... Iar lîngă şandramalele care ne ţin loc de cazarmă, grădina publică... O măsori uşor, făcînd zece paşi la dreapta şi alţi zece la

stînga. Şi cum înserează, vin boeri cu pălării tari şi cucoane gătite, ş'o muzică cu alămuri începe a face un vuet, de urlă toţi cînii împrejurimilor.

Altfel bine de trăit şi destulă linişte. Duminica, crîşmele, mai ales, parcă ar fi nişte fiinţe vii, care vuesc adînc, răsuflă aburi murdari, înghit şi dau afară un popor întreg de rîndaşi, de servitoare, de tîrîe-brîu, de soldaţi cu capelele pe-o ureche... Şi nişte ţîrîituri de scripcă, şi nişte jocuri, ş'un vin eften, destul de rău ce-i dreptul... Cînd ai intrat în aşa hrubă, te-au şi împresurat femeile şi n'ai chip să nu te îmbeţi. Bietul dom' sergent Florescu se tînguia într'una din pricina asta!

Pentru noi, cel mai de seamă lucru, acolo, era temniţa, unde făceam gărzile; erau salinele unde duceam convoiurile de ocnaşi.

Dimineaţa, la cinci ceasuri, corniştii cîntau zorile, şi toată lumea se pregătea repede. Dom' sergent-major Anton, în odăiţa lui, gîlgîind îşi dregea cîte-o leacă glasul; zbierînd cît putea, ca s'audă domnul căpitan că-şi face datoria, se învîrtea printre ai lui, Lungu, fluturîndu-şi mustăţile.

Dulăparul, cu sacul, trecea împărţind suplimentul: o fărîmătură de pîne şi opt ori zece măsline putrede. Această gustare de dimineaţă se făcea iute. Nu era nevoe de vas nici de masă. Toată mîncarea îşi găsesc loc pe podul palmei stîngi. Mai mult întărîtaţi, flăcăii se ştergeau pe bot, pe cînd unii din gradaţi muşcau din cîte o jumătate de pîne pe care o ţineau în dreapta, şi-şi umpleau gura cu măsline alese de cu seară şi păstrate în străchini bine spălate. Ochii se îndreptau îndărăt jinduitori; dar o comandă, cu gura plină, izbucnea: «Drepţi!» Şi nimeni nu mai mişca.

Se arăta şi ofiţerul de serviciu, căscînd somnoros şi zîngănindu-şi sabia. Anton comanda *drepţi*, şi raporta. — Coloana de marş, – şi eşeam pe poartă, pe uliţa pustie, în tactul darabanei.

Castelul sta grămădit lîngă Trotuş, dincolo, ca într'o văgăună. O cetăţue cu ziduri înnalte, cu porţi grele. Paraclisul cu turnul tăbluit roş se înnălţa de-asupra. Suiam printre zăplazuri, printre grădini în care izvorau de pe ramuri negre verdeaţă şi flori. Se înnălţau comenzi, ne opream; eşea afară garda; se împărţeau soldaţii în avangardă, ariergardă şi flancgărzi, – şi după aceia, deodată, porţile se

deschideau şi unul cîte unul eşeau la lumină, ca dintr'un întunerec, condamnaţii în haine sure, vărgate cu negru. Erau căutaţi bine de gardiani, «li se făcea percheziţia», apoi treceau înnainte pe şoseluţa înclinată, şi se opreau cîte patru, cîte patru... înnainte, pe de laturi, soldaţii cu arma-gătiţi, cu încărcătoarele în mîni, cu baionetele sclipind în răsăritul de soare, aşteptau ameninţători, într'un cerc mare.

Eşeau o sută, două sute, după cum erau şi cererile de sare. – Cornul zvîrlea în văi numirea convoiului şi înnaintarea! Avangarda pornea, flancgărzile apucau cărări cotite, pe de lături, una pe calea ferată, alta printre case, pe la marginea grădinilor, suind, coborînd, ocolind, aţinîndu-se la hudiţi, totdeauna la înnălţimea convoiului. Şi cornul cînta puternic, ariergarda încheia drumul, condamnaţii mergeau încet, la pas; cătuşele zuruiau încet. Trecători, căruţaşi, la strigătele cornului se opreau, lăsau să treacă şiragul... Priveau tăcuţi, unii îşi întorceau capetele, – pe cînd ocnaşii, pe uliţele înguste, păşeau fără cuvinte, fără zîmbet, cu feţele rase zbîrcite, cu ochii plini de întunerecul celulelor... Iar pe căi lăturalnice, şirul de soldaţi din dreapta, care înconjura, mergea toată vremea în pas alergător, gîfîind, cu arma totdeauna gata, ca în aşteptarea unei mari primejdii... în jumătatea aceia de ceas, cît se făcea drumul, toţi, ofiţeri şi soldaţi, mai ales la început, erau cu inimile strînse. O mişcare, un pas în laturi din şiragul de condamnaţi, şi arma trebuia să fie gata... Un foc, glasul de spaimă al cornului, – puteau izbucni în fiecare clipă!

Ajungeam. Porţile magaziilor de sare se deschideau. Şirul de ocnaşi intra, sentinele se rînduiau în jur. Dedesupt curtea era săpată, şi spre straji malurile săpăturii erau zidite, drept, cu piatră; iar de-asupra, zăplazul nalt de ostreţe împrejmuia totul. Străjile se plimbau pe o punte dintr'o scîndură în unele locuri, vegheau la mişcarea de dedesupt, unde, îndată după ce ajungeam, morile de sare porneau, vagoane şi vagonete prindeau să hurue pe reţeaua de şine.

Afară, la magazii, rămîneau ocnaşii cari mai aveau puţini ani de osîndă, cei neprimejdioşi. Iar ceilalţi se urcau în vagonetele care aşteptau în gura tunelului. Maşina pitică, înlăuntru, fluera ascuţit, pornea, cufunda şiragul în întunerecul răcoros, prin care o suflare jilavă trecea iute, în care lămpile electrice fulgerau în treacăt şi rămîneau apoi

în urmă, slăbeau în negură ca nişte cărbuni.

În fundul pămîntului, în muntele de sare, sînt săpate marile bolţi răsunătoare.

Cînd am ajuns întâia oară pe podişul de la capătul tunelului şi cînd mi s'a deschis înnainte, în sus, în jos, uriaşa peşteră, cu lumina-i fantastică, m'am crezut sosit pe tărîmurile unei lumi a visurilor.

În sus, ca o boltă de biserică, pînă la deschiderea alburie în lumina zilei a gurii vechi a ocnelor. Apoi cerdacuri de sare, un rînd, două, trei, care înconjoară toată bolta, se pierd în întunecimi, iar apar...

Şi jos, deodată, în pîlpîirile luminii electrice, o lume de umbre negre... S'aud glasuri, care hăue rătăcind parcă prin coridoare; s'aude tactul ciocanelor...

Iată, la o stîncă de sare lucrează doisprezece nenorociţi. Odată ridică ciocanele îndreptîndu-se din şale, odată le lasă cumpănindu-se în jos; şi bătăile tari, ca în piatră cad regulat, cu ecouri prelungi. Tac! – şi ecourile în peşteri: ta-a-a! Tac, ta-a-a! – Şi bat necontenit o jumătate de ceas, un ceas, pînă cînd stînca, pîrîind, pocnind, se desprinde din munte. Şi tot adîncul e plin de răsunete, de umbre care lunecă, de glasuri care parcă ar veni dintr'o parte şi ar trece în alta, purtate de freamăte de vînt.

Lumina viorie pîlpîe în zbucniri, în tremurări de stingere, aruncă fulgere pe colţuri lucii, pe trepte care izvorăsc din întunerec şi duc nu ştii unde. Şi într'un colţ, pe care nu-l cunoşteai, deodată descoperi doi ochi cari te privesc, – două luciri de fosfor.

M'am coborât jos, printre ocnaşi, pe trepte de sare, line, acoperite cu praf mărunt ca nişte fulgi. Ş'acolo, jos, muncă încordată. Ciocane ascuţite sapă şanţuri, ciocane rotunde bat la piciorul lespezilor; vagonete pline de bulgări trec mînate de oameni cu grumajii şi spinările încordate; din locuri joase sue unii cu lespezi în spate, gemînd, gîfîind, rotind ochi crunţi în orbite. Pretutindeni o muncă amară; ş'acolo, aproape de ei, între ei, simţi că din visul de sus ai căzut într'un iad al scrîşnirii dinţilor.

Unii mă priveau tăcuţi, cu ochi în dosul cărora cine ştie ce gînduri cloceau, alţii îmi zîmbeau cu umilinţă, se apropiau încovoiaţi, îmi întindeau un ou de sare limpede, – se milogeau pentru un pitac.

Treceam prin dreptul unei peşteri adînci, negre. În fund, cine ştie

unde, în întunerecul de păcură, lucea ca o stea lampa unui lucrător; ciocanul se auzea înnăbuşit scurmînd în munte; omul, însă, cu trupul frînt, cu durerea, cu ura, nu se zărea...

Deodată, într'un colţ, cîţiva mă opriră c'un zîmbet şi c'o întrebare.

Ochii cufundaţi sub frunte adînc; obrazurile palide; creţuri în jurul gurii. Unul e nalt, spătos, cu faţa rotundă, mă priveşte drept. Al doilea, negru, stricat de vărsat; al treilea scund, c'o faţă arsă, pe care ochii albaştri par două pete alburii.

Şi cel dintăiu mă 'ntreabă:

«Ce mai veste prin gazete? Se pregăteşte ţara de războiu?...»

Îi privesc mirat. Ei îşi întind gurile într'un zîmbet mai larg.

«De ce să se pregătească?

— Cum? nu ştii? Dacă se face războiu, poate ne scoate şi pe noi de-aici!» răspunde cel cu faţa arsă.

Şi se întoarce spre cel nalt: «Nu-i aşa?

— Hm! aşa-i; aşa spuneau bătrînii... Ne scoate şi ne pune în fruntea oştilor: ori scăpăm şi ne dă drumul, ori pierim... De cît aici, mai bine!...»

Tustrei mă privesc cu dor de vorbă. Şi'ncep a-mi spune.

Doi mărturisesc că sînt vinovaţi: crime obişnuite, omoruri cu toporul şi cu cuţitul; al treilea, însă, cel cu ochii şterşi, caută cu îndărătnicie să-şi dovedească nevinovăţia şi necontenit vorbeşte de revizuire de proces.

Acesta e omul într'adevăr rău. Din noaptea sufletului lui, numai venin şi ură urcă; otrăvite-i sînt toate clipele osîndei. Scrîşnind grăeşte de chinuri, scrîşnind de cei ce l-au osîndit «pe nedrept». Toată carnea parcă-i tremură pe trup. Şi la urmă oftează cu greutate:

«Haah! mulţămesc lui Dumnezu că procurorul şi primul jurat au murit... Altfel trebuia să-mi fac cu ei *datoria!...»*

Şi'ncet-încet amintirile, povestirile curgeau. Şi-mi vorbi cel nalt despre cumplitele vremuri de demult, cînd nu era tunel, şi condamnaţi coborau pe scripţi prin gura veche, la început, şi pe urmă nu mai vedeau lumina lumii decît odată pe an, la Paşti! Acolo trăiau, la întunerecul rănit numai de facle, se tîrau ca fiarele prin răceală, prin umezeală, înghiţeau praf de sare, îşi lăsau ciolanele pe stîncă, mîncau mai rău decît cînii; chinuiţi, zdrobiţi se tîrau ca viermii spre o rază

strecurată ca un fulger de sus spre nemernicia lor; nici mirosul bunului pământ, nici zvonul văzduhului, freamătul verdeţii, nimic n'ajungea pînă la ei; într'un mormînt trăiau! Şi din cînd în cînd, de la biserica lor, săpată în stînca de sare, vuiau adînc clopotele, ca pentru morţi, chemîndu-i la amărăciunea rugăciunilor, de multe-ori chemîndu-i la odihna îngheţată a sicriului!

Şi'n vorba lor adîncă, auzeam, din ce în ce mai pierdute, bătăile ciocanelor răsunînd, hăuind în peşteri negre, ca pînă'n măruntaele pământului; — şi de-acolo, din depărtări nemăsurate parcă veneau acele suflări tremurate, acele freamăte în care se zbăteau, ca fluturi pe moarte, luminile violete ale becurilor electrice...

CASTELUL

Întăiul rond îl face sublocotenentul nostru cel blajin, Velea.

Întăiu s'a plimbat prin orăşel, de cum a înserat, cu ceilalţi ofiţeri şi cu cuconiţa Adelaida. După ce s'au întors, toată lumea s'a culcat; domnul căpitan a avut gust să se sune şi stîngerea. Şi sus, numai la o fereastră a rămas lumină; iar umbra sublocotenentului se apropie şi se depărtează de geam.

Plimbarea aceasta, însă, e destul de plictisitoare. Lumina se stînge deodată; s'aude sabia zuruind la uşa care dă în curte. Sergentul-major încă nu s'a culcat:

«Antoane!...

— Ordonaţi!

— Dă-mi, Antoane, un căprar... Mă duc să fac rondul.

— Trăiţi, dom' sublocotenent, să vă dau pe Gheorghiţă...

— A, da! bun băiat, îl şi uitasem...

— Atunci să-l chem. – Gheorghiţă, ha! Ia vezi, măi tată, de te îmbracă în doi timpi şi trei mişcări, şi prezantă-te la dom' sublocotenent în pas alergător!...»

Eu trag tunica pe mînici şi încing baioneta. În plantoane e linişte. În curte un întunerec cumplit. În lumina de la poartă a felinarului, scînteiază arma sentinelei.

Sublocotenentul se uită de aproape la mine. Îmi zice încet, ca-şi-cum i-i frică să nu-l audă Anton:

«Nu ţi-ai luat arma?

— Nu, zic eu, dar pot să mă 'ntorc...

— Hm, ar fi bine; dar nu, mai bine stăi... Să vedem cîte ceasuri...»

La lumina felinarului se uită la ceas.

«Unsprezece, zice el. Mai avem un ceas pînă la miezul nopţii...»

Şi pornim încet pe uliţele potolite ale orăşelului. S'au culcat tîrgoveţii; numai vardiştii, cu cizme dintr'o vacă, bocănesc unde şi unde, pe caldarîm. Pe cer, nouri; ici-colo clipesc stele; ş'un întunerec mare, ca o negură adîncă.

Eşim din orăşel pe la miază-noapte; dăm pe calea ferată. Sublocotenentul merge înnainte, pe cărăruia de lîngă linie; eu îl urmez. Tăcem multă vreme. Deodată îşi încetineşte de tot pasul. Simt c'a

întors capul spre mine. Mă întreabă:

«Tu ce zici, Gheorghiţă, ce-ai mai auzit de Castel?...

— Eu? Ce s'aud? mai nimica... Încă n'am avut vreme; de-abia ne-am aşezat.

— Dar de la cei cari au plecat nu s'a auzit? Cît au fost ei, n'au cercat condamnaţii evadări?...

— Ba da, am auzit de aşa-ceva; dar au fost toate descoperite...

— Adevărat, gîndul lor nu poate să fie de cît scăparea...» murmură sublocotenentul. Şi iar porneşte, puţin mai repede.

Pe urmă se opreşte iar. Ar vrea să mai spue ceva, dar, prin întunerec, parcă se răzgîndeşte. Stă numai ş'ascultă. Ca dintr'o văgăună vin, pe adierea nopţii, strigăte pierdute, lungi, fioroase: «La numărul 1, bineee!... – La numărul 7 bineee!...»

«Se 'ndeamnă, ca să nu-i fure somnul... şopteşte ofiţerul.

— Îhî!... » mormăesc eu cu urechea aţintită la răcnetele din ce în ce mai slăbite. Supt ele, ţinînd parcă ison, curge ca un murmur, ca un vîjîit greu... Urechea deprinsă deosebeşte apoi, ca un glas de vînt în sălcii, o larmă de ape spumegate, care se izbesc şi fierb între stînci. Trotuşul!

Sublocotenentul iar mă întreabă, cu jumătate de gură, despre pază, despre evadări, despre unii bandiţi cu faimă, cari zac acolo, în cetăţuia de piatră; şi'n glasul lui simt un fior uşor, o nedesluşită turburare... Şi împrejurimile se sălbătăcesc deodată. La dreapta întinderi goale, cufundate ca supt o mare nemărginită de păcură; la stînga cîteva lumini pierdute: par luminile unor vase rătăcite pe aceiaşi mare necunoscută. – Iar înnainte-ne, deodată răsare castelul negru, înnălţîndu-se în lumina cîtorva felinare cu flacăra slabă, roşcată... Nimic măreţ în înfăţişarea lui, – totuşi simţii un fior: parcă mă apropiam de un mormînt mare. Sublocotenentul de mult tăcuse; acuma se alăturase de mine; îşi ţinea, cu stînga, sabia ridicată, ca să nu sune.

Tresărim amîndoi la ţipătul străjei, care sparge, ca o izbucnire de armă, întunerecul.

«Cine-i? – cine-i?...»

Sublocotenentul s'a oprit, parcă i-ar fi pus cineva mîna'n piept. Răspunde repede:

«Rond!»

— Rond, stăi! strigă santinela. Căprar de gardă, vin de recunoaşte rondul!»

Uşa corpului de gardă se dă în lături şi un val de lumină izbucneşte, curgînd pe şoseluţa înclinată. Umbre se mişcă, ca suflate de vînt; o umbră coboară scările repede, vine către noi, cu arma lucind în curgerea luminii. Se opreşte, înclină baioneta, strigă, cere parola, – şi sublocotenentul nostru, cu obrazul lucind palid, răspunde cu glasul mişcat.

Caporalul raportează: «Domnule sublocotenent, garda penitenciarului se compune din 36 de soldaţi, un cornist, un caporal ş'un sergent. Are sub pază 311 condamnaţi.»

În corpul de gardă soldaţii stau drepţi, încinşi, cu baioneta şi cartuşiera, la marginea paturilor late. Florescu, sergentul, raportează şi el, c'un smoc de chei în stînga. Eşim cu el şi pornim în inspecţia santinelelor. Poarta grea se deschide scîrţîind, se închide în urmă-ne, – şi parcă nu mi-i de loc îndămînă. Ofiţerul tace. Şi din bălţi de întunerec adînc, din colţuri de zid, răsar scînteind baionete, tresar strigătele străjilor. Cuvîntul de ordine: *Bucur-Bucureştî* se schimbă; fiecare flăcău raportează la fel: «În timpul serviciului, nu s'a întîmplat nimic...»

Intrăm în cetăţuia albă din mijloc: dormitoarele. – Glasul peltic al lui Lăzăroi ne opreşte.

Raportează uitîndu-se în tavan. – Sublocotenentul îl întreabă:

«Ei, Lăzăroi, ce fac condamnaţii?...

— Trăiţi, dom' sublocotenent, – dorm...

— Da' ţie nu ţi-i frică, aici, lîngă ei?...»

Lăzăroi înnalţă privirile pe pereţi:

«Nu mi-i frică... Parcă ce pot să-mi facă? Ia nişte bieţi oameni!...»

Lămpi triste luminează de sus. Uşi ferecate se deschid din loc în loc. Ne apropiem de una, privim pe rînd, prin ferestruia tăiată la înnălţimea ochilor. Un miros cumplit ca de mocirlă răscolită ne izbeşte. Pe paturi largi, de jur-imprejurul zidului, dorm, tescuiţi ca sardelele, ocnaşii zdrobiţi, galbeni, în firele de lumină care se împrăştie din tavan, dorm ca morţi. Sforăiturile şi răsuflările parcă ar fi zvonul unor bondari cari ar rătăci împrejurul capetelor acelora chinuite. Ici, colo, unul se mişcă, îşi destinde un picior şi cătuşa sună uşor, sec, trist.

Ferestruile ne deschid una după alta vederi asupra tuturor odăilor ticsite. Dintre capetele aliniate unul lîngă altul pe paturi, unul, nemişcat, îndreaptă spre noi priviri negre, de răutate. Şi după ce trecem prin gangurile pline de mirosul morţii, după ce ne strecurăm pe supt ziduri tăcute, pe lîngă ateliere cu ferestrele oarbe, eşim repede; poarta, închizîndu-se, vueşte lung; trecem prin corpul de gardă iar, – apoi apucăm iute pe şoseluţa care coboară lin. Şi marele mormînt de piatră rămîne în urmă, cu cei trei-sute de oameni cari dorm în el, cari au visuri cu vedenii roşii de sînge, cari dorm, deşi pe de-asupră-le fîlfîie în întunerec aripile grozavului Arhanghel al morţii fără împăcare!

A-doua-zi îi văd pe toţi, la lumina zilei.

Am venit cu Anton dez-de-dimineaţă şi trecem pe la sentinelele care au gherete sus, pe zid, stăpînind curtea închisorii.

Răspîndiţi ici-colo, pe sub pereţi, condamnaţii îşi încălzesc oasele la soarele de care numai aşa se pot bucura. Din ateliere vin zgomote de lucru neîntrerupt.

Aceleaşi chipuri stoarse, palide, cu ochii îngropaţi sub frunte, pe care le-am văzut în ocnă.

Cum ne arătăm sus, de-asupra lor, mulţi îşi înnalţă capetele şi ne privesc cu un ochiu închis. Zîmbesc, îşi scot cuşmele. Alţii îşi întind buzele fără sînge în rîsete de răutate. Ici-colo izbucnesc glume urîte; hohote tari acopăr vorbele.

Anton cunoaşte pe mulţi, încă de pe cînd a mai făcut serviciu aici. Pe unul care-şi ţine întinsă gura pînă la urechi, îl întreabă:

«Ha! ce mai faci? Cum o mai duci?»

Cel întrebat, om mărunt, oacheş, c'un ochiu scurs, dă din cap:

«Bine, cum s'o duc? Ca aici... Vra să zică mă mai cunoşti?...

— Cum nu? zice vesel Anton. Cunosc... Dumitru Grecu...

— Aşa, aşa... dă din cap ocnaşul. Şi eu te cunosc, dom' sergent-major... Ai mai fost acu patru ani, da-da...»

Anton întreabă:

«Da' tovarăşul?... Aha! jucaţi *ţăncuşa*... Care pe care?

— Tovarăşul? zîmbeşte Grecu, clipind din ochiul lucitor. Asta-i unul strămutat.... A venit acu o lună de la Doftana... Om al dracului, domnule, îţi spun eh... – Se întinse şi-i dădu un pumn după cap. – Cum

merge, Elefterescule?... Ţi-am tras o bătae, *elefantule* ?...»

Elefterescu, adevărat elefant, cîntărit, ar fi tras două sute de ocă. Un uriaş bulgăre de carne moale, galbenă. Şi ceafa moale şi bărbia în trei valuri se revărsau cu mult peste gulerul surtucului. Mormăi nemulţămit, înnălţîndu-şi în sus ochii mici, de purcel:

«Ce bătae? ce bătae? Facem contra!

— Jucăm pe ceva băuturică!» rînji chiorul, spre noi. – Apoi se întoarse spre tovarăş: «Condra? Las'că te răfuesc eu... Plăteşti ca popa!...»

În jurul lor, tot pe pămîntul umed, erau aşezate încă patru, cinci perechi de jucători, şi toate capetele erau aplecate şi toţi ochii urmăreau cu luare-aminte acelaşi joc. Mînile se întindeau, mişcau, pe liniile scrijelate pe scîndură, grăunţele, şi glasurile mormăiau într'una.

Anton întrebă iar:

«Şi de ce a intrat la cuşcă?

— Ha? strigă Grecu. De ce? şi 'ncepu a rîde. – Auzi, mă elefantule, – de ce... Rîzi, mă?... Chestie gravă, domnule *major*, caz grav!...»

În jur, capete se înnălţaseră, cu zîmbete.

«Pe vieaţă!... strigă c'o înjurătură lunga Elefterescu. Da' puţin îmi pasă, mă, – am cu ce trăi...

— De ce? întreb eu.

— Aha! de ce? strigă chiorul. Apoi să vedeţi dumneavoastră... Ăsta... elefantul, era ipistat la Bucureşti... Veţi fi auzit şi dumneavoastră, măcar că-i cam mult de-atunci... Ş'avea el ce-avea c'un brutar... Nu ştiu ce-avea! El ştie, al dracului!... şi prinse a rîde. – Şi 'ntr'o bună zi, îl găseşte pe cela singur, arzînd focul în cuptor... Nici una, nici două, îl umflă în braţe, îl grămădeşte pe vatră, îl împinge în cuptor şi pune capacul... Om voinic, ce crezi? I-a uite la dînsul! Pune capacul şi *fertig!* gata! S'a făcut scrum brutarul... Iar ăsta? – şi iar îi dădu un pumn după cap; – ăsta? ăsta-i elefant! el nu vrea să ştie de nimic!...»

Elefterescu iar mormăi şi-şi ridică spre noi ochii mici ca două gămălii de bolduri, c'un rîs, care-i deschidea o gură mare, neagră, cu gingiile roşii, cu dinţii ascuţiţi, ca la o fiară.

Alţii în jur zîmbeau parcă cu mîndrie.

Toată curtea era împestriţată de trupuri; soarele dimineţii lumină lin

văzduhul; din ateliere izvora freamătul neîntrerupt al lucrului.

Cei doi salutară pe Anton zîmbind şi se plecară asupra *ţăncuşei.*

Iar sergentul major mai stîrni la vorbă pe cîţiva. Şi eu ascultam cu inima strînsă istorii cumplite, omoruri făcute cu uşurinţa cu care bei un păhar de apă; şi mi se părea ciudat că oamenii aceia pot rîde, pot mînca, pot petrece... Vedeam bine că-i o minciună totul. Nimic nu poate să aducă remuşcarea şi ispăşirea la omul rău. Ce poţi face unei fiare sîngeroase? Închisoarea nu era de cît o cuşcă, în care ei stăteau, sub zăbrele, ca să nu primejduiască vieaţa altora. Şi totuşi, cu fiarele la un loc, stăteau, vedeam eh bine, şi oameni cari vărsaseră sînge într'o clipă de rătăcire. Şi în mijlocul celorlalţi, ca de lepră se molipseau şi ei cu repegiune, uitau şi ei că au fost oameni, le putrezea în umezeala închisorii şi a ocnei şi lor sufletul, – şi în toată mulţimea aceia, din buni, din răi la început, – nu se făcea de cît o singură apă mocirloasă, în care zădarnic lunecau curatele raze ale soarelui!

Îi auzeam vorbind şi rîzînd cu linişte. Unul a ucis pe bărbatul ibovnicei lui bătîndu-i un piron în tîmplă; altul şi-a ucis femeia tăind-o bucăţi-bucăţele... Şi unii ziceau c'a şi fript-o... Alţii nu dăduseră de cît obişnuita lovitură cu ciomagul, cu toporul, cu puşca... Şi toţi de-o măsură, toţi liniştiţi, toţi gîndindu-se cu poftă la mîncare şi la băutură, toţi cu gust de zburdăciune, ca animalele necuvîntătoare...

Şi, mergînd alături cu Anton spre cazarmă, parcă simţeam o amărăciune în mine, parcă înghiţisem aer plin de miazme. Omul! văzusem omul în toată puterea cuvîntului, nepoleit, ne mînat de interese, fără nevoia de a se preface, omul care se scutură de tot şi rămîne cu ochi pentru pîndit, cu dinţi pentru muşcat, cu mînile iar ghiare!

Şi, cum puteam, cercam să-mi lămuresc sufletul, prin vorbe. Dar Anton începu a rîde:

«Ei, bată-te să te bată! Ce-mi umbli, căprarule, cu filozofie?... ha! Cum vrei să fie acolo, în ticăloşia lor?... Ei bată-te să te bată, – ce-ai zice de-un păhărel de vin? Ştii că nu s'a prea schimbat vinul?... Şi cel nou acu patru ani, a îmbătrînit, domnule, şi are un parfum, un *buchet*, ceva *extra-fain* /»

Şi 'n faţa paharului, Anton încet-incet începe să se înduioşeze.

«Hei, frate, frate, toate-s bune şi toate-s rele pe lumea asta: cum vrai

să le iai!...»

Bem un litru, crîşmarul perciunat mai aduce unul, şi printre perdelele lăsate se strecoară în odăiţa umbroasă lumina aurie a primăverii, în fîşii lungi.

«Ce vrai de la ei, ha! Tot oameni ca alţii... Dacă petrec şi ei, şi se ceartă, ca în lume, ca între oameni, zici că-s răi... Dacă tac, neguroşi, – fac planuri, şi-i trînteşti cu lanţuri la gît în gherlă... Dacă fug şi-i prinzi... hauleu! mămulică!... Chiar eu, ce-am făcut!... Acu patru ani au cercat vre-o doi trei să evadeze... – Bun vinul, bun! Şi să ne facem şi o ţigară!...»

Întîmplări trecute începeau să-l fure. Prinse a-mi povesti.

«Să-ţi spun cum a fost cu Popa, zise el, trăgînd încet din ţigară. – Atunci era prin luna lui Iulie, ş'o căldură, ş'o căldură.... Ăsta, Popa, hoţ al dracului, tovarăşul altui cîne, al lui Mărunţelu, cade bolnav... Îl scuturau frigurile de-i clănţăneau dinţii în gură... Vine doctorul. Ce să-i facă? Îi dă chinină, – cum dă şi la noi la soldaţi... Ce ai? te doare capul, îţi vine greaţă, – chinină!...Parcă ce? Da' pe lîngă amăralâ, îl învoeşte să se plimbe pe-afară, pe lîngă zid... Să-l scoată, c'o santinelă, din gherlă, şi să-l lase să se plimbe: două zeci de paşi în colo, douăzeci în coace...

— Şi era bolnav?

— Cum? Ce bolnav, domnule? Să vezi. Ese cu soldatul într'o bună dimineaţă. Şi zice: «Azi mi-i rău al dracului, măi camarade, mă scutură frigurile, să mă 'nve-lesc cu zeghea...» Şi se lasă jos şi-şi trage haina peste cap... Da' el al dracului, lucra la fiare, şi-le tăia... Iar soldatul se uita la dracu, – ce să facă? – Şi nici una, nici două, măi tată, saltă de jos şi face *Ha!* către soldat şi zvîrle lanţul... Sentinela răsare speriată, cu ochii căscaţi, şi pînă să-şi vie în fire, cela sărise peste garduri, în vii... Puşca bufneşte de două ori... Eu eram în corpul de gardă. Repede, toată lumea, înarmată, ese... Soldatul strigă: «Iaca, pe ici; iaca pe colo!» Da' eu zic: «În tiraliori, măi băeţi! » Şi pornim răsfiraţi prin vie... Ce, zic eu? Nu s'a ascuns el departe! Ş'odată răcnesc: — «Trage, mă! nu-l lăsa, trage 'n cîne! uite-l, mă!» Şi iată că svîcneşte de supt un butuc de vie Popa: «Na! nu trageţi, că mă predau!» Şi l-am prins... — Da' acu, să vezi, era vorba cum şi-a tăiat lanţurile... Intră directorul închisorii la el, cu gardianii... «Măi Popo! cine ţi-a dat fierăstrăuaş? —

Cine? zice hoţul; nimeni...— Da' unde l-ai ţinut ascuns? — Ehe-hei! asta numai eu o ştiu... Fierăstrăuaş am ş'acu la mine...» Îl caută ceia, îl dezbracă pin'la piele, nu găsesc nici pe dracu'. «Unde-i, bre? întrebă directorul. — La mine... Iaca, întorceţi-vă toţi cu faţa în colo, o clipă, — şi vi-1 arăt!...» Şi se întorc toţi. Şi cît ai număra pîn' la trei: «Iaca, uite ici, domnule director!» Si cînd se întoarce directorul, vede în mîna hoţului fierăstrăuaşul subţire ca o aţă... Al dracului, domnule, ce crezi?

— Şi unde-1 ţinea ascuns?

— Hm, Eu ştiu? Parcă cine-a putut să afle?...»

Mai ciocnirăm odată, de două ori, şi Anton îşi mîngîie mustăţile castanii.

«Hei, cît despre asta, urmă el, îs hoţi al dracului!... Te 'nşeală din ochi, ce crezi? Acum vre-o şapte-opt ani, îmi spunea un gardian, n'au evadat patru? şi'ncă cum!... Au eşit cu ascensorul, – patru ingineri, domnule, cu ochelari, cu pălării tari, cu haine negre, şi s'au dus. Soldatul i-a lăsat. I-a văzut îmbrăcaţi aşa... Cine ştie cine sînt! Şi ei s'au dus, şi duşi au fost!... – Ei, da' asta-i rar, fuga-i grea..... Cum să eşi din zidurile dormitoarelor? Dacă le spargi, dai în curte, între ziduri mai mari... Din convoiu? Dacă-1 rupi, te 'mpuşcă pe loc... Din ocnă? Te numără la intrare, te numără la eşire, – greu! Si chiar daca-i apucat-o razna, – glonţul e mai iute, te-ajunge, şi muşcă rău...

Să vezi ce s'a întîmplat cu fuga lui Olaru, tot acu patru ani... El, cu Piele-Verde şi încă cu unu, ce socoteală-şi fac?... Zice: la gura ascensorului, la gura ocnei vechi, se ridică, la şase, gard?... Din ocnă, porneşte trenul la şase... Pînă ce numără convoiul la eşire, – noi ne înnălţăm cu ascensorul..... Sus, garda se ridică, – uşor să zbori!..... Şi fac aşa, domnule... — Sus, la gura ascensorului, era de sentinelă un Ovreiu, băiat voinic de altfel, unul Solomon, din companie de la mine... Jos, la magazii, la gura tunelului, suna adunarea, – şi el se dăduse lîngă geam şi striga: «Domnule sergent, sună adunarea!... Vin' de mă ridică!...» Tocmai atunci dracii, cu ciocanele în mînă, sus cu ascensorul!... Si cînd îi vede Solomon, rămîne lemn, cu nişte ochi cît nişte guri de păhare!... Ceia năvălesc cu ciocanele, rînjind, el lasă puşca şi se pune jos... Îi iau puşca ş'o pornesc la goană pe munte, spre păduricea de salcîmi... Noroc că i-a văzut un gardian... Repede

alarma, toată garda afară... Hoţii, din pricina lanţurilor, nu prea puteau fugi. Olaru, mai ales, cu puşca, rămăsese la urmă. Sergentul, un michiduţă de-un cot, unul Cristişor, fugea după el şi-l suduia într'una. Hoţul se opreşte, pune puşca la ochi, trage, sergentul năvală la el... Puşca nu merge, piedica de siguranţă întoarsă, hoţul nu-i ştia maşinăria... Dacă vede aşa, o scuipă, o aruncă ş'o ia şi el la fugă cît poate... Da' Cristişor al dracului, nu trage cu puşca lui. Ia puşca cealaltă de jos, întoarce piedica, îl ia la ochi şi-l doboară... Pe Piele-Verde, l-am scăpat atunci, nu l-am putut prinde de cît mai tîrziu, iar al treilea, am uitat cum îi zicea, a căzut scurt, fără să mai crîcnească, sub focuri... Pe Solomon soldatul, atunci, pe loc, l-a bătut Cristişor de l-a stins; iar pe Olaru l-am dus la Castel, la spital, ş'apoi pînă dimineaţă trupul i s'a făcut negru ca pămîntul... Ce să-i faci? — Pe urmă a murit în scurt!...

Ce să-i faci? sfîrşi Anton cu glasul muiat. Luptă! luptă, domnule!... Dacă scapă el, intră soldatu'n puşcărie... Da' scapă greu şi ei, săracii!... Îi prinde îndată, – şi ce bătae, ce bătae! Cu saci de nisip; nu se cunoaşte pe deasupra, dar în lăuntru îi rupe toate măruntaele!...»

Eu mă gîndeam la Castel, la Ocnă, şi sergentul major povestea înnainte o mulţime de lucruri frumoase şi grozave. Dureri, uri, răzbunare, – de astea era plin mormîntul Ocnei, mormîntul de sare, şi cellalt, mormîntul de piatră al Castelului. Au venit după ce şi-au mînjit mînile cu sînge; acolo amenință cu ciocanele, de multe ori zdrobesc capete cu bulgări de sare; soldaţii pe de altă parte îi păzesc – (o datorie pe care toţi n'o înţeleg. – Nu e o datorie, ci e mai mult o pornire de luptă); vin evadări, şi oameni blajini bat pînă la sînge, pînă la moarte... Şi mă gîndeam că cea mai mare parte a vinei nu trebue s'o caut acolo, în osîndă, în întunerec, în nenorocire... Anton sfîrşi vinul c'o vorbă potrivită: «Parcă dumneata, om subţiat, n'ai fi făcut ca Cristişor? – Parcă cine nu poate să fie ori soldatul care păzeşte, ori ocnaşul care se uită pieziş şi scrîşneşte, cu gîndul veşnic la scăpare?...»

CAZARMA

Vieaţa noastră, cu toate gărzile ei, era o neîntreruptă lene. Nu se făcea nimic de seamă; iar curăţeniile, inspecţiile la efecte care erau groaza tuturor la Corp, aici dispăruseră cu totul. Asprimea gradaţilor căzuse cu desăvîrşire; soldaţi, căprari, sergenţi, se înfrăţeau la un păhar de vin, priveau cu aceiaşi ochi spre femeile care rîdeau şi ţipau; se zvîrleau în hori, în cîntecele furtunoase ale Ţiganilor şi jucau «ca la noi», în vîrtejuri aşa de iuţi în cît părea că se învîrte o roată neagră într'un nor de praf... Şi bătăile din picioare şi strigăturile!... Argaţii se dădeau la o parte, fetele priveau fără nici-un cuvînt, iar bătrînii ziceau dînd din cap: «Aşa se juca şi pe aici, pe la noi, mai de demult: da acu s'a mai ticăloşit lumea... Au venit obiceiuri de dincolo, de pe la Nemţi...»

Ofiţerii, şi ei, mureau. La grădina Nastasache, peste apă, încă n'aveau ce face; muzica încă nu cînta alături, la grădina publică; alte locuri de petrecere nu erau; ce puteau face? Dormeau pînă către amiază; ziua căscau, jucau cărţi; la masă cu toţii stăteau mult, spunînd nimicuri, şi o lene, o lene grozavă ca o boală le încetinea mersul, le umfla obrajii şi ochii. – Cînd erau de serviciu la Saline, stăteau întinşi acolo, pe sofaua de muşama, în odăiţa goală, pînă ce venea somnul. Se sculau ameţiţi, cu dureri de cap. De multe ori nici rondurile nu şi le făceau. Venea un soldat dimineaţa cu foaia, şi o iscăleau în pat. Puneau, la observaţii, obişnuitul «bine, bine,» îşi lăsau capul pe perine şi adormeau iar.

Sărbătorile Paştelui, cu grădinile înflorite, cu zîmbetele începutului lunei, trecuseră grabnic. Acuma nu mai era nimic de nădăjduit. Plictiseală, plictiseală şi iar plictiseală! Cîteva zile, în a doua jumătate a lui April, cuconiţa Adelaida şi lumea din juru-i crezură că vor avea oare-care turburări plăcute. – Era vorba de domnişoara Elena Dimitriade, care se amorezase «la nebunie» de Napoleonul nostru, domnul sublocotenent Petrescu.

Într'o dimineaţă, scrisoarea căzu ca din senin. Sublocotenentul, întunecat, se plimbă multă vreme prin curte, cu braţele încrucişate supt

bărbia aplecată în piept. Nimeni nu ştia despre ce-i vorba, de ce aceste gînduri negre. Spre seară, cu mustăcioara bine răsucită pe obrazul mare, pătrat, cu tunica cea curată, cu sabia zîngănind, porni... În urmă-i, sus, de pe fereastră, scoase curioasă capul cuconiţa domnului căpitan Chiriţescu.

Cînd se întoarse, era mînios nevoe-mare. Scurt, cu glasu-i subţire, răcni la cîţiva soldaţi din curte, se răţoi la ordonanţă, un cioflingar leneş şi ticălos care se încovoia şi rîdea la sudălmi şi la palme... Pe urmă, cu braţele încrucişate, începu să se plimbe iar.

S'a aflat îndată despre ce era vorba. Domnişoara Elena Dumitriade, de opt, ori zece ani scria aşa tuturor ofiţerilor cari veneau pe rînd cu detaşamentele de pază. Tată-său, un moşneag zgîrcit, pe jumătate nebun, nu se interesa de nimic; iar fata voia cu orice preţ să-şi facă un viitor... Şi aceiaşi scrisoare pe care o trimisese atîtora, tot din trei în trei luni, acuma o lăsase să cadă şi supt ochii domnului sublocotenent Petrescu! – Părul lins pieptănat în fiorii aşteptării, găteala, mustaţa lucitoare, toate se zbîrliră, parcă îngrozite, cînd ochii zăriră la o fereastră plină de flori un cap mare, doi ochi rotunzi, speriaţi, nedumeriţi, nemişcaţi, lucitori... Ş'un zîmbet, un zîmbet lung, trist pe faţa îmbătrînită, şi două mîni care se ridicau chemînd, care cădeau apoi desnădăjduite!... Mai mult nu putuse vedea domnul sublocotenent. Pornise cu paşi mari, ca alungat de ceva... Şi la masa de seară, cînd totul s'a descoperit şi s'a povestit cu de-amînuntul, – ce rîs, ce rîs limpede, ascuţit, răsunător, cu urcări şi coborîri a izbucnit din pieptul gingaş al cucoanei Adelaida! Cu ochii în lacrimi privea pe toţi, se înnăbuşea de rîs, vorbea repede, rotindu-şi ochii, mişcîndu-şi în sus şi în jos sprîncenile, se oprea, iar pornea pe rîs, şi toţi, la urmă şi tinerelul sublocotenent, fură cuceriţi, – şi a fost un rîs pe toate tonurile, care trei zile s'a înnoit la fiecare masă, şi trei zile i-a făcut să uite de grozava plictiseală a acelor zile fără vizite, fără plimbări la grădină, fără nimic nou!

Dar toate trec. Trecu şi aceasta. Şi iar o vieaţă fără tresăriri porni a curge. În liniştea curţii curate, în plutoanele cu tavanurile scunde şi cu paturile unul lîngă altul, soldaţii n'aveau ce face. În corpul de gardă, la Castel, iar linişte şi pace. La Saline, lîngă duruirile morilor cu aburi; pe munte, la gura ocnei vechi, iar soare, nemişcare, supt un cer limpede, –

ori urîtul cu cer mohorît şi vînt aspru de pe zăpezile netopite încă ale Carpaţilor... Şi tăcerea din jurul gheretei, cînd stai de sentinelă, – cît de obositoare, cît de plină de gîndurile, de dorurile vieţii din urmă!

Din cînd în cînd ne veneau scrisori. Unuia de la o fată care-i era dragă, altuia de la un frate, altuia de la părinţi bătrîni. Şi Dănilă le citea greu, slovenindu-le, iar cel care primea vestea asculta cu ochii duşi, cu un zîmbet şters. Se opreau amîndoi, nu înţelegeau bine unele lucruri, se întorceau, o luau de la început, domol, cu o răbdare nemărginită.

Erau veşti obişnuite, de la oameni cari de ani duc o vieaţă neschimbată, acolo, în satul lor, ca într'un bîrlog.

«Mai întăiu de toate doresc ca mica mea epistolie,» şi celelalte, toate la fel. După aceia: «Vei şti că Gahiţa lui moşu-tău Iordachi s'a logodit cu feciorul lui Cojocariu...» Ori: «Joiana de două săptămîni umblă cu viţel după dînsa şi noi am vîndut Duminică, la tîrg, doi saci de fasole, şi am luat bune parale, şi ţi-om trimete şi ţie doi lei, numai vezi de ne mai scrie cum o duci acolo, prin străinătăţi...»

Căprarului Bolahan i-a scris nevasta chiar cu mîna ei: «Dragă Ioane, de dorul tău mă uit la brazi...» Şi căprarul a rămas gîndindu-se întunecat acasă, s'a întins cu faţa în sus, pe pat, şi pînă în seară şi-a tras la dreapta şi la stînga mustăţile cît vrabia.

Lucruri obişnuite, cuvinte simple şi puţine. Dar rostite încet şi rar, de pe hîrtia boţită, cu glasul moale a lui Dănilă, ele turburau sufletele şi întorceau gîndurile la zile trecute. Fiecare avea cîte un dor, ori cîte-o durere. Şi rămîneau cu ochii duşi după săgetările rîndunelelor, după linele plutiri ale cocoarelor, care treceau în sus, cu strigăte pierdute de mîhnire.

Şi într'o seară liniştită, c'un pătrar de lună care vărsa văpăi moi pe geamurile plutonului, Bolohan căprarul începu să-i zică cu jale din fluer. Avea el ce-avea în seara aceia: aşa de frumos parcă niciodată nu cîntase. Sta cu faţa în sus, pe pat, cu ochii în tavan, şi degetele-i umblau tremurînd în lungul fluerului... Toţi din pluton tăceau. Şi 'n pacea aceia cîntecul parcă tălmăcea amarurile tuturor.

Şi iată că, dintr'un colţ, începu şi Cristescu din gură. Lin şi tremurat îşi înmlădia glasul după viersul fluerului. Şi amîndoi umpleau ca de-un tremur de jale tot plutonul. Şi moale, de-abia auzit, rostea Cristescu, ca

să nu s'audă de sus, de la ofiţeri:

«Ş'apoi, – cine-a stîrnit: «Hai la sorţi!»
Putrezească-i carnea'n gros...
Rămîe ciolanele,
Să le care cioarele,
Să 'nsemne hotarele!...»

După ce îşi conteniră melodia tremurată, amîndoi oftară, şi multă vreme, în plutonul plin, nimeni nu zise nimic.

Apoi căprarul Bolohan grăi:

«Măi Cristescule, măi hoţule, vin să-ţi dau o ţigară... Halal să-ţi fie, bre, frumos cînţi!... De-ai fi şi om detreabă, bre, n'aşi mai avea nimic de spus...

— Hei, domnule căprar, răspunse soldatul, cînd te ajunge la inimă, – ce să-i faci? Uiţi de toate cele rele... Da'ce rău am făcut eu? Parcă ce? Un biet băiat fără părinţi... A avut cine să mă povăţuiască, să mă înveţe?... N'a avut!... Am crescut aşa, de izbelişte... Numai soră-mea, săraca, a avut milă de mine...»

Lampa era stînsă. O lucire de lună se strecura pînă pe obrazul lui palid, fără sînge, pînă'n ochii săgetători.

Bolohan rîse din întunerec:

«Da, bre, o fi şi cum zici tu... Dacă te alungă toţi din toate părţile şi te zădărăsc, – te mai întorci şi mai arăţi colţii... La voi, la tîrg, o fi aşa, – măcar că şi tu eşti de-ai noştri...»

Lăzăroi mormăi încet, într'un colţ:

«La noi, la tîrg, e greu... Nu ştiu ce gînd a avut tătuca atunci cînd şi-a lăsat casa şi pămîntul din sat...» – Şi oftă înnăbuşit.

«Fiecare cu ale lui!» rosti Bolohan; şi pe urmă nu i se mai auzi glasul. Gîndurile-i pribegiră în sus, departe, pînă la nevastă-sa, pînă la căsuţa *lor;* la ogorul sămănat de mîna altuia, la vitele slabe, la o întreagă vieaţă necăjită, la care ţinea însă, «căci aşa-i lăsată de sus, de la Dumnezeu...»

Iar Cristescu, din vorbă în vorbă cu alţii, prinse gust de palavre.

«Ce-i dreptul, începu într'un tîrziu, eu trebue să fiu un mare ticălos!... – Şi c'un zîmbet îşi sticli în lună dinţii ascuţiţi, gata parcă să muşte. – Mare ticălos, da! Bine, dom'sergent Florescule, şi dumneata

dom'căprar, spune drept, asta-i treabă de om cum-se-cade? – Ştii că acu un an, pe după Crăciun, eram, dragă-Doamne, ordonanţă la dom' sublocotenent Iliescu... Doamne, ce om bun! Da pîn'atunci întîrziasem odată în concediu şi stătusem o lună închis... ba spun minciuni: numai douăzeci-şi-opt de zile, – şi trecusem şi prin plutonul de corvadă... Iar acu, cam pe-aproape de Paşti, nu ştiu cum îmi sclintesc o mînă, şi mijloceşte dom' sublocotenent pentru mine, şi-mi dă drumul pe cincisprezece zile acasă... Cincisprezece zile! asta-i fleac! Trecusem cu trei peste cincisprezece şi vedeam eu bine că iar o să întîrzii şi iar o să mînînc închisoare!...

Acu într'o zi, de Duminica Tomei, mă trimite biata soră-mea la gară, să iau două-zeci-şi-opt de franci de la cumnatu-meu, că luase leafa. Ştii că el îi frînar. De venit acasă nu putea veni: trebuia să treacă înnainte, cu tren de material. Bine. Ce se întîmplă? Mă duc şi iau banii. Mă întorceam cu un om cum-se-cade spre casă, – cînd, iaca, într'o crîşmă aud un harhat, ş'un cîntec, ş'o beţie, – mînia lui Dumnezeu!... Stai, zic, se poate să nu fiu şi eu două *menunturi* la aşa-ceva? – Şi intru, dom'sergent, acolo... – Ce să vezi? Erau o mulţime de golani. Îi trăgeau o beţie, să se ducă vestea 'n Podul Turcului. – Cum mă văd, chiote şi răcnete – şi: «Ia şi tu, mă, un pahar!...» Da eu voiam să mă duc acasă, intrasem numai aşa... Cîne să fiu dacă-mi era să mă spurc cu vin!... Da'ce să fac? să mă pun cu ei? Hai, beau un pahar, mai beau unul, – pe urmă dă peste mine gust de joacă... Zi-i, măi cioară, un cîntec! Mă pun şi joc. Comand şi eu un *chilogram*; îl bem repede; mai comand unul; iar îl bem; şi iar îi trag un joc... Ş'am dat eu acolo vre-o cinci-şase franci de parale.... Pe urmă, ce-mi vine mie? – însera, şi auzisem acolo, în crîşmă, că se face mare bal în mahala, chiar acolo, nu departe... îmi trag pe frunte *plăcinta* de ordonanţă, mă încheiu la mantă, şi es... Da'era, domnule, ca la mahala, un glod!... Ce să fac? Şuer la o birjă, mă sui, zic: «La bal!» Bine, mă duce la bal, ca de ici colo; – scot şi-i dau un franc... Dă, chelbosului tichie de mărgărintar îi trebue! Da' eram beat, bine, teribel!... Uite-aşa umblam, aşa: cînd încolo, cînd încoace... Un prost, ce vrei? Pe-semne de-aceia nu mi-am dat eu seama ce fac!... Că cu flăcăii din mahalaua aceia eram în vrajbă... Mă luasem cu unul de la o fată şi-i dădusem o bătae hoţească... Dau să intru, mă izbesc piept în piept chiar cu el: «Salutare,

camarade!» îi zic, – şi trec mai departe... Şi umblam cînd în colo, cînd în coace... – Babe, băeţi, *cavaleri* adică, şi fete, phiii! aici e de mine... Şi mă poticnesc spre una: «*Malmazel*, hai să te joc...» Ea începe a rîde, rîd şi eu, pe urmă mă încrunt la ea... Cînd iaca, intră flăcăul meu şi face semn la cîţiva, – mă arată cu ochii, cu degetul... Eu om al dracului! Dau o sfîrlă în cozoroc, îmi pun mînile în şolduri, mă dau pe spate, şi răcnesc cît pot: «Ce-i, mă? ei! ce-i, mă?...» Da'ceia, de colo, nimic n'au zis; m'au şi umflat!—Auleu! Unu-mi dă un ghiont în spate, unu-mi trage cu ciomagu 'n cap, unul cu picioru'n şale, – nici n'am ştiut cum m'am trezit afară... Şi nici n'am avut cînd ridica şi eu un deget. Afară: «Stăi!» zic; şi prind a-i înjura. Ei la mine! Ş'au început, dom'le sergent, a-mi căra, şi dă-i şi dă-i! Mi-a zburat şapca cine ştie unde! M-au apucat de piept, m'au tras, m'au întins, mi-au rupt toţi nasturii de la mantă...

Şi numai în cap îmi trăgeau, numai în cap... Umblam ia aşa, ia aşa, ca o curcă beată... M'au izbit, m'au trîntit, m'au călcat în picioare, m'au făcut una cu pămîntul, şi m'au tăvălit prin glod, ca dracul m'au făcut!... Întocmai precum spun! Pe liberarea mea, pe ochii mei, să-mi sece limba 'n gură, dacă vă minţesc... Întocmai aşa!... Mi s'a făcut capul cît o oboroacă, ia aşa de mare, ia aşa de mare! Nasul cît o pătlăgea roşie... Ochii ca cepele!... Ş'am prăpădit toţi banii în tîrnoseala aceia... Nici cu cinci bani n'am rămas, – vă spun pe viitorul meu... Şi săraca soră-mea, ca după Paşti, trebuia să plătească datorii, trebuia să plătească chiria... Ce bucurie, ce bucurie i-am făcut, săraca!... Uite aşa...»

Unii rîdeau. Sergentul înjură:

«Du-te dracului! Fi-ţi-ar satu 'n puşcărie... Tu eşti un pungaş mă!...»

Lăzăroi zise încet:

«Aşa a păţit şi frate-meu...»

Lui Cristescu îi lucea obrazul palid în bătaia lunei.

«Care? zise el. Costache? Cel care-i la puşcărie? Cu-acela multe blăstămăţii am făcut eu... Şi ce-a făcut? După bătae a zăcut în spital?

— Da... aşa...

— Apoi nu, măi Lăzăroi, eu nu... Mie-mi amorţiseră rău ciolanele... Mă ţineam de garduri... M-am dus la bae, la aburi... Ştii cum mă'ntindeam şi-mi pîrîiau toate ciolănelele? Lucru ne mai

auzit şi ne mai văzut; pe viitorul meu!...»

Şi pe cînd vorbea acestea, Cristescu nu rîdea. Abia un zîmbet fugar trecea pe faţa-i uscată şi prin ochii arzători.

«Măi, al dracului om! Din ce eşti tu plămădit, mă?...» îl întrebă rîzînd Dănilă.

Cristescu nu răspunse, şi pe urmă nimeni nu mai zise nimic. Luna se şterse; se aprinse lampa, şi toţi îşi plecară capetele pe perinile foşnitoare de pae.

VIEAŢA CURGE

Mergeam înnainte, într'o vieaţă care părea purtată de maşinării. O monotonie îngrozitoare. – Scularea la 5, cu fărîmiturile suplimentelor; urmează plecarea escortei; la amiază masa cu schimbarea gărzii; apoi lenea după-amiezii; escortă iar, la 6; masa de seară cu zeamă lungă şi cu carne de treizeci de bani chilogramul; apelul, aprinderea, stingerea, – atît. Ş'a-doua-zi iar de la capăt.

Rar, rar de tot răsărea ca din necunoscut o întîmplare. Pe urmă iar pace, iar linişte.

Iată cîteva din aceste întîmplări: într'o seară căprarul infirmier Sănducu lipseşte de la apel. Asta, bine înţeles, numai noi o ştim, şi nu însemnează nimic. Apelul se face ca să urmăm un obiceiu; altfel lipsurile, ori cîte ar fi ele, nu prea se bagă în seamă, mai ales cînd e vorba de gradaţi. Îşi mai face unul şi altul gustul, – că prea e vieaţa aşa, ca o apă sălcie.

Bine, nu-i nimic. S'o fi dus şi el la afacerile lui. – Dar *unde* s'a dus? Florescu sergentul, mai ales, îşi frămînta mintea, întreba... Ce dracu? Trebue să fie ceva la mijloc.

Domnul sergent-major Anton, el singur ştia capătul la toate:

«Mă Florescule, s'ofidus la *amurează*, mă!

— Unde, dom' sergent-major?

— Mă, nu face pe rîiosul, nu fii al dracului! Tu ştii, mă...

— Zău, dom'sergent major, – să fiu al dracului de ştiu!

— Mă, este la doctor, mă, o fată albă şi sprîncenată, phiii! – Ha! ce te înroşeşti, Nevoe?...»

Sergentul nu mai zise nimic. Căzu pe gînduri, începu să umble încolo şi'ncoace. Pe urmă nu stătu mult. Îşi dădu drumul pe-o fereastră în ulicioara din dosul căzărmii, şi-o şterse la sănătoasa, prin întunerec. Chiar atunci, pe poartă intra şi Sănducu, infirmierul, cu mustaţa răsucită ca totdeauna, dar cam bleg, cam opărit.

«Ce-i, Sănducule tată, strigă Anton; nu-i chip!... Ceva aşa ca un zăvod s'arată, ori vre-un *hojmalău* cu parul!...»

Căprarul începu a rîde:

«Las'o moartă, dom'sergent-major... Puteam să dau de dracul!... Bine c'am băgat de seamă!...»

A rîs Anton, am rîs noi, – pe urmă s'a întins linişte în cazarmă. Se stinseră şi sus luminile. Florea cîntă înnăbuşit stingerea.

Dormeam cu toţii; cînd iată, pe la miezul nopţii, glasuri înjurînd, tropăituri de cizme. – Ce să fie? Sărim cîţiva în picioare; deschidem o fereastră... Florescu al nostru suia la goană ulicioara de din dos, voia să se caţăre printre bolovani, s'ajungă la fereastră... Dar unul din urmă, un creştin cît o namilă, venea înjurînd de clocotea noaptea... Tropăia după sergent cu nişte cizme mari, şi învîrtea pe sus un par rupt dintr'un gard... Săracul Florescu! fugea de mînca pămîntul! Îi sfîrîiau călcăile! Dădu să se prindă de fereastră, dar nu era chip. Cela urla de prăpădenie:

«Prinde-1, mă! nu-1 lăsa!...» Şi cu ciomagul deasupra capului, – năvală la Florescu.

Sergentul, dacă vede şi vede, lasă fereastra şi dă iar în uliţă; şi iar o apucă la goană. Şi o bucată de vreme i-am văzut pe amîndoi prin lucirea felinarelor, unul cu o mînă pe capelă şi cu alta pe baionetă, dus parcă de-un vînt de groază, – altul cu ciomagul sus, gata să trăsnească, tropăind greu în urmă, cu gura clopot:

«Prinde-1, mă! Ticălosule! banditule! Ce căutai tu, mă, la femeia mea, ha?»

Şi multă vreme s'auziră tropăituri pe uliţi.

Tîrziu de tot intră Florescu în pluton, cu cizmele în mînă, păşind tiptil. Sufla greu şi era galben ca un mort.

A-doua-zi a avut ce-i descînta Anton vre-o două ceasuri.

Alt lucru care ne-a mai scos cîte-o leacă din amorţeală, a fost ordinul să mergem regulat de două ori pe săptămînă la bae. Nu-i vorbă, unii se duceau şi de şapte ori pe săptămînă, dar altceva e cînd toată lumea se vîră în Trotuş. E rîs, mişcare, zarvă; se iscă sfezi, sînt cufundături, îmbrînceli, şi multe altele.

Ş'aşa, mergeam noi cu toţii Miercurea şi Sîmbăta. Toată lumea se dezbrăca, – ş'odată, năvală în apă! La eşire, unii găseau cămaşa păstramă, înnodată, udată şi bătută cu bolovanul. Începeau să înjure, scrîşnind, apoi se puneau s'o desfacă cu dinţii. Şi în juru-le rîs şi strigăte:

«Roade, măi tată, la pastramă; roade, mă, că ţi-o fi fiind foame!»

Într'un rînd, peste valurile limpezi, care spumegau şi izbucneau în stropi sub năvala trupurilor, a bătăilor din mîni şi din picioare, trecu deodată un răcnet de spaimă. Toţi tresăriră, rămaseră în picioare, neclintiţi; apa se întinse ca o pînză verzue, şi din unde, de la adînc, un cap se înnălţă, o gură se deschise înghiţind aer, dînd drumul apoi altui răcnet de moarte. Glasuri din toate părţile:

«Fieraru! se înneacă Fieraru!...» în locul unde izbucnise capul, apa se închisese. Căprarul Bolohan îşi făcu cruce, se avîntă prin roate de stropi, şi se dădu afund, cu capu'n jos.

O sută cincizeci de oameni, pînă la genunchi în apă, tăceau nemişcaţi, cu mînile în lungul trupului, cu ochii aţintiţi.

Şi Bolohan eşi suflînd greu, sfărmînd în pulbere apa din juru-i, trăgînd de mînă pe Fieraru, care venea, moale, cu faţa în sus.

Toţi începură să se mişte, să vorbească. Iar Fieraru, la mal, nu zicea nici-o vorbă. Sta în picioare, neclintit, cu capul puţin aplecat înnainte. Cu faţa galbenă, cu ochii ficşi, privea îndărătnic, fără nici-o vorbă, spre locul de unde îl scosese Bolohan căprarul.

Atunci îşi făcu loc, printre soldaţii cari se îmbrăcau repede, sergentul-major Lungu. Fieraru era din compania lui. – Îşi puse mînile în şolduri, îşi aplecă capul spre dreapta, şi privi pe soldat dintr'o parte, rînjind. Mustăţile lungi, roşcate i se zbîrliră. «Hîîî! Vra să zică aşa, măi băete, – nu ştii să înnoţi şi te laşi la fund... Biiine... Las'că vorbim noi... Umbli să ne faci încurcături? Biiine!...»

Pe rînd îşi duse repede amîndouă mînile la mustăţi. Trase dintr'un caer la dreapta, – la stînga din altul, şi îşi răzimă în şolduri palmele. Răcni deodată:

«Nu zici nimic, hai?»

Soldatul tresări. Parcă se trezea din somn.

«Nu zici nimic, hai? Biiine, măi băete!...»

Îşi îndesă capela pe capul mic, şi iar îşi trase mustăţile în lături. Pe obrazu-i uscat, pistruiu, trecu iar un rînjet.

«Lasă-1, bre, zise Anton. Acolo, supt apă, a văzut el pe cineva... Nu vezi cum se uită în locul cela şi cum se gîndeşte?...

— Ei, a văzut pe dracu'! răspunse Lungu, privind în altă parte.

— D'apoi pe cine crezi c'a văzut?» zise rîzînd Anton.

Printre soldaţi trecu o undă de rîs. – Anton făcu semn, şi cornistul

zvîrli în văzduhul amurgului adunarea. Încet, pe gînduri, Fieraru se îmbrăca.

La cazarmă, Lungu a chemat în odăiţă la el pe soldat, l-a pus pe pat cu faţa ’n jos, şi i-a tras zece săbii. Flăcăul se zvîrcolea, gemea adînc, tremura.

«Aşa? te zvîrcoleştî, hai? striga Lungu. Vra să zică nu ştii să înnoţi şi te laşi la fund! Umbli să ne faci dandanale şi încurcături!...»

Asta a fost într’o Sîmbătă. – Miercurea următoare, iar, pe-o vreme minunată, cu cer limpede de vară, c’un asfinţit înflăcărat care însîngera valurile Trotuşului, toată lumea se scălda, în fulgerări de stropi, în curcubee de pulbere umedă.

Podul de fier la vale, pe stîlpii mari de piatră şi pe stîlpu-i de stîncă, duruia din cînd în cînd la trecerile căruţelor. Dincolo, biserica veche, cu cetăţuia bătrînă, în stîncă uriaşă, drept de-asupra undelor adînci, line, parcă dormea în asfinţitul de aur, cu trecutul, cu morţii, cu umbrele, cu tragediile ei de odinioară. Oraşul, îndărăt, în susul cursului, îşi risipea spre apă case vechi. Fumuri luminoase se înnălţau spre cerul curat, albastru.

Şi spre mulţimea soldaţilor cari umpleau apele, iată că porni de la deal, pe lîngă stîncile de dincolo, un înnotător, care venea ca un vapor, suflînd, gemînd, împrăştiind stropi şi bulbuci şi cu mînile şi cu picioarele. – Dar vaporul avea o gaură. Braţele şi picioarele se muiară, gura înnotătorului începea să gîlgîie zvîrlind stropi luminoşi, prin gaura aceasta apa iute năvăli, – un ţipăt scurt, şi ’ntr’o clipă, moale, fără zgomot, undele se închiseră.

Dar într’un val uriaş, ca pe un grumaz încordat, Bolohan iar se zvîrlise. Şi iar eşi gîfîind, trăgînd de-o mînă după el, din sînul apelor, aducînd ca de pe altă lume, pe sergentul-major Lungu.

Rînjea trist, domnul sergent-major, cu mustăţile ude pleoştite. Privea năuc la lumea aceasta, ca într’un vis. Se aşeză încet, cu fereală, în apă, lîngă mal, – şi prinse şi el a se uita cu îndărătnicie la locul unde cineva de dedesupt îl trăsese spre necunoscutele palate ale adîncurilor.

Anton se apropia de el. Începu a rîde:

«Cine-a fost, ha? Şi ce ţi-a spus?...»

Lungu îşi întoarse perechea de mustăţi jalnice din care tot mai

picurau stropi. Dădu încet din cap şi oftă.

«Da'cele zece săbii ale lui Fieraru? – Hîîî! Vra să zică vrai să ne vîri în bocluc şi'n dandana?... Te duci numai decît la adînc!... Biiine!...»

De data asta Lungu nu răspunse. Bolohan zîmbea lîngă Anton, mîngîindu-şi mustăţile cît vrabia.

Din monotonia neschimbatelor întîmplări zilnice ne mai scoteau unele plimbări de Duminică prin împrejurimile orăşelului.

Pe Măgura ne suiam de-adreptul, căţărîndu-ne de tufişuri, de copaci, de colţuri de stîncă, prin albiile şuvoaelor de primăvară. Ajungeam sus, cîţi eram, roşi ca gotca, pic de apă, găfîind, numai c'o leacă de suflet.

Ş'acolo sus, lîngă biserica pitică, de pe cerdacul vechiu, mîncat de ploi, bătut de vînturi, se deschidea o vedere nemărginită, spre valea Siretului, peste dealurile mănoase, peste apele argintii, peste satele risipite pe culmi... Negre întăiu se desfăceau valurile ţării, culmi şi văi, cu ape şi cu sate, – apoi cafenii, apoi cenuşii, pînă ce intrau în depărtări nemăsurate, în pulbere argintie, în perdele de ceaţă.

Şi dincolo, la asfinţit, munţii mari cu coame păduroase adînci albastre, suind spre trepte albăstrii, sfîrşind în piscuri şterse, pe care adesa se grămădeau cununi plumburii de nouri. Păreau depărtările, de-a-colo de sus, o ţară a tăcerii, a aşteptării... Şi pe rîurile de vînt ale văzduhului treceau vulturi în zboruri line...

Jos, cum venea drumul Slăniculul, în lături, dincolo, deasupra stîncilor Trotuşului, dormeau curţile lui Negri, într'o pădurice părăginită. – Deoparte curgea apa, rotindu-se la bulboane; de alta se întindeau case cu vii şi cu livezi, într'o tăcere sărbătorească. Şi pe-un drum îngust, umed, pe sub streşinile arborilor bătrîni, treceam pe lîngă ziduri dărîmate, zăream curţile printre trunchiuri negre. – Clădire întunecată, pustie, fără glasuri, fără căldura ochilor omeneşti, cu ziduri sure, cu acoperişuri negre, într'o tăcere a nebuniei şi a morţii...

Treceam punţi tremurătoare, mergeam în lungul apei, priveam la mişcarea mahalalelor, a marginilor de sate; priveam stolurile de copii cari înnotau sprinteni pe crestele undelor, cari se strecurau, zvîcnind, pe sub luciul limpede...

Fete stăteau gîndindu-se, privind depărtările, pe pragurile căsuţelor; bătrîni, în colţuri de prispă, se bucurau de vieaţa şi lumina celei din

urmă veri poate; cîte-un cîrd de flăcăi, cu lăutarii după ei, se îndreptau chiuind spre horă. Cîte-odată, în tăcerea aceia, izbucneau glasurile ascuţite a două cumetre, care blestemau şi zvîrleau înjurăturile şi blestemele cu amîndouă mînile parcă, una spre alta...

Intram în oraşul curăţel; suiam pe uliţi pietruite. Crîşmele erau pline de camarazi, de femei, de ţirîitul scripcelor şi bombănitul cobzelor. Pe-alocuri bubuiau podelele de jocuri... Şi cîteodată se arăta sergentul Florescu, ori căprarul Popa, în cadrul unei uşi, cu capelele pe-un ochiu, cam strîmbi din şale, făcînd semne cu mîna şi rîzînd cu mare veselie.

La cazarmă, pe înserate, dădeam cu ochii de domnul căpitan Chiriţescu, în blana lui de grăsime, vorbind vesel, cu faţa rotundă şi rumănă, fericit de veselia cuconiţei Adelaida, care nu mai tăcea, rîdea ca o păsărică, îmbătată de lumină, de căldură, de vieaţă. Acuma, cum însera, izbucnea muzica la grădina publică de alături, şi cu toţii erau mulţămiţi de distracţie. Locotenentul Roşca se învîrtea în jurul cuconiţei, cu mustăţile-i răsucite, glumind din vîrful buzelor, rîzînd cu toată faţa încreţită. Eşeau şi sublocotenenţii – şi cu toţii, cuconiţa ţupăind, eşeau pe poartă, treceau spre larma de alămuri şi de tobe a grădinii.

În lumina tot mai slabă a amurgului, intrau soldaţii repede; gradaţii mai încet, cu capetele mai moi... Sergentul-major Anton nu era nicăeri; sergentul-major Lungu intrase în pămînt; ofiţerii ascultau muzica; şi băeţii, cuminţi, se aciuau încet-încet, îşi pregăteau armele pentru convoiul de a-doua-zi.

Cei doi cornişti cîntau amurgul, cu goarnele înnălţate spre streşinile căzărmei; tobele duruiau; se făcea apelul... Liniştea, încet, se întindea; gradaţii se strecurau iar spre bucuriile oraşului. – Căprarul Bolohan nu se ducea nicăeri. Întins pe pat, cu faţa în sus, cînta din fluer pînă într'un tîrziu. – Plantoanele treceau printre paturi, se răzimau de uşori, cu privirile duse; unii din flăcăi dormeau, alţii se gîndeau, cu ochii deschişi aţintiţi în tavan...

De-o bucată de vreme, într'o magazie de lemnărie de lîngă plutonul nostru se pueziseră guzgani. O ceată întreagă suise din canal şi-şi alesese sălaş lîngă noi. Ş'acuma, înmulţiţi, într'un tîrziu, cum se făcea linişte desăvîrşită, cum îşi părăseau culcuşurile şi năvăleau în camera

noastră.

Căpcăni, otrăvuri, nu le putuseră face nimic. Acuma toată lumea-i lăsa în pace.

Se auzea, în tăcerea plutonului, întâiu un chiţcăit uşor, ca o chemare, ca o comandă; apoi deodată un duruit lung, ca un tunet depărtat, un duruit de sute de labe, trecea pe duşamele, – şi hoarda năvălitoare se împrăştia pe sub paturi...

În lumina slabă a lămpii, un căpuşor sur, cu mustăţi mişcătoare, cu ochişori negri, lucitori, se arăta pe-o pătură, lîngă capul unui soldat... Se mişca repede în lungul patului, spre sacul de pesmeţi atîrnat la căpătâiu, se oprea, privea cu picăturile-i lucitoare în jur, şi iar se mişca... Pe altă pătură se ivea altul, strecurîndu-se pe trupul celui ce dormea; dincolo altul, şi altul... Pretutindeni pete sure, ochi lucitori, mustăţi tremurătoare...

Deodată se deştepta un glas, un răcnet, plantonul sărea de la locul lui, şi iar ropote, un ropot de cavalerie alungată, tremura, – şi liniştea se întindea, după un mormăit somnoros, după o sudalmă înnăbuşită.

Într'un tîrziu se auzea afară glasul cam cleios al lui Anton şi răspunsul plîngător al lui Tănase Ţiganul. Se deschidea, se închidea o uşă. Şi iar tăcere.

Mă fura somnul; adormeam. Şi, dormind, auzeam iar chiţcăitul şi duruitul năvalei. Acuma mă deprinsesem: cînd auzeam zgrepţănînd la piciorul patului, cînd simţeam ceva greu pe mine, prin somn mă scuturam, dădeam cu mîna...

Şi năvală iar se depărta ca un ropot iute de ploae.

Luna din urmă aşa am dus-o, în fiecare noapte. Ajunseserăm să dormim cu păturile trase peste obraz. Cum găseau dihăniile un obraz descoperit, îşi plimbau boturile pe la buze, pe la nas, gîdilindu-l cu mustăţile... Şi izbucneau răcnete după răcnete; iar gradaţii toată noaptea înjurau plantoanele...

Am scăpat de oaspeţii aceştia neplăcuţi, numai cînd am plecat.

ALARMA

Într'o după-amiază, pe-o căldură grozavă, întins pe pat cu faţa în sus, călătoream, într'o piroteală uşoară, spre ţărmurile visurilor. O muscă îmi cînta în jurul capului o muzică lină. Un glas domol picura, coborînd ca din necunoscut.

Dormeam, cu tot cu cazarmă, într'o tăcere adîncă. Şi muzica lină, şi glasul domol încetaseră. Cînd, deodată, ca un ţipăt prelung de spaimă, izbucni cornul, sunînd alarma.

Nici nu ştiu cum m'am trezit în picioare, în mijlocul plutonului, speriat, cu mînile la frunte. Mă izbii cap în cap cu sergentul Florescu, mă prăvălii îndărăt într'o îmbulzeală fierbinte, apoi mă prăbuşii spre baionetă şi spre puşcă, – pe cînd goarna trimitea repede văzduhului înfricoşatul semnal.

«Au evadat ocnaşii, mă! striga Florescu. Repede! repede, mă! că te ia muma dracului!... Cum dracu', bre, cum dracu'! de unde-o fi fugit? de la Castel? de la Saline?..»

Vorbea zugrumat, gîfîind, bîlbîit, se încătărăma repede, pe cînd în juru-ne tot plutonul, într'un freamăt de glasuri şi de frămîntări, într'un ţîrîit de cătărămi, se gătea. – Pe uşa deschisă, buluc năvăliră cu toţii, se aşezară la front, în vreme-ce ofiţerii, sărind cîte patru trepte, se prăvăleau în curte, izbiţi parcă de ceva dindărăt, cu săbiile împleticindu-se printre picioare, cu ochii cîrpiţi de somn, cu chipiurile pe-o ureche. Iar Lungu, sergentul-major, răcnea cu un glas spart, înfiorător:

«Mai repede, măăă! eşti gata, măăă!... Aah! măiculiţă, măiculiţă!.. rrrepede, rrrep...

— Sergent-major Lungu, unde-i Anton?

— Trăiţi, dom'le căpitane, la schimbat garda!...

— Da' locotenent Roşca unde-i?...

— Trăiţi, dom'le căpitane, în oraş, regulează socotelile cu furnisorii... Repede, mă! Gata, mă? gata, mă? gata? –La dreap-*ta!* înnainte pas alergător, – *marş* ! Domnule! mare comèdie!...»

Şi prin căldura după amiazii, pasul alergător, mare, săltat, începu a

durui pe caldarîm... O fugă din ce în ce mai înfierbîntată, biciuită de răcnetele lui Lungu. Ofiţerii îşi ridicaseră săbiile supt braţ şi fugeau şi ei, sublocotenenţii sprinteni, cu feţele palide de nerăbdare, căpitanul roş, asudat, cu ochii speriaţi... Şi 'n urmă, la cazarmă, la fereastra de sus, răsări faţa îngrijată, oacheşă, cu ochii lucitori, a cuconiţei Adelaida.

Fugeam ca nişte nebuni pe uliţa mare, deşteptînd pe negustorii aţipiţi în dosul tejghelelor, fugeam într'un tact regulat acuma, greu, apăsat. Şi Lungu, îngrozit, cu mustăţile mari bălane în vînt, tremurîndu-şi sabia, cu ochii holbaţi, mugea la trecători ca un taur:

«Ce este, Domnule? Pentru numele lui Dumnezeu, – ce este? ce este?...»

Şi la glasul lui disperat, feţe speriate se arătau în uşi, la geamuri, întrebări se încrucişau pe deasupra capetelor noastre: «Ocnaşii? au evadat?» Iar noi fugeam din ce în ce mai tare, mai înfierbântaţi, şi Lungu răcnea ca în gura morţii: «Ce este, domnule? Pentru numele lui Dumnezeu, ce este? ce este?»

Ofiţerii nu mai putură; săriră într'o birjă; birjarul, biciuind caii ca un nebun, porni la vale pe-o stradă lăturalnică, ca o vijelie; iar noi, numai apă, prindeam a sufla tot mai repede, tot mai şuerător. Simţeam că mi se îngreuiază genunchii şi o durere înţepătoare, un junghiu mă ţinea în partea stîngă, în deşert. Ochii mi se roteau turburi în cap.

Eşirăm din oraş, apucarăm pe calea ferată, prin prund şi bolovani. Dar acuma nu mai puteam, feţele se veşteziseră, capetele se cumpăneau spre piept, toată lumea parcă răsufla foc, iar Lungu, cu mustăţile mari tremurînd în vîntul fugei, nu mai putea nici el, gîfîia tare, ca pe moarte, şi glasu-i parea un rîgîit, ceva care n'avea nimic omenesc.

Deodată se arătă Castelul, lucind cu acoperişurile-i roşii în soarele arzător de Iunie. Toată lumea zvîcni iar, într'o undă de fugă, – pe urmă pornirăm la pas, aproape.

Anton de departe ne văzuse. Ne eşea înnainte cu sergentul, comandantul gărzei. Venea liniştit, fumînd o ţigară, pe cînd Lungu, tremurîndu-şi pe de-asupra capului sabia, răcnea răguşit la el:

«Ha! ha! a–larma! larma! ha! a – sunat, repede, unde? Ce este? ha! unde? nu-i, ha! nimic?

— Liniştеşte-te, Lungule, ce dracu' te-a apucat, măi tată? ce este, dragă? zise cu dragoste Anton.

— Ce – ce, ha! este, ce este, ha! La saline, ha! alarma... larma...

— Nu-i, bre omule, nici-o alarmă, nici aici, nici la saline... Ce dracu, mă, aţi *căpchiet?...»*

Iar Lungu şi noi, toată compania, roteam ochii furioşi şi suflam pe nări foc, ridicînd la fiecare răsuflare umerile.

Cu mare greutate şi-a venit în fire Lungu şi a putut vorbi mai omeneşte. Nu era nimic, nicăeri nu se auzise nici-o alarmă, nici la saline, nici la castel, nici în foişor la pompieri prin urmare.

«Atuncea de ce-a sunat cornistul? întrebă nedumerit Lungu, şi rămase cu gura căscată.

— Eu ştiu, bre Lungule? Mi se pare că trebuie să chiem o babă să vă afume cu păr de lup! Ia fă de ici o ţigară... hm!»

Noi ne trîntiserăm cu toţii la pămînt. Ne tremurau genunchii şi mînile.

În liniştea Castelului, în umbra copacilor mari, sosi în goană şi trăsura cu ofiţerii.

Săririm în picioare. Sergenţii majori alergară şi raportară. De departe noi vedeam cum se înnălţau, arătau cu mînile, dădeau din umeri, – apoi cu toţii rămaseră uitîndu-se înnainte, în pămînt.

Un sergent fu trimis la Saline. – Veni într'un sfert de ceas cu veste bună; nu era nimic, nici-o alarmă.

«Atunci ce să fie? întrebă mirat Căpitanul.

— Eu cred, zise Anton, că s'a înşelat cel din foişor de la pompieri. Aici s'a sunat schimbarea gărzii, şi el a luat-o drept alarmă...

— Să ştii că aşa trebue să fie! zise cu pătrundere căpitanul. Şi se'ntoase spre sublocotenenţi: Nu-i aşa?

— Sigur, aşa-i...» răspunseră tinerii.

Şi cu toţii erau mulţămiţi acuma că nu s'a întîmplat nimic, n'a fost nici-o primejdie. Ăsta era lucrul de seamă, – încolo, ce-a fost, s'a trecut. Cu toţii uitară şi goana grozavă, şi bătăile de inimă, şi răsuflările de foc.

Lungu îşi răsucea mustăţile:

«Da' am venit, domnule, în zece minute... Am tras o fugă teribelă!...

— Într'adevăr, zise Anton; dar dacă era ceva, – ce făceai cu aşa

oameni? Toţi au căzut la pământ...

— Hm! răspunse Lungu. Da'-i vorba, am venit repede? – Am venit! – Asta-i...»

Anton zîmbi. – Se gîndea la ceva de-bună-seamă, căci nu răspunse.

Pornirăm îndărăt. În capătul tîrgului, ofiţerii se opriră puţin la un păhar de răcoreală. Iar noi mergeam mîndri, în tact îndesat, parcă veneam de la o bătălie.

La cazarmă, sus, la fereastra de la al doilea rînd, aştepta cuconiţa domnului căpitan. Deşi zîmbea şi vorbea cu locotentul Roşca, care stătea în picioare lîngă dînsa, părea foarte îngrijată.

Se aplecă peste geam şi întrebă cu glăsuşoru-i argintiu, ridicîndu-şi sprîncenele:

«Ei, ce-a fost, Lungule?...

— N'a fost nimic, cuconiţă, sărut mîna...»

Ea păru fericită de răspuns, se întoarse zîmbind spre locotenent şi-i strecură două vorbe. Erau vesele vorbele, căci rîsul ei tremurător se înnălţă şi căzu apoi ca o ploae luminoasă asupra noastră, în curte.

Apoi iar se aplecă pe geam:

«Dar domnul căpitan unde-i?,..

— A rămas puţin în tîrg, cuconiţă, sărut mîna...»

Şi ea se întoarse iar, zîmbind, cu sprîncenele ridicate spre domnul locotenent.

După ce se şterse de la fereastră lumina ei, – Anton tuşi încet şi strigă spre cornist:

«Măi tată, măi, ha! ia vină la moşu'...»

Cornistul se apropie, se opri:

«Trăiţi, dom' sergent-major!..

— Bine, mă, foarte bine. Ia spune tu, bre Florea, de ce-ai sunat alarma?

— S'a auzit de la pompieri, trăiţi, dom' sergent-major!...

— De la pompieri, ha? Ai auzit-o tu? cu urechile tale?

— Nu s'trăiţi, dom'sergent-major!...

— Ha! dar cum?

— Cuconiţa lui dom' căpitan, s'trăiţi, dom' sergent-major... Ea a auzit... Şi a strigat la mine: N'auzi, soldat? Sună alarma! Şi eu am sunat alarma... De la pompieri a sunat, dom' sergent-major...

— Aşa? de la pompieri? Bine! Da' tu cu urechile tale n'ai auzit... Bine, n'are de-aface! Vra să zică aşa! Ha! Du-te, măi băete...»

Cornistul se depărtă. Anton necheză înnăbuşit, întorcîndu-se spre Lungu:

«A-ha-ha-ha! Lungule, Lungule!... Ai văzut tu, mă Săracu, ce-mi face *Curăluşa?* Îţi place cum v'a scos de-aici pre voi pre toţi, şi pe săracu' domnu' căpitan? Chi-chi-chi! mi-mi-mi! Ai văzut acuma? Suna al dracului alarma!...»

Dar Lungu nu înţelegea deocamdată: Se întorsese şi se uita la Anton cu gura căscată.

BUN RĂMAS!

S'au petrecut, parcă nici n'ar fi fost, cele trei luni la Tîrgul Ocnei. Au rămas ca visuri, suirile grele pe Măgura coborîrile prăpăstioase, fulgerătoare, de la copac la copac, plimbările prin satele de prin prejur, lumina de aur a acelor locuri, argintul topit al Trotuşului, aburirile lui răcoroase şi nopţile largi, înstelate, pline de o tăcere nemărginită, în care murmurul apelor de-abia se pricepea, tremurînd ca uşoare glasuri din alte lumi. – Pierdute pentru totdeauna au rămas şi serile de petrecere la grădina publică, cu «muzica de la Odobeşti», acea muzică care te făcea să te gîndeşti cu jale la binefacerile surzeniei; de-abia îmi mai aduc aminte de vieaţa tihnită a căzărmei, cu *supliment* puţin, cu mîncare proastă, cu odihna întreruptă de duruirile armiilor de guzgani...– Un tren care mergea prea încet ne-a dus spre Regimentul nostru; îmbulziţi cîte patruzeci în vagoane de marfă ne-a dus o zi întreagă, şi toţi flăcăii cîntau şi urlau cît puteau; şi la fiecare staţie dădeau năvale păgîne spre ciuşmele, ca să-şi potole amarnicul foc de la inimă... Sate cu livezi, lanuri în care vîntul mîna valuri de aur, Siretul nostru, ţinutul nostru, toate le văzurăm c'o bucurie copilărească. Şi pentru ce? Pentru ca să intrăm iar în cazarma, care fusese groază la început, cu deştele şi căprarii ei, şi care acum era o plictiseală fără nici-un rost, o îngrozitoare plictiseală.

Iar instrucţie, iar tir, iar manevre, iar sculare, iar culcare, iar curăţenie, iar inspecţii... Acum vedeam bine că acestea erau moartea. Palmele, pumnii, groaza începutului, a recrutului, nu erau nimic, treceau repede, în jumătate de an. Căprarul bate fără răutate, pe drept şi pe nedrept, fiindcă-i căprar şi se teme de pedeapsă, nu fiindcă-i rău. Asta de cele mai multe ori. Pe urmă turburările se astîmpără şi încep lungile zile fără rost. Vezi că nimeni, de la mare la mic, n'are ţintă. Toţi se mişcă ca să îndeplinească reglemente şi ordine, ca să ia solda, – fiecare «munceşte pentru o bucăţică de pîne...» Rar se deşteaptă sufletul, în împrejurări rari. Şi astăzi, cînd îmi aduc aminte, mă mir de ce-mi treceau fiori prin spinare, pînă la rădăcina părului, cînd vedeam drapelul nostru; de ce marşul de defilare îmi strecura parcă foc prin vine.

Ori cît mergea vieaţa aşa, fără rost, purtată ca de o maşină, totuşi era

ceva care ţinea, în aerul căzărmii, în curte, prin plutoane, ca un miros bun al unor flori vechi, uscate, simţimîntul de oştean. Nimeni n'a vorbit, trei ani, cît am slujit în armată, despre Patrie, despre datorie, despre pămîntul nostru ş'al mormintelor bătrînilor, despre războaele trecutului, despre războiul din urmă, nimeni. «Conferinţele» păsăreşti erau nişte comèdii, care îngrozeau pe bieţii flăcăi ca şi teoriile fără înţeles. Totuşi era un căprar, ori un sergent, care murmura de-asupra unei cărţi, care citea seara, la lumina săracă, camarazilor, ba despre Mihai, ba despre Ştefan, – şi despre alte lucruri mari, pe care nimeni nu le înţelegea bine, dar care răscoleau multe gînduri şi turburau multe suflete.

La urma urmei, după ce te-ai întors acasă, la vatra ta, la pămîntul tău, din toate prin care ai trecut îţi rămîn în suflet, în adevăr, numai lucrurile bune, numai luminile. Şi cînd te întorci la manevrele mari, cu sutele de rezervişti, cu tovarăşii tăi cei vechi, atunci în altă lumină vezi toate, atunci toţi bărbaţii, toţi gospodarii pămîntului nostru înţeleg *ceva*, cînd pun mîna pe puşcă şi cînd pornesc în glasul cornurilor, printre pămînturile lor roditoare, care au fost ale părinţilor, care vor fi ale strănepoţilor. Atunci înţelegi cît de mici au fost în adevăr greutăţile, necazurile care au trecut, pentru flăcăii noştri, cari uită pănă la sfîrşit.

La sfîrşitul miliţiei o împăcare se face de la mare la mic. Cînd corniştii zic *rezerva,* pe valurile ei de cîntare zboară toate suferinţele zilelor din urmă, privirile se moae, şi căpitanii şi maiorii şi colonelul spun o vorbă bună, o vorbă care parcă însemnează o cerere de ertare: «Ce-a fost s-a trecut... Au fost şi vremuri bune, au fost şi mai aspre...»

Şi cel liberat se gîndeşte: «Cum a dat Dumnezeu...» Şi i-a ertat pe toţi!

Despre alte întîmplări şi alte nevoi ale mele, pănă ce-am isprăvit ce-aveam de îndurat, de ce-aşi mai vorbi? Am spus destule; altele la fel au venit. – Mi-au cîntat la sfîrşit şi mie rezerva, – şi m'am dus şi eu chiuind, ca mulţi alţii.

Pe urmă am stat şi m'am gîndit la cele ce-am văzut, la cele ce spun unii şi alţii.

Unii au spus că armata e *aceiaşi* pretutindeni. Eu n'o cred; cread-o alţii. Sub raniţă, supt manta, eu totdeauna am găsit pe *ai noştri.*

Au strigat unii împotriva sălbătăciei, împotriva ticăloşiilor... Despre acelea ce ne păsa nouă? Erau vînturi care treceau. Nu ne făceau nici mai buni, nici mai răi.

Parcă am trăit într'o ţară străină şi m'am întors, cu mulţi alţii, neschimbat, acasă.

Dintre cele ce-am văzut, spun şi eu altora, fără mînie, fără ură, cu sufletul plin de dragoste pentru cei cu cari am dus binele şi răul. N'aşi voi însă niciodată să se răstălmăcească ceia-ce spun curat, în graiul părinţilor mei.

Rămas bun şi dragoste tuturor!

RECRUŢII. 2
UNELE ÎNTÎMPLĂRI 11
CÎŢIVA PUMNI 19
O INSPECŢŢIE 25
VIEAŢĂ LINĂ 28
CÎTEVA ICOANE 32
MARŞ DE NOAPTE 40
ÎN CONCENTRARE 48
CĂPITANUL MANOILESCU 59
NECAZURILE LUI ANTON AL NOSTRU 70
DUPĂ CONCENTRĂRI. 77
LA MANEVRE 81
PRINTRE AI NOŞTRI 85
ÎNTR'O SEARĂ 89
ZILE DE MÎHNIRE 98
ÎNTÎMPLĂRI LA DRUM 104
OCNA 111

CASTELUL 118
CAZARMA 128
VIEAŢA CURGE 135
ALARMA 143
BUN RĂMAS! 148